

Forord

Dette speciale markerer afslutningen af vores uddannelse som sociologer ved Aalborg Universitet. Vi vil gerne rette en stor tak til de socialrådgivere, der har stillet op til interviews, taget sig tid til at dele deres oplevelser af deres arbejde med os og inviteret os inden for til deres møder med forældre, samt til de forældre, der har givet os lov til at sidde med ved møder, hvor de mest personlige aspekter af deres liv blev berørt og lagt til skue. Derudover vil vi rette en tak til vores vejleder, Margit Harder, for sparring gennem projektføløbet og til alle de andre, der har hjulpet os, når ideerne blev for mange og tiden for knap.

Ane Blom og Marie Brejnrod, d. 14. december 2010

Indhold

Indledning.....	5
Indramning af problemstillingen	7
Hvorfor blander samfundet sig i familielivet?	7
Hjælp og kontrol	9
Familiernes karakteristika	10
Organisering af interventionen	12
Beslutning om intervention i familien	13
Foranstaltninger	14
En kompleks opgave	15
Problemstilling	17
Design	19
Genstandsfelt	19
Forskningsstrategi	20
Dataindsamlingen	23
”Hul igennem” til et presset felt.....	23
Indhentning af data	23
Tilladelse fra forældrene	25
Vores oplevelser af interview og møder	27
Grænseoverskridende observation	31
En teoretisk ramme	33
En asymmetrisk relation.....	33
Michel Foucault – magt og styring	35
Disciplinering	36
Magt og styring i det moderne samfund.....	39
Opsamling.....	43
Analysens overordnede opbygning	45
Analyse 1 – Socialrådgivernes styringsstrategier	47
To udgangspunkter for disciplinering.....	47
Seks styringsstrategier.....	50
Indirekte styringsstrategier	51
Opsamling.....	59
Direkte styringsstrategier	60

Delkonklusion	66
Analyse 2 – Styringen i praksis	69
En interaktionistisk tilgang til møderne	69
Institutionelle møder	71
Analysens fokuspunkter	72
Når socialrådgivere og forældre mødes	73
Opfølgning på familiekonsulent	74
Opstart af terapiforløb	79
Hjemmebesøg.....	85
Underretning fra politiet	90
Underretning fra skadestuen	94
Delkonklusion	102
Perspektiver på socialrådgivernes styringsstrategier.....	105
" Så bliver jeg myndighedsperson"	105
Positiv styring og negativ styring?	107
Styringsstrategier som håndteringsstrategier	109
Den samfundsmæssige kontekst.....	110
Den organisatoriske kontekst.....	112
Konklusion	115
Konklusionens gyldighed og rækkevidde	117
Abstract	120
Ansvarsliste.....	123
Litteraturliste.....	125
Bilag - Resumeer af de syv møder	133

Indledning

Dette speciale tager udgangspunkt i samfundets intervention i børnefamilier, der afviger fra normerne for den gode familie og den gode opvækst. Formålet med specialet er at undersøge det aspekt af interventionen, der omhandler, hvordan socialrådgivere ansat i familieafdelinger, forsøger at styre forældre. Det er således den direkte kontakt mellem samfundet og borgeren, der er organiseret i kommunale familieafdelinger og udspiller sig i mødet mellem socialrådgivere og forældre, der er omdrejningspunktet. Dette har vi forsøgt at belyse gennem interviews med otte socialrådgivere og observation af syv møder mellem socialrådgivere og forældre. Vi har således søgt efter indsigt i på den ene side, hvordan socialrådgivere oplever deres arbejde med forældrene og formgiver relationen til dem, og på den anden side, hvordan det udspiller sig i praksis.

At vi har valgt at fordybe os i netop dette område og finder det vigtigt og spændende at opnå mere viden om, udspringer af, at det, at samfundets 'indblanding' i, om vi er 'gode nok' forældre, berører noget eksistentielt i os. Familielivet i Danmark anses for at være meget privat, og der er derfor meget på spil, når der intervereres i en familie. Derudover har vi stiftet bekendtskab med undersøgelser, der viser, at en andel af forældrene oplever en vrede mod og frustration over mødet med systemet, idet de ikke føler sig hørt og set (jf. Bilag 8). Disse undersøgelser vakte vores interesse for at undersøge, hvordan socialrådgiverne forstår forældrene, og hvordan de forstår den opgave, de har, der handler om at styre forældrene i retning af de gældende normer for det gode forældreskab, samt hvordan dette udfolder sig i praksis i selve mødet med forældrene.

Vi bruger igennem specialet begreberne intervention og foranstaltning om samfundets handlinger i forhold til familierne. 'Foranstaltning' er brugt i forhold til de konkrete aktiviteter, der iværksættes i den enkelte familie som fx familiebehandling eller økonomisk støtte. 'Intervention' er derimod brugt mere overordnet, idet interventionen sker i samme øjeblik familien kommer i kontakt med familieafdelingen, dvs. også før en eventuel foranstaltning er iværksat.

Alle navne på forældre, socialrådgivere, andre mødedeltagere og steder er ændret af hensyn til anonymitet og fortrolighed.

Indramning af problemstillingen

I de følgende afsnit vil vi give læseren et indblik i det felt, som specialet placerer sig indenfor; socialt arbejde med børnefamilier. Dette vil vi gøre ved indledningsvist at beskrive baggrunden for, at man fra samfundets side vælger at intervenere i børnefamilier. Efterfølgende vil vi se på, hvad der karakteriserer de familier, der intervenseres i, idet der ofte er tale om familier, der er marginaliseret i samfundet på en række andre områder også. Vi vil derefter tage fat på, hvordan interventionen konkret er organiseret i Danmark, inden vi afslutningsvis vil komme omkring nogle forhold, der er med til at komplicere socialrådgivernes arbejdsopgave.

Hvorfor blander samfundet sig i familielivet?

De børnefamilier, der er i kontakt med familieafdelingen, er børnefamilier, der afviger fra 'det normale', de betragtes som familier, der skal have særlig opmærksomhed fra samfundets side og anses for at være anderledes end størstedelen af de danske børnefamilier. Men hvad er en 'normal' familie og hvornår afviger en familie fra denne norm? I Serviceloven¹ opridses formålet med interventionen i børnefamilier således:

"Formålet (...) er at skabe de bedst mulige opvækstvilkår for disse børn og unge, så de på trods af deres individuelle vanskeligheder kan opnå de samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende" (Serviceloven § 46)

De 'normale' børn er således tilsyneladende karakteriseret ved at have mulighed for at udfolde sig personligt, at udvikle sig, og være sunde, hvilket må siges at være en forholdsvis diffus definition. Lidt nærmere kommer man ved at kigge i Forældreansvarsloven, hvor det angives, at:

"Barnet har ret til omsorg og tryghed. Det skal behandles med respekt for sin person og må ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende behandling" (Forældreansvarsloven § 2, stk. 2)

Den 'normale' familie, der opridses i denne paragraf, er således en familie, hvor børnene ydes omsorg og tryghed, behandles respektfuldt og ikke bliver slået eller på andre måder krænket. Man kunne få den tanke, at dette er udtryk for objektive kriterier for den gode barndom, og at det derfor er objektivt givet, hvilke familier, der afviger fra den, og derfor kræver ekstra opmærksomhed fra samfundets side. Hvad der er hhv. normalt og afvigende er imidlertid en konstruktion, i den forstand, at de normer, vi omgiver os med i samfundet, kan betragtes som indlejret i et symbolsk univers, der er konstrueret socialt, eller med sociologierne Peter Berger og Thomas Luckmanns ord: *"Social orden eksisterer kun som noget, der er skabt*

¹ Lov om Social Service

gennem menneskelig aktivitet" (Berger & Luckmann 1966/1996:70). Den sociale orden, og dermed hvad der er hhv. normalt og afvigende, fremstår imidlertid som objektivt og naturligt givet, og der stilles sjældent spørgsmål ved, hvordan de to kategorier er opstået og har udviklet sig.

At 'den gode familie' er en social konstruktion, bliver tydeligt, når man undersøger, hvordan idealet eller normen har udviklet sig gennem tiderne. I begyndelsen af det 20. århundrede var familiens opgave at lære børnene industrisamfundets fremherskende dyder såsom disciplin, lydighed, renlighed, orden og flid (Harder 2009:11). I begyndelsen af det nye årtusind handler opgaven i stedet om, at barnet skal blive i stand til at begå sig i et senmoderne samfund, hvor kreativitet, selvrealisering, ansvar for egen læring og samarbejde er idealet (Harder 2009:104). Det ses også af, at "legemlig afstraffelse" af børn i Forældreansvarslovens § 2, stk. 2 i dag anses for at være afvigende; før 1986 blev vold anset som et brugbart opdragelsesmiddel i hjemmet, og blev først forbudt ved lov i 1986 (Harder 2009:120).

Uanset de gældende normer, er samfundets reaktion på afvigende familier et forsøg på normalisering af dem. Tine Egelund, ph.d. og forsker ved SFI, beskriver i afhandlingen "Beskyttelse af barndommen – Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb" (1997), hvordan formålet med at intervenere i børnefamilier er, og altid har været, dobbelt. Der har ifølge Egelund i al den tid, samfundet har inter文eneret:

"... været tale om, at de skiftende love skulle skabe gode levekår for børn på alle områder. Lovene har været et redskab i kampen for at beskytte det enkelte barn i fare mod forældrehjemmets indflydelse og normalisere det enkelte farlige barn, som forældrene ikke selv kan styre eller retlede" (Egelund 1997:62)

På den ene side handler det således om at beskytte børn i fare, og på den anden side handler det om at kontrollere og normalisere de afvigende 'farlige børn' for at beskytte samfundet mod trusler mod den samfundsmæssige orden (Egelund 1997:37, Harder 2009:119). De familier, hvori der inter文ereres, kan siges at være de familier, der ikke er blevet normaliseret gennem de andre velfærdsstatslige institutioner såsom skoler, sundhedsplejen, sundhedsvæsnet etc. og som derfor må forsøges normaliseret og genplaceret i den sociale orden, som de afviger fra, med andre midler (Ejrnæs 2007:263).

Den faggruppe, der står for interventionen og dermed er bindeleddet mellem samfundet og de afvigende familier, er socialrådgivere. De er ansat i de såkaldte familieafdelinger, og varetager myndighedsarbejdet med familierne, idet følgende skal vi se nærmere på hvad dette arbejde indebærer.

Hjælp og kontrol

At socialrådgivernes jobfunktion indebærer myndighedsarbejde er en del af det offentlige virksomhed, og det består i at træffe retligt bindende afgørelser om borgerens forhold (Henrichsen 2006:29). Med myndighedsarbejde menes, at socialrådgiverne har til opgave, at omsætte gældende ret (fx Serviceloven) i forhold til den enkelte klient, forælderen. Socialrådgiverne besidder i kraft af myndighedsudøvelsen og deres ansættelse i velfærdsstaten en autoritet; de besidder en magt til at bestemme over andre². Socialrådgiverne er en del af den profession, der betegnes socialt arbejde. Socialt arbejde forekommer ikke umiddelbart let at definere, idet definitionen ifølge Lars Uggerhøj, lektor og Ph.d. i socialt arbejde, skal afspejle kompleksiteten i det, arbejdet indebærer. De definitionsforsøg, der er gjort, er enten forholdsvis brede eller også meget specifikke i forhold til et bestemt område (Meeuwisse & Swärd 2007:32-44, Uggerhøj 2008:37-41, Nissen 2010:45-46), og vi vil ikke gå nærmere ind i de mange forskellige syn på, hvordan man definerer det sociale arbejde. Vi vil i stedet se, hvordan socialrådgiverne selv forstår det arbejde de udfører. Dette kan vi få et indblik i gennem Dansk socialrådgiverforenings såkaldte Etikvejledning, hvor socialrådgivernes opgave defineres således:

”... at være ressourceformidlende og skabe valgmuligheder, som kan hjælpe den enkelte til at bevare, opnå eller genvinde magten over sin egen tilværelse. Vi kan ikke realisere ressourcerne for klienterne, men vi kan hjælpe dem til selv at realisere dem” (Dansk socialrådgiverforening 2000)

Med denne beskrivelse fremstår det som socialrådgiverens opgave at hjælpe den enkelte, så denne kan genvinde magten over sin egen tilværelse. Dette citat bærer ikke præg af kontrol og normalisering, som det i ovenstående fremgik, var en del af formålet i forhold til afvigende familier. Citatet viser, at socialrådgivernes arbejde også defineres som hjælp (her hjælp til selvhjælp), og det er ofte dette aspekt af arbejdet, der fremlægges af socialrådgivere, når de skal beskrive deres arbejde. Dette understøtter Egelund, idet hun siger, at normaliseringsbegrebet ofte er skjult, men det forhindrer dog ikke, at det overordnede begreb for hjælp og støtte er normalisering (Egelund 2007:400). Der er således en dobbeltfunktion – hjælp og kontrol - i socialrådgivernes arbejde, som på trods af, at de kan synes som modsætninger, ikke nødvendigvis er det. Maria Appel Nissen, Ph.d. i sociologi, beskriver, hvordan en betragtning af de to begreber som modsætninger kan betyde, at det kan være vanskeligt at beskrive det sociale arbejde i positive termer (Nissen 2010:49-50). Etikvejledningen behandler også denne problematik og siger, at dobbeltfunktionen kan blive et dilemma i socialrådgivernes arbejde, idet det ofte forenkles til, at al hjælp er godt, mens al kontrol er dårlig.

² Autoritet kan defineres som 'retten til at bestemme over andre' (Politiken 2010)

kontrol og hjælp er således integrerede dele af det arbejde, socialrådgiverne skal udøve, når de på samfundets vegne intervenserer i familier, der afviger fra det normale, og det er dele, der ikke kan adskilles. Normalisering og hjælp skal ikke forstås som modsætninger, idet en intervention godt kan være hjælp til den enkelte og normalisering på samme tid. På trods af dette, eksisterer der dog ambivalenser i socialrådgivernes profession, idet begreber som normalisering og kontrol kan give det sociale arbejde en negativ klang.

I det følgende afsnit vil vi beskrive hvad der karakteriserer de familier, der intervenseres i, for at give læseren en forståelse af, at der er tale om familier, der har en række fællestræk i form af, at de ofte falder uden for 'det normale' på flere områder end i forhold til børnenes opvækst.

Familiernes karakteristika

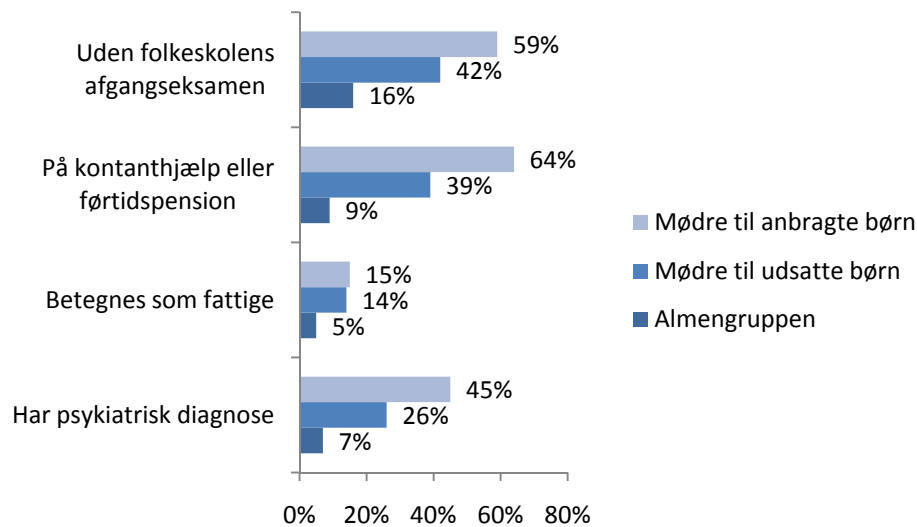
Som det kunne ses af Servicelovens § 46, beskrives formålet med interventionen i børnefamilier som at afhjælpe barnets 'individuelle vanskeligheder'. Ser man på hvilke karakteristika, der kendetegner de familier, der intervenseres i, tegner der sig imidlertid et billede, der ikke er præget af individuelle problemer, men derimod af en række fælles problemer som marginalisering og fattigdom.

SFI udgav i 2008 en delrapport til Børneforløbsundersøgelsen af anbragte børn³, som undersøgte forholdene for børn, der er eller har været anbragt uden for hjemmet. Disse sammenlignes i delrapporten med til to andre grupper af børn, hhv. en gruppe der defineres som socialt udsatte⁴ og alle børn i årgang 1995. Delrapporten viser, at de børn, der er eller har været anbragt, og udsatte børn tilhører en gruppe af børn, hvis forældre er væsentligt dårligere stillet end forældre til børnenes jævnaldrende og har flere sociale problemstillinger i hverdagen (Egelund, Andersen m.fl. 2008:12).

Børn som er eller har været anbragt og udsatte børn, har oftest en mor, som er enlig (Egelund, Andersen m.fl. 2008:55). Det er en meget lille andel af forældrene som er enten samlevende eller gift, dette tal er på 15 % for de anbragte børn og på 28 % for de udsatte børn, mens det i almengruppen er 64 % af forældrene (Egelund, Andersen m.fl. 2008:53). En stor del af forældrene til anbragte og udsatte børn er således enlige mødre. Forældrene til anbragte og udsatte børn er oftere end almenbefolkningen underprivilegeret på en række områder, hvilket fremgår af nedenstående graf:

³ Børneforløbsundersøgelsen af anbragte børn omfatter alle børn født i 1995, der er eller har været anbragt uden for hjemmet.

⁴ Gruppen defineres i rapporten som "Børn, der er eller har været klienter efter servicelovens kapitel 11 og på et eller andet tidspunkt i deres barndom har modtaget de forebyggende foranstaltninger efter § 50, der af Danmarks Statistik registreres med barnet som enhed, dvs. fast kontaktperson, personlig rådgiver og aflastning, men ikke har været anbragt uden for hjemmet" (Egelund, Andersen m.fl. 2008:47)

Figur 1 - Mødrenes vilkår (Egelund, Andersen m.fl. 2008:59, 65)

Mødrene har et lavere uddannelsesnivea end almenbefolkningen, og også deres beskæftigelsesniveau ligger lavt. En stor del af mødrene er marginaliseret fra arbejdsmarkedet, hvilket samtidig betyder, at der er en større overforekomst af fattigdom i disse grupper. Der er således i disse familier flere hjem med meget få materielle ressourcer. Også helbredsmæssigt er familierne udfordret i forhold til almengruppen. Både mødre og fædre til anbragte og udsatte børn har flere diagnoser end almengruppen, og som det fremgår af grafen er dette også gældende på det psykiatriske område⁵. Misbrugsproblemer er også en del af hverdagen for mange forældre til anbragte børn, idet langt flere forældre til anbragte børn er registreret i misbrugsregistret end forældre til børn i almengruppen⁶. Der er også en del af forældrene til de udsatte børn, der er registreret i misbrugsregistret, men ikke i samme grad som hos de anbragte børns forældre (Egelund, Andersen m.fl. 2008:65). Den typiske klient i en familieafdeling er således en enlig mor, som har få uddannelsesmæssige ressourcer, lav eller ingen tilknytning til arbejdsmarkedet og som derudover muligvis har enten en fysisk eller psykisk diagnose, eller begge dele.

En relativt stor andel af forældrene i de familier, samfundet vælger at intervenere i, er således marginaliseret på en række områder. Selvom børnenes problemer i Servicelovens § 46 italesættes som

⁵ Bemærk, at tallene er baseret på oplysninger fra Landspatientregistret, hvilket betyder, at det er personer, som har fået stillet en diagnose, dvs., at personer medoplever psykiatriske eller somatiske symptomer, men som ikke er diagnosticeret ikke indgår i statistikken. Dette kan betyde, at det i princippet er flere end anført, der har psykiatriske og somatiske lidelser

⁶ Bemærk dog stor bias i denne måling af misbrug, idet de registrerede misbrugere i behandling kun udgør en brøkdel af det samlede antal misbrugere (Breumlund & Hansen 2010:37-40). Derudover formodes kontakt med de sociale myndigheder at øge risikoen for at blive registreret i misbrugsregisteret.

individuelle, er der således en række fælles strukturelle forhold for disse børn, som også betyder at de afviger fra normen på andre områder.

Organisering af interventionen

I de følgende afsnit vil vi give læseren en indsigt i, hvordan interventionen i børnefamilier konkret er organiseret i Danmark, da det giver et indtryk af den kontekst, som socialrådgivernes arbejde er indlejret i.

Interventionen i børnefamilier er i Danmark organiseret inden for kommunerne, der har ansvaret for service på en række områder som fx sundhed; beskæftigelse; det sociale område; specialundervisning; veje, natur og miljøplanlægning og kultur (www.borger.dk). Områderne reguleres alle af folketinget, der fastsætter love med krav til kommunens serviceniveau og hvordan servicen skal ydes i større eller mindre grad. Reguleringen af de forskellige serviceområder varierer meget; på nogle områder har kommunerne vide rammer for hvilken service der skal ydes, mens andre områder, herunder netop interventionen i familier har en høj grad af regulering fra nationalt hold (Harder 2006:93).

Indenfor det sociale arbejde har kommunerne det samlede myndigheds-, forsynings- og finansieringsansvar, ansvaret for drift af institutioner for børn og unge med sociale eller adfærdsmæssige problemer (foruden de sikrede institutioner) og socialpsykiatrien (www.sm.dk). Kommunernes ansvar indenfor det sociale arbejde dækker således over en lang række forskellige foranstaltninger som fx foranstaltninger for hjemløse, arbejdsløse, psykisk syge, og altså også foranstaltningerne målrettet afvigende børnefamilier. På området for intervention i børnefamilier er det kommunen, der beslutter hvilke tilbud om foranstaltninger, der skal gives (foranstaltningerne er dog listet op i Serviceloven § 52), og det er også kommunen, der stiller foranstaltningerne til rådighed og betaler for dem⁷ (Indenrigs- og Sundhedsministeriet 2005:23).

Kommunerne er politisk ledede organisationer, der ledes af en kommunalbestyrelse, der nedsætter udvalg, som står for den umiddelbare forvaltning på en række områder (www.im.dk). De enkelte kommuner er struktureret meget forskelligt, og det kan derfor være meget forskelligt hvilke udvalg og forvaltninger, området for børnefamilier tilhører. Selvom det ifølge Serviceloven er kommunalbestyrelsen, der træffer afgørelserne, er det i praksis medarbejdere i de enkelte forvaltninger, der administrerer dette. Hvilket som sagt oftest er socialrådgivere af uddannelse. Dette betyder i langt de fleste tilfælde, at den enkelte socialrådgiver kan indstille til, at der iværksættes en foranstaltning i en familie, hvorefter et visitationsudvalg træffer afgørelse i forhold til denne indstilling fra socialrådgiveren. Der er dog stor forskel på den enkelte socialrådgivers handlerum i forhold til familierne. I nogle kommuner kan rådgiveren selv

⁷ Kun i meget dyre enkeltsager kan kommunerne få refusion ved staten for dele af udgifterne.

igangsætte mindre, billigere foranstaltninger, som fx en kontaktperson og mindre økonomiske bevillinger. I andre kommuner foretages alle afgørelser af et centralt visitationsudvalg. Er der tale om tvangsmæssige foranstaltninger – dvs. hvor der ikke kan opnås samtykke fra forældrene, men det vurderes, at barnets udvikling eller sundhed kan være i fare - skal beslutningen altid træffes af kommunens børn og ungeudvalg; et uafhængigt udvalg bestående af en byretsdommer, en pædagogisk-psykologisk sagkyndig og tre medlemmer af kommunalbestyrelsen (www.sm.dk).

Beslutning om intervention i familien

Socialrådgiverne i de enkelte kommuner kan opnå viden om hvilke børn, der kan have behov for støtte, ved at barnet eller forældrene selv henvender sig til kommunen og beder om hjælp, eller gennem underretninger fra borgere og offentligt ansatte. Når en kommune underrettes om, at et barn kan have behov for støtte, skal sagen gennem en samtale med forældrene og som udgangspunkt også barnet vurderes af familieafdelingens socialrådgivere, og der skal, hvis det vurderes som en sag for familieafdelingen, igangsættes en § 50-undersøgelse. Denne undersøgelse har til formål, at;

”... skaffe et grundlag for at vurdere, om et barn eller en ung og familie har behov for en social indsats, der kan afhjælpe problemerne og medvirke til at skabe sammenhæng og kontinuitet i barnets eller den unges liv” (Servicestyrelsen 2007:57)

Undersøgelsen, der varetages af socialrådgiveren, skal både afdække problemer og de ressourcer og handlemuligheder, der eksisterer hos familien eller i netværket, som evt. kan være medvirkende til at løse problemerne⁸. I undersøgelsen skal følgende seks områder afdækkes (Serviceloven § 50, stk. 2):

- Udvikling og adfærd
- Familieforhold
- Skoleforhold
- Sundhedsforhold
- Fritidsforhold og venskaber
- Andre relevante forhold

Formålet med undersøgelsen er at sikre, at kommunens intervention i familien sker på et informeret grundlag, og den skal derfor resultere i en *”begrundet stillingtagen til om der er grundlag for at iværksætte foranstaltninger”* (Serviceloven § 50, stk. 6). Undersøgelsen skal afsluttes inden for fire måneder, og der

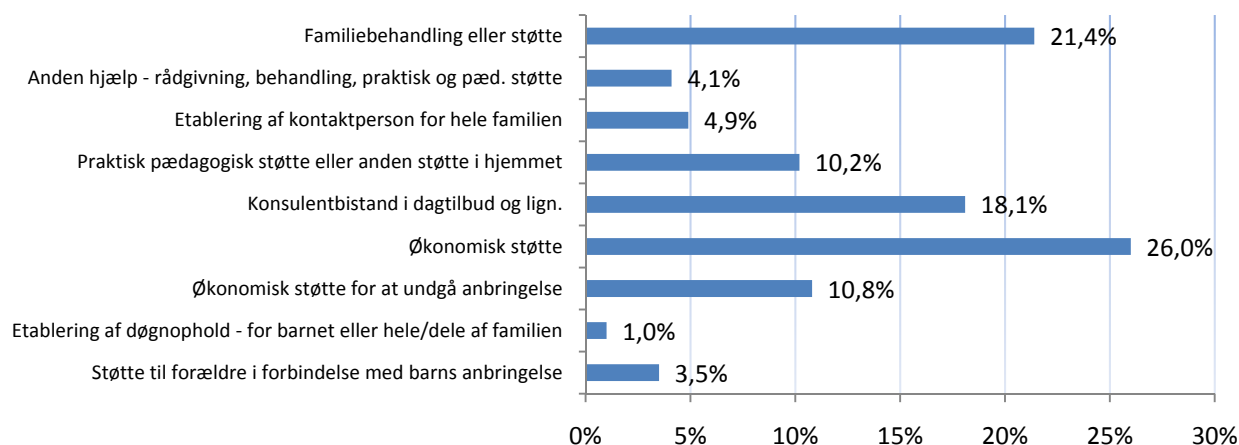
⁸ Det er op til kommunerne selv at bestemme den konkrete metode til udarbejdelsen af § 50-undersøgelsen, når blot de formelle krav overholdes, der bl.a. omfatter afdækning af ressourcer og problemer, overholdelse af tidsfrister, alsidighed, saglighed og upartiskhed i undersøgelsen alsidig, inddragelse af fagpersoner som fx pædagoger og lærere, sundhedsplejersker og psykologer samt inddragelse af barnet og forældrene (Servicestyrelsen 2007:59-60)

kan igangsættes med en foranstaltning med forældrenes samtykke, når tilbuddet anses for at være af væsentlig betydning for barnets behov for støtte (Serviceloven § 52).

Foranstaltninger

Socialrådgiverne har en række af forskellige foranstaltninger til rådighed. De overordnede typer af foranstaltninger er opridset i Servicelovens § 52 og spænder helt fra forebyggende foranstaltninger, som økonomisk støtte, over familiebehandling til anbringelse af barnet uden for hjemmet og tvangsmæssig anbringelse af barnet uden for hjemmet. Kommunen har pligt til at iværksætte den mindst indgribende foranstaltning, der vurderes at kunne afhjælpe problemerne, og der skal sættes så tidligt ind, at problemerne "... så vidt muligt kan afhjælpes i hjemmet eller i det nære miljø" (Serviceloven § 46, stk. 2).

De forebyggende foranstaltninger, som fx økonomisk støtte til fx fritidsaktiviteter, praktisk eller pædagogisk støtte i hjemmet og kontaktpersoner for barnet eller familien eller ophold for familien på en institution, er frivillige, og forældrene skal således samtykke til foranstaltningerne. Med forebyggelse menes, at de har til formål at undgå, at en anbringelse af barnet uden for hjemmet bliver nødvendig⁹. I 2008 modtog i alt 30.946 familier familierettet støtte, hvilket svarer til 4 % af alle danske børnefamilier¹⁰. Nedenstående figur er en oversigt over hvilke former for støtte, familierne modtog i 2008:

Figur 2 Type af støtte til familier med udsatte børn i 2008 (Statistikbanken)

⁹ Ifølge Inge Bryderup, lektor ved Institut for Pædagogik ved DPU, har de forebyggende foranstaltninger imidlertid tilsyneladende ikke haft indflydelse på antallet af anbringelser, idet der de seneste 100 år nogenlunde konstant har været anbragt 1 % af en børneårgang – både før og efter man arbejdede forebyggende (Bryderup 2005:396-401).

¹⁰ Udregnet efter, at der ifølge Danmarks Statistik i 2008 var 765.800 familier i alt med hjemmeboende børn. Tallene dækker dog over familier med hjemmeboende børn, hvorfor familier hvor et eller flere børn er anbragt og der ikke er andre hjemmeboende børn, ikke indgår i denne definition. I forhold til antallet af børn anbragt udenfor hjemmet, var der i hele landet ved udgangen af 2008 12.936 børn der var anbragt uden for hjemmet¹⁰, dette tal har ikke ændret sig væsentligt de seneste år. Hvis vi trækker de anbragte børn fra det samlede antal børnefamilier, vil det stadig være 4 %.

Som det fremgår af figuren, ydes især økonomisk støtte (26 % af familierne), der kan gives til at dække de udgifter, familierne ikke selv kan dække i forbindelse med at have modtaget en anden foranstaltning, eller i de tilfælde hvor støtte kan erstatte en ellers mere indgribende foranstaltning. Derudover modtager 21,4 % af familierne familiebehandling eller behandling af et barns problemer, mens 18,1 % modtager konsulentbistand, hvor kommunen fx kan bestemme, at barnet skal i et dagtilbud, på et fritidshjem eller lignende.

Det er her værd at bemærke, at de foranstaltninger, familieafdelingen har til rådighed, er meget individuelle; de er, som fx familiebehandling, rådgivning og praktisk eller pædagogisk støtte, målrettet den enkelte families handlinger og adfærd. De er således ikke rettet mod at forbedre fx den enkelte families økonomiske ressourcer (de økonomiske tilskud, der kan gives, er ikke nogen, der ændrer familiens livssituation), selvom manglende ressourcer, som tidligere beskrevet, netop er et vilkår for mange af de familier, familieafdelingen er i kontakt med.

En kompleks opgave

Når man ser på organiseringen af interventionen i børnefamilier, er det nemt at få indtryk af, at det er forholdsvis ligetil at styre de familier, der afviger fra normen. Hvis man blot laver en grundig undersøgelse af familiens forhold og sammenholder den viden om familien, der fremkommer af undersøgelsen, med socialfaglig viden om fx børns udvikling, vil det være muligt at iværksætte en foranstaltning, der kan afhjælpe familiens problemer. Virkeligheden er imidlertid langt mere kompleks.

Familieafdelingens arbejde handler om at forandre og normalisere familier, hvilket kan betegnes som 'human processing', idet opgaven netop består i "*at vurdere og sortere mennesker og på forskellig vis påvirke deres adfærd og livssituation*" (Lundström & Sunesson 2007:176). De problemer, familieafdelingen skal løse, kan betegnes som 'vilde problemer', som står i modsætning til 'tamme problemer'. Tamme problemer er kendetegnet ved, at de relativt nemt kan defineres, de kan adskilles fra andre problemer, og det er forholdsvis klart, hvornår den rigtige løsning er fundet. Modsat forholder det sig med de vilde problemer, som er vanskelige at definere og adskille fra andre problemer. De problemer, familieafdelingen skal forsøge at løse, er netop sådanne vilde problemer, idet problemerne langt fra er entydige og afhænger af mange faktorer, som fx familiens netværk, boligforhold, arbejdsforhold etc. Problemstillinger, som kan virke ens, vil således fremstå forskelligt og skulle løses forskelligt i forskellige familier (Krogstrup 2007:26-27, Uggerhøj 2008:40), og hvad der vurderes som den 'rigtige' løsning for en familie med et barn, der ikke trives, vil være forskellig, alt efter om det er læger, pædagoger, psykologer etc., der skal foretage vurderingen. Derudover er det langt fra entydigt at skulle vurdere hvilke børn, der vil blive påvirket negativt af deres opvækst, og hvilke, der ikke vil. Størstedelen af den viden, man har om børns udsathed, er baseret

på statistiske undersøgelser af risikofaktorer. Forskning i risikofaktorer kan fortælle noget om, at børn, der vokser op i det ene type miljø har en relativt større risiko for at få problemer, end børn, der vokser op i en anden type miljø, men da det er på et aggregeret niveau, er det ikke muligt at forudsige, hvorvidt et givet barn vil få problemer eller ej (Christoffersen 2003:7). Baggrunden for samfundets intervention i børnefamilier er således usikker, idet man ikke kan vide, hvornår det er nødvendigt at sætte ind, ligesom man ikke kan vide, hvordan man bedst muligt sætter ind.

Der er således ikke klare svar på, hvordan den enkelte familie kan hjælpes og styres mod normalisering, men de foranstaltninger, som socialrådgiverne har til rådighed til dette arbejde, er forholdsvis tydeligt defineret i loven. Yderligere ses der på det sociale område i de seneste år en tendens mod standardløsninger og målstyring, hvor man fastsætter klare kriterier for indsatsen og derefter måler, hvorvidt indsatsen lever op til disse kriterier. Dette kan ikke siges at modsvare de problematikker, som socialrådgiverne skal løse, som netop er kendetegnet ved at være vilde problemer uden en objektiv, målbar løsning (Krogstrup 2002). Mange af de familier, som kommer i kontakt med familieafdelingen, er, som vi har set, på flere områder marginaliseret, men de foranstaltninger, familieafdelingen har til rådighed, er målrettet den enkelte families handlinger og adfærd, også selvom der kan være flere andre faktorer, der kan have indvirkning på de problemer, familien oplever.

Socialrådgivernes opgave, der både består i at hjælpe og kontrollere disse familier, kan synes kompleks. De skal håndtere vilde, komplekse problemer, samtidig med at de redskaber, de har til rådighed, i stigende grad forsøges målrettet tamme problemer. Derudover er det sociale arbejde ifølge bogen "Potentialer i socialt arbejde" (2008) af Leena Eskelinen, Søren Peter Olesen, og Dorte Caswell, alle forskere i socialt arbejde, et praksisområde, hvor socialrådgiverne skal træffe konkrete beslutninger og handle, men hvor det – på trods af den stigende standardisering – ikke er givet, hvordan de skal gøre det;

"Der følger ofte ikke detaljerede handlingsanvisninger eller løsningsstrategier med socialarbejdernes institutionelle position eller deres uddannelse. Måderne, hvorpå socialarbejdere konkret virkeliggør målsætningerne for socialt arbejde er ikke givne" (Eskelinen, Olesen & Caswell 2008:23)

Vi mener derfor, at det er interessant at skabe et indblik i, hvordan socialrådgiverne konkret styrer familierne mod normalisering – både i forhold til hvordan de selv oplever deres styring, og i forhold til hvordan denne styring udfolder sig i praksis.

Problemstilling

Det, vi ønsker at undersøge, er, hvilke konkrete strategier, socialrådgiverne bruger, når de skal forsøge at styre forældrene mod normalisering, og hvordan disse strategier udspiller sig i praksis. Vi vil således undersøge styringen på mikroniveau, idet det ikke er de organisatoriske eller samfundsmæssige rammer for denne styring, som vi kort har berørt i denne introduktion, der vil være i fokus. Det, vi vil tage udgangspunkt i, er derimod den konkrete styring, både i forhold til, hvordan socialrådgiverne oplever det, og i forhold til, hvordan styringen udspiller sig i interaktionen med forældrene. Vi arbejder derfor ud fra nedenstående problemstilling:

Hvilke strategier anvender socialrådgivere i en kommunal familieafdeling til at styre forældre mod normalisering, og hvordan udspiller disse sig i mødet med forældrene?

Socialrådgivere er de ansatte ved kommunen, der har den primære kontakt til forældrene og udøver myndighed. I nogle kommuner omtales de som sagsbehandlere og i andre kommuner som socialrådgivere. Uanset fungerer de som bindeleddet mellem staten og borgeren.

Forældrene er de forældre i familier, hvor samfundet har valgt at intervenere, dvs. forældre, der er i kontakt med familieafdelingen, hvad enten de selv har henvendt sig, eller andre har underrettet kommunen.

Strategier til at styre skal forstås som måder, hvorpå socialrådgiverne forsøger at modificere forældrenes adfærd overfor deres børn, således at de styres mod normerne for god børneopdragelse.

Selvom forskningen i selve relationen mellem system og klient er forholdsvis ny, er der flere undersøgelser der har undersøgt denne (fx Mik-Meyer & Villadsen 2008, Järvinen, Larsen & Mortensen 2005, Järvinen & Mik-Meyer 2003, Eskelinen, Olesen & Caswell 2008, Stax 2005). Det er dog kun få af disse, der beskæftiger sig med klienten som medskaber af relationen, ligesom vi ikke er bekendt med, at der tidligere er lavet undersøgelser i Danmark, der tager udgangspunkt i observationer af møder mellem socialrådgivere og forældre, dog med undtagelse af Tine Egelunds "Beskyttelse af barndommen" (1997) og Torben Berg Sørensens "Den sociale samtale – mellem klienter og sagsbehandlere" (1995). Egelund (1997) undersøger socialforvaltningens risikovurdering og indgreb, og benytter observation af interne møder mellem socialrådgivere og møder mellem socialrådgivere og forældre, samt interviews og journaler. Sørensen (1995) er en undersøgelse af interaktionen mellem klienter og sagsbehandlere på bistandskontorer og berører også familiesager. Undersøgelser, der inddrager forælderen som medskaber af interaktion, findes i

bl.a. Finland og England (fx Hall, Slembrouck & Sarangi 2006; Hall & Slembrouck 2001; Dingwall, Eekelaar & Murray 1983; Parton, Thorpe & Wattam 1997), mens sådanne undersøgelser i en dansk kontekst med undtagelse af Egelund og Sørensen indtil videre kun er lavet inden for bl.a. beskæftigelsesområdet (Eskelinen, Olesen & Caswell 2008) og hjemløse (Stax 2005).

Design

I det følgende vil vi opridse, hvordan vi har valgt at undersøge den opstillede problemstilling. Vi vil først komme omkring vores forståelse af specialets genstandsfelt, hvorefter vi vil komme mere ind på den konkrete fremgangsmåde, vi har benyttet os af, inden vi til sidst vil illustrere den overordnede opbygning.

Genstandsfelt

Det, vi ønsker at undersøge, er som beskrevet socialrådgivernes styringsstrategier over for forældre, der afviger fra samfundets normer. Forståelsen af disse styringsstrategier tager udgangspunkt i Michel Foucaults begreber om styring i det moderne samfund, hvilket vi vil udfolde nærmere i afsnittet ”En teoretisk ramme”. Vores overordnede videnskabsteoretiske udgangspunkt er – i tråd med Foucault – socialkonstruktivistisk, idet vi ikke forstår sociale fænomener som noget, der eksisterer objektivt, men i stedet som noget der skabes og formes af vores erkendelse af dem (Rasborg 2004:249). Margaretha Järvinen, professor ved Sociologisk Institut på KU, og Nanna Mik-Meyer, lektor ved Institut for Organisation på CBS, skelner i antologien ”Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv” mellem hhv. en fænomenologisk/hermeneutisk tilgang og en konstruktivistisk/interaktionistisk tilgang. Hvor den fænomenologisk/hermeneutiske tilgang forstår forskningsobjektet som relativt fast og stabilt, har den konstruktivistisk/interaktionistiske tilgang derimod en forståelse af forskningsobjektet som en flydende, ustabil størrelse, der ændrer sig alt afhængigt af konteksten og formes i den interaktion, det indgår i (Järvinen & Mik-Meyer 2005a:9). Socialrådgivernes forståelse af forældrene, og deres strategier til at styre dem med, er således noget, der er konstrueret socialt i praksis, i et samspil mellem socialrådgiverne, forældrene og den kontekst, deres relation er indlejret i.

Vores problemstilling bevæger sig mikroniveau, idet vi ønsker at undersøge socialrådgivernes styring af forældrene, og hvordan denne styring udspiller sig i praksis i interaktion med forældrene. Årsagen til dette valg af niveau er, at vi mener, det er spændende og vigtigt at undersøge mikrorelationen mellem socialrådgivere og forældre, idet det er her, den faglige praksis sker, og det sociale arbejde udføres. Samtidig med, at styringsstrategierne udfolder sig på et mikroniveau i mødet mellem socialrådgivere og forældre, er det imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at de er indlejret i både meso- og makroteoretiske kontekster. Hvordan man forstår og definerer disse kontekster, afhænger af det teoretiske perspektiv, man vælger, og der kan argumenteres for mange forskellige kontekster. På makroniveau er styringsstrategierne fx indlejret i velfærdsstaten og påvirket af den gældende socialpolitik og lovgivning, mens de på mesoniveau er indlejret i familieafdelingens organisatoriske struktur, fx i form af arbejdsrutiner, tidspres og kultur. Disse kontekster for socialrådgivernes styringsstrategier har vi kort berørt

i problemfeltet, og vi vil samtidig inddrage dele af dem efter analysen for at give et perspektiv på, hvordan nogle af disse kontekster kan influere på styringsstrategierne.

Forskningsstrategi

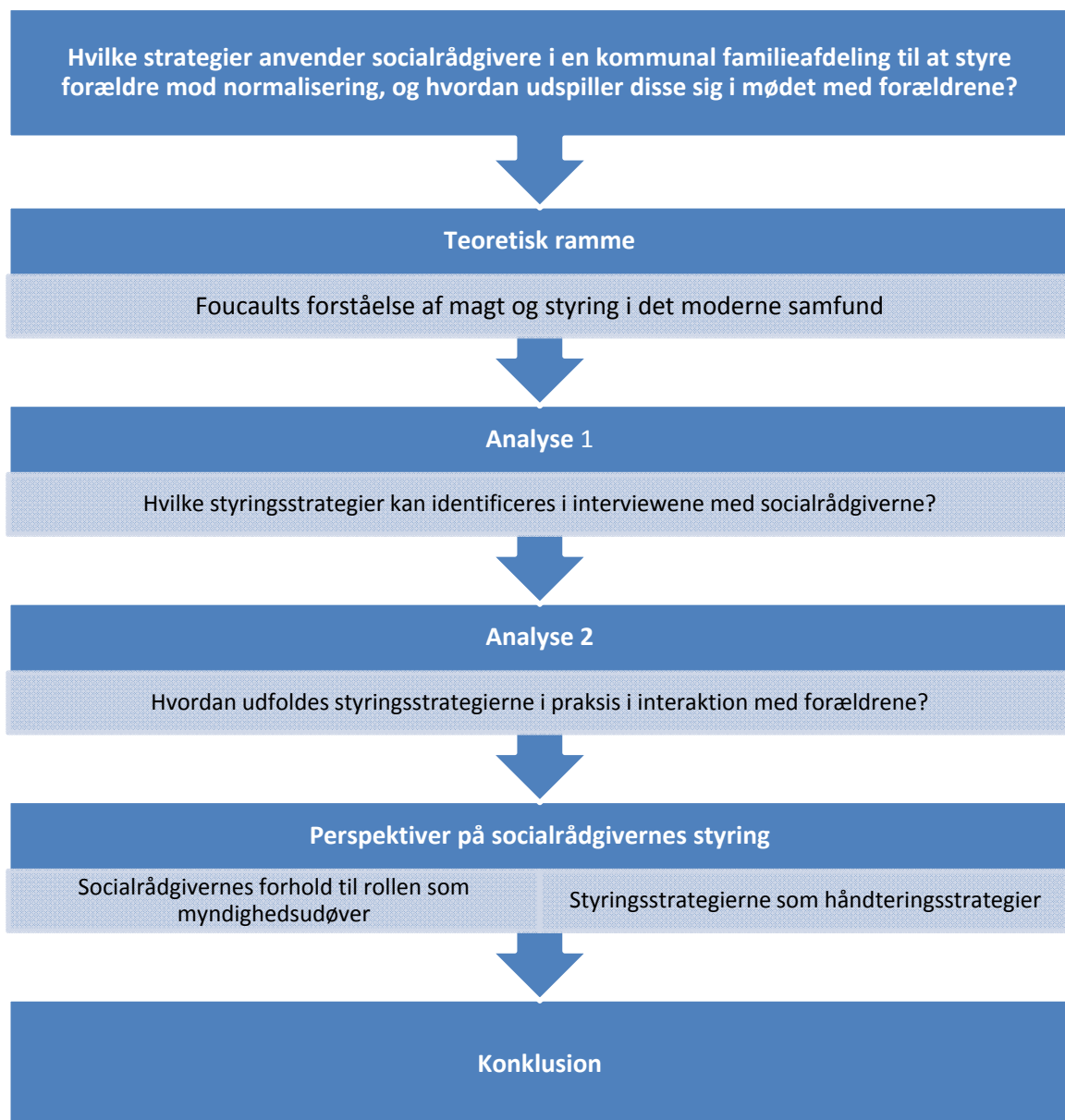
Vores forståelse af genstandsfeltet har udviklet sig i et samspil mellem induktive og deduktive tilgange. Vi havde fra begyndelsen en meget åben tilgang til feltet og til at forstå socialrådgivernes arbejde med forældrene, og vi inddrog først det teoretiske perspektiv i form af styring efter dataindsamlingen og en indledende, strukturerende analyse, idet vi kunne se, at en teoretisk forståelse af styring og styringsstrategier, ville kunne bidrage til at udfolde socialrådgivernes arbejde med forældrene. Efter inddragelsen af det teoretiske perspektiv fik vores tilgang derfor et mere deduktivt aspekt, idet det blev strukturerende for vores syn på empirien. Genstandsfeltet udviklede sig derfor fra at handle om relationen mellem socialrådgivere og forældrene generelt, til at handle om deres strategier til at styre forældrene. Årsagen til, at vi fra begyndelsen vægtede en induktiv tilgang højt, var, at vi ønskede at "se, hvad der skete" i socialrådgivernes arbejde med forældrene, og ikke fra begyndelsen antage, at det fx ville være styringsstrategierne, der ville være det spændende og det, der kunne hjælpe til en forståelse af denne relation. Den sene inddragelse af det teoretiske perspektiv har haft som konsekvens, at vi har en meget bred empiri, idet vi gennem interviewene forsøgte at indfange mere generelle aspekter af socialrådgivernes relation til forældrene. Der ligger derfor en stor mængde viden i interviewene, som ikke anvendes i specialet.

Vores analytiske tilgang kan betegnes som teorifortolkende (Antoft & Salomonsen 2007:38-41), idet vores tolkninger af empirien tager afsæt i teoretiske begreber, mens vores formål er at genere ny empirisk viden. Teorien er således ikke inddraget for at teste, hvorvidt Foucaults teoretiske forståelse af styring i det moderne samfund er holdbar i forhold til det område af socialt arbejde, vi undersøger. Vi har i stedet inddraget det teoretiske perspektiv for at udfolde empirien og skabe en dybere forståelse af feltet ved at lave nogle teoretiske abstraktioner over, hvad det er der sker i relationen mellem socialrådgivere og forældre.

For at undersøge socialrådgivernes styringsstrategier og disses udfoldelse i praksis, har vi valgt at benytte en kombination af hhv. interviews med socialrådgivere og observation af møder mellem socialrådgivere og forældre. Dette har vi valgt for at få et så nuanceret blik på styringsstrategierne og deres udfoldelse som muligt. Ved at interviewe socialrådgiverne får vi indblik i deres forståelse af og overvejelser omkring deres arbejde med forældrene, samtidig med at vi får mulighed for gennem deres beskrivelser af deres arbejde, at analysere hvilke styringsstrategier, de oplever at benytte sig af, over for forældrene. Ved at observere møder mellem socialrådgivere og forældre, bliver det muligt for os at se, hvordan styringsstrategierne

udfolder sig i praksis og skabes i interaktionen mellem de to parter. Det er således to niveauer af mikro-niveauet, vi undersøger, idet vi både undersøger selve det interaktionelle niveau i form af møderne mellem socialrådgivere og forældre, og socialrådgivernes subjektive fortolkninger af styringsstrategierne. Vi arbejder i dette speciale ikke med et tidsperspektiv. Vi har kun indsamlet data én gang og det, vi kan analysere, er derfor et øjebliksbillede af styringsstrategierne. Vi har interviewet socialrådgivere og observeret møder i to forskellige kommuner, men vi arbejder ikke komparativt, og at empirien er indsamlet i to kommuner indgår som et aspekt i undersøgelsen.

Den overordnede opbygning af specialet er illustreret i nedenstående figur, mens den specifikke opbygning af de to analyser vil fremgå af vores analysestrategi senere i specialet.

Inden vi redegør for den teoretiske ramme, der som det fremgår af figuren tager udgangspunkt i Foucaults forståelse af magt og styring i det moderne samfund, vil vi beskrive vores metodiske refleksioner i forbindelse med dataindsamlingen. Vi vil derefter benytte dette teoretiske perspektiv til i Analyse 1 at analysere, hvilke styringsstrategier, vi gennem de otte interviews kan identificere, at socialrådgiverne oplever at benytte sig af. Efterfølgende vil vi i Analyse 2 med udgangspunkt i de observerede møder undersøge, hvordan disse styringsstrategier kan udfoldes i interaktionen mellem socialrådgivere og forældre. Inden konklusionen vil vi afslutningsvis komme med to perspektiver på de analyserede styringsstrategier. Det ene perspektiv omhandler socialrådgivernes relation til deres rolle som myndighedsudøvere, der, som beskrevet er en grundlæggende del af deres arbejde, og det andet perspektiv omhandler det forhold, at socialrådgiverne selv er underlagt styring, og deres styringsstrategier derfor skal forstås som håndteringsstrategier, der er påvirket af konteksterne for socialrådgivernes arbejde.

Dataindsamlingen

De følgende afsnit omhandler, hvordan vi har skabt kontakt til feltet samt vores oplevelser og overvejelser i forhold til dataindsamlingen.

”Hul igennem” til et presset felt

Da vi opstartede dette speciale, havde vi en fornemmelse af, at det kunne blive svært at få adgang til feltet. Ikke fordi vi troede, at socialrådgiverne og familieafdelingerne ville finde problemstillingen uinteressant og irrelevant, men fordi vi havde en formodning om, at socialrådgivere i dag har en hverdag med et højt arbejdspress. At det ville blive så svært at få kontakt som det blev, havde vi dog alligevel ikke forestillet os. Vi forsøgte både at gøre brug af kontakter i vores eget netværk samt at skabe helt nye kontakter ved at sende mails til familieafdelingerne i en række kommuner i landet. Bare det at gennemskue organiseringen af de forskellige kommuner og finde frem til hvem der i den enkelte kommune har ansvaret for familieområdet, var noget af en udfordring. I alt forsøgte vi at få kontakt til 11 kommuner. Vi oplevede en del familieafdelinger, der havde travlt og derfor ikke havde tid til at deltage, og der var også afdelinger, vi ikke hørte fra på trods af opfølgende opkald og mails. Vi endte dog til sidst med at få kontakt til fire kommuner, der gerne ville deltage, hvilket for os var overraskende mange, fordi det netop havde været meget svært at opnå kontakt. Hele processen med at skaffe adgang til feltet strakte sig over godt et par måneder. Det endte ud med otte socialrådgivere og syv observationer i to forskellige kommuner.

På trods af, at det var svært at skabe den indledende kontakt til kommunerne, oplevede vi en stor imødekommenhed, da først kontakten var skabt. I den ene kommune var det to socialrådgivere der ønskede at deltage, og kontakten gik derfor gennem dem, mens det i en anden kommune var en hel familieafdeling, der ønskede at deltage, hvorfor kontakten her i begyndelsen gik igennem lederen af afdelingen. For at sikre et godt forløb og undgå uheldige overraskelser undervejs, udarbejdede vi en skriftlig aftale til socialrådgiverne, som både de og vi underskrev. I aftalen indgik både vores forpligtelser i forhold til en fortrolig dataindsamling og deres forpligtelser i forhold til at lade os observere og optage møder (jf. Bilag 10).

Indhentning af data

Vi gjorde os mange overvejelser om, hvordan vi bedst kunne tilrettelægge dataindsamlingen, så vi kunne få de bedst mulige data og så vi samtidig ikke ville være en større belastning end højest nødvendigt for socialrådgiverne. Vi vidste på forhånd, at vores kombinerede metodedesign ville betyde, at vi skulle ”forstyrre” socialrådgiverne mere end én gang i deres arbejde, og vi havde flere overvejelser i forhold til, hvorvidt vi skulle interviewe eller observere først. Det, der ville optage mest af deres tid, var interviewene,

som var på 1-1½ time, og da der ikke var tid i socialrådgivernes kalendere til at holde et indledende møde om, hvornår interview og observationer passede bedst, startede vi med interviewene. På den måde kunne vi skabe en relation til socialrådgiverne og de ville vide lidt mere om os, inden vi skulle observere deres arbejde, hvilket vi forestillede os ville være det mest grænseoverskridende for dem. Vores bekymring ved at interviewe inden observationerne gik primært på, om socialrådgiverne efter et interview, hvor de havde svaret på en lang række spørgsmål om deres daglige samarbejde med forældre, ville være påvirket af vores samtale og fokus i samtalen, i forhold til hvordan de agerede på møderne overfor forældrene. Dog ville der også være problemer ved at observere inden interviewene, fordi socialrådgiverne ville stå en situation, hvor de kunne føle sig overvåget, når nogen de ikke kendte, skulle overvære deres arbejde. Uanset hvordan, vi havde tilrettelagt det, er det dog vigtigt at understrege, at det møde, vi deltager i, altid vil være påvirket af, at vi sidder med; vi er en del af mødets kontekst, både for socialrådgiveren og for forælderen. Vores tilstedeværelse vil i alle tilfælde skabe en kunstig situation og selvom vi forsøgte at være en flue på væggen, er vi dog ikke usynlige, og vores tilstedeværelse vil altid påvirke interaktionen i større eller mindre grad.

Vores dataindsamling i forhold til interviews fandt sted i juli måned lige inden sommerferien, mens observationerne lå efter sommerferien (mellem d. 20/8 2010 og d. 6/10 2010). At der (med en enkelt undtagelse) var mindst fire uger mellem interviews og observation var klart til vores fordel, fordi interviewene kom lidt på afstand for socialrådgiverne. Vi antager ikke, at socialrådgiverne bevidst ville ændre deres adfærd overfor forældrene efter hvilke svar, de havde givet i interviewene, men vi formoder, at de i begge situationer vil have interesse i at fremstille sig selv som gode og ordentlige socialrådgivere, hvorfor de måske ville være mere opmærksom på deres egen rolle end normalt.

En anden overvejelse i forhold til dataindsamlingen gik på, om vi overhovedet ville få lov at observere deres arbejde, idet det er meget personfølsomme data vi ville få adgang til. Heldigvis har alle socialrådgiverne været meget åbne over for vores deltagelse vist interesse for specialet. Vi er blevet positivt overrasket over den åbenhed, vi er blevet mødt med. Der viste sig dog forskel på, hvordan socialrådgiveren vurderede hvilke møder vi kunne observere, nogle fandt det fx upassende at spørge forældrene, hvis det var deres første møde med familieafdelingen, mens andre var mere åbne overfor dette. Det har betydet, at det er ikke alle socialrådgivere vi både har interviewet og observeret.

At observere socialrådgivernes arbejde indebar også, at vi skulle have tilladelse fra den anden part i mødet, nemlig forældrene, hvilket har været et emne, som vi har diskuteret meget, hvilket vi vil komme ind på i det følgende afsnit.

Tilladelse fra forældrene

I forbindelse med at vi overværede og (med diktafon) optog møder mellem socialrådgivere og forældre, var det vigtigt, at vi havde forældrenes informerede samtykke. Der var imidlertid flere problemstillinger i forbindelse med at indhente dette samtykke. Vores overvejelser gik bl.a. på, at forældrene er i en sårbar position, fordi de har problemer på hjemmefronten og mange af dem tilhører udsatte grupper fx i forhold til marginalisering på arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet (jf. ”Indramning af problemstillingen”). Derudover står de overfor en socialrådgiver, som er repræsentant for et system, der på samme tid skal hjælpe og kontrollere dem. Magtbalancen imellem de to parter vil altid være skæv, og klienten vil være den ”svageste” i den relation. Derfor var det vigtigt for os, at forældrene blev informeret om specialets formål, at vi ikke havde nogen form for tilknytning til kommunen, at deres deltagelse var helt frivillig og at det ikke ville have indflydelse på deres sag, uanset om de ønskede, at vi observerede møderne eller ej.

Det var ikke muligt for os selv at kontakte forældre pga. socialrådgivernes tavshedspligt, kontakten skulle derfor gå gennem socialrådgiveren. Vi endte med at være pragmatiske og gøre det på flere forskellige måder, og forsøgte at inddrage socialrådgiverne i vores overvejelser. I nogle tilfælde sendte socialrådgiveren inden mødet et brev til forælderen. I kraft af, at socialrådgiveren skulle adspørge forælderen pr mail eller telefon lavede vi en huskeliste og i nogle tilfælde et udkast til et brev, som socialrådgiverne kunne anvende, for på den måde at få indflydelse på, hvordan det blev fremlagt for forældrene (jf. Bilag 12). I de tilfælde hvor mødet foregik på forvaltningen har socialrådgiveren præsenteret vores formål etc. overfor forælderen, mens vi ikke var til stede i rummet. Vi kom derfor kun ind i rummet, hvis forælderen gav tilladelse hertil.

Uanset hvordan forældrene blev informeret, sørgede vi altid for, at de også i selve situationen fik muligheden for at sige fra. Dette skete fx ved, at vi sad uden for socialrådgiverens kontor, således at socialrådgiveren kunne spørge forælderen om han eller hun ønskede vores deltagelse, uden vi var til stede i rummet. På den måde undgik vi, at forældrene skulle bede os forlade rummet, hvis de ikke ønskede vores deltagelse. Ved hjemmebesøg hvor forælderen havde modtaget et brev om vores eventuelle deltagelse, stod vi et par skridt bag socialrådgiveren, når hoveddøren blev åbnet, og igen spurgte vi til, om vi måtte have lov at deltage.

Derudover fik alle forældrene udleveret en skrivelse hvor projektets formål kort blev ridset op sammen med en beskrivelse af vores fortrolige behandling af dataene samt vores underskrift. Dette skete på opfordring af en erfaren socialrådgiver, der ønskede, at forældrene også efterfølgende kunne se, hvad de havde deltaget i, i tilfælde af at de efterfølgende ikke kunne huske hvorfor vi havde været til stede.

Derudover gav det også forældrene en klagemulighed i tilfælde af, at vi ikke levede op til vores forpligtelser i forhold til databehandlingen (jf. Bilag 11)

'Informeret samtykke'

Vi har imidlertid haft mange overvejelser omkring det informerede samtykke. Begrebet indeholder to aspekter - information og samtykke - som i vores situation har været vanskeligt at sikre 100 %, hvis det da nogen sinde er muligt (Kristiansen 2007:240-243). Det, at samtykket skal gives på informeret og oplyst baggrund, betyder, at forældrene ved præcist, hvad de indvilliger i, og at de besidder en vis indsigt i, hvad konsekvenserne af deltagelse kan være (Jacobsen & Kristiansen 2001:74). Men spørgsmålet er, om det er muligt at informere mennesker, der er i krise, som nogle af forældrene var på mødetidspunktet. Nogle forældre var i en meget presset situation, hvilket betød, at de ikke nødvendigvis ville kunne forstå og forholde sig til, hvad projektet omhandlede, og om de havde mulighed for at sige fra. Især i de møder, hvor en tredje part har underrettet kommunen, og hvis det samtidig er den første kontakt, forældrene har med familieafdelingen, kan forældrene føle sig under et stort pres. Interviewene vidner om, at der blandt forældrene hersker en opfattelse af "at kommunen er dem, der fjerner børn". Dette har flere af socialrådgiverne udtalt, både at de kan fornemme, at det er det, forældrene tænker, og at de har oplevet flere forældre, der selv siger, at det er det, de frygter. Hvis forældrene sidder med denne tanke i baghovedet, når de kommer til møde med socialrådgiveren, er det ikke sikkert, de har overskud til eller interesse i at høre informationer om et speciale. En af socialrådgiverne fortalte også, at hun mente, nogle af forældrene ikke ville kunne huske, at vi havde været til stede, netop fordi de havde været så fokuserede og måske nervøse for mødet.

Et andet forhold omhandler, at det er socialrådgiveren, der spørger om samtykket (enten i et brev, over telefonen eller umiddelbart inden mødets start). Vores overvejelser gik på, om dette var etisk forsvarligt, fordi det kan medføre, at forælderen ikke oplever at have et reelt valg, idet han eller hun kan tro (og måske med rette), at det vil spille ind på socialrådgiverens oplevelse af deres samarbejdsvillighed. Vi vurderede dog, at dette ville være vores eneste chance for at få tilladelse fra forældrene og valgte derfor at vægte muligheden for adgang højere ud fra overvejelser om, at også forældrene havde interesse i at dette blev undersøgt, og som beskrevet forsøge på andre måder at vise forælderen, at det var deres valg.

I praksis har der vist sig situationer, hvor det ikke fungerede optimalt. Vi oplevede en forælder som blev overrasket over at mødet skulle optages på diktafon og en forælder, der ikke var klar over, at det var det pågældende møde, vi skulle observere, hun troede først vi kom på et andet tidspunkt. Vi har også oplevet et tilfælde hvor en 16-årig datter ikke var blevet spurgt, om vi måtte deltage, på trods af at moren havde

givet udtryk for overfor socialrådgiveren, at dette var vigtigt. Derfor: selvom vi har haft de bedste hensigter og gjort, hvad vi følte der stod i vores magt, er det ikke i alle tilfælde lykkedes med succes.

Der har ikke været forældre, der har afvist vores deltagelse direkte overfor os, men der har været et, måske to, møder, hvor forælderen gennem socialrådgiveren har frabedt sig vores deltagelse. Dette kan være et udtryk for, at forældrene har følt mulighed for at sige fra, men idet antallet ikke er højere, kan det også være et udtryk for, at mange har følt sig presset til at sige ja.

I hjemmebesøget hos moren og datteren udfører socialrådgiveren en børnesamtale med datteren på hendes værelse, denne samtale har vi af etiske grunde valgt ikke at transskribere, dette fordi den 10-årige datter ikke selv har taget stilling til sin deltagelse i specialet; samtykket er givet gennem hendes mor. Ligeledes er fokus i opgaven ikke på børnesamtaler, hvorfor denne er udeladt. Der er i transskriberingen af mødet indsat et kort referat af samtalen, idet de emner, der tales om, har betydning for den videre samtale mellem moren og socialrådgiveren.

Vores oplevelser af interview og møder

Grundet det kombinerede metodedesign har vi haft kontakt til familieafdelingerne over en længere periode og været der over flere gange. I de nedenstående afsnit vil vi komme omkring, hvordan interviewene og møderne forløb samt vores refleksioner omkring det.

Interviews

Vi har interviewet otte forskellige socialrådgivere, alle kvinder. Aldersmæssigt er de mellem 26 og 54 år gamle, og de har alt fra få måneders til mange års erfaring i faget. Interviewene er foretaget på den enkelte rådgivers kontor og er blevet optaget med diktafon (transskriptioner, Bilag 13-20)

Interviewguiden, vedlagt i Bilag 9, er opdelt i fem overordnede temaer; Indledning, Beskrivelse af samarbejdet, Hvad kan man gøre som socialrådgiver, Grundlaget for arbejdet og Baggrund. At udforme denne interviewguide viste sig at være lidt af en udfordring for os. I starten havde vi en strategi om at forklare socialrådgiverne, at vi er sociologer og derfor ikke har særlig stort kendskab til området, og derfor gerne ville have indsigt i deres arbejde gennem nogle åbne spørgsmål. Men da vi i et pilotinterview afprøvede guiden på en erfaren socialrådgiver, virkede det nærmest omvendt. Vi havde en fornemmelse af, at hun opfattede os som uerfarne og useriøse, hun virkede nærmest en smule irriteret over spørgsmålene, så vi måtte ændre taktik. Derfor gik vi i gang med at danne os et bedre og dybere kendskab til det felt vi skulle undersøge, hvilket resulterede i en bedre, men længere, interviewguide, som har givet os mange gode data. En informant fandt den lidt rodet, og syntes ikke den gav hende mulighed for at beskrive nuancerne i hendes arbejde. Dette har generelt været en udfordring, bl.a. fordi socialrådgiverne nødtigt vil

generalisere de familier de møder. Et standardsvar, vi har mødt mange gange, er: *"jamen det er meget forskelligt"* eller *"det afhænger af hvilken sag, vi har med at gøre"*. Dette gav os udfordringer i forhold til at spørge mere indgående ind til nuancerne fx ved at bede om konkrete eksempler. Socialrådgiverne var ikke meget for direkte at generalisere familierne. En årsag hertil kan også være, at det sociale arbejde, som vi senere vil komme omkring er fokuseret på et se det unikke i enkelte individ, og det derfor ikke er muligt for socialrådgiverne at generalisere, hvis de samtidig skal fremstå som gode, kompetente socialrådgivere.

Det har samtidigt været lidt af en udfordring for os at udføre interviewene. Vi er begge enige om, at det har været de sværeste interviews, vi har lavet på vores uddannelse, og vi har ellers interviewet mange forskellige grupper af mennesker; børn, privatansatte og ledere, sygdomsramte og udsatte forældre. Det er første gang, vi interviewer nogen, der har en uddannelse beslægtet med vores egen. Vi har for første gang stået overfor mennesker, som har noget af den samme viden som os i forhold til at forstå og undersøge det sociale. Mange af socialrådgiverne var meget interesseret i og spurgte indgående til vores metode, teoretiske overvejelser og design og udfordrede os på vores valg, hvilket vi ikke har oplevet tidligere. For os har det betydet, at vi har tænkt meget over, hvad vi kunne sige hvornår, fx når vi sad med til en frokostpause, eller når vi var med på køretur på vej til hjemmebesøg. Vi havde dog ved indsamlingen af empirien ikke lagt os fast på et teoretisk perspektiv, idet vi valgte at være meget åbne overfor feltet. Men derfor kunne socialrådgiverens adfærd, hvis de kendte til vores overvejelser om deres arbejde, alligevel blive påvirket i mødet med forældrene (Kristiansen 2007:241).

Vi har også oplevet, at nogle socialrådgivere har været lettere at interviewe end andre, og vi synes at kunne spore et mønster i det. For os begge har det været en del lettere at interviewe de unge og forholdsvis nyuddannede (dem som er i tyverne), mens det har været sværere at interviewe de lidt ældre og mere erfarne. Vi tænker, at det selvfølgelig har en sammenhæng med, at de unge bedre kan identificere sig med os, idet det er ikke så længe siden de selv sad i vores situation og skrev deres afsluttende opgave. Samtidig er de unge socialrådgivere endnu ikke så rutinerede i deres arbejde og derfor nemmere at få til at reflektere over problemer og indre modsætninger i arbejdet, mens de erfarne rådgivere virkede meget afklaret omkring fx dilemmaer og derfor har været sværere at få til at reflektere. Derudover har vi haft en fornemmelse af, at nogle af de erfarne socialrådgivere, måske har set os som uerfarne og "grønne" og derfor har været sværere at få til at reflektere. Det har betydet, at vi er blevet personligt udfordret, og nogle af interviewene er mere dybdegående end andre. Det hænger selvfølgelig også sammen med, om der er en vis kemi mellem parterne i interviewsituationen, og hvilken dag vi møder både socialrådgiveren og interviewer på. Det kan ligeledes have en sammenhæng med socialrådgivernes erfaring med at bruge samtale og kommunikation som et redskab i deres arbejde; de sidder dagligt overfor mange forskellige

mennesker og er vant til at tilpasse deres kommunikation efter situationen, og har derfor med netop styring af samtaler – hvilket normalt er interviewerens privilegium

Observationer

I forhold til observationsdelen har vi overværet syv møder mellem socialrådgivere og forældre (i nogle tilfælde var andre fagpersoner eller børn også til stede). Vi havde ikke på forhånd stillet krav til hvilke møder, vi var interesseret i at observere, det har været socialrådgiverne, der har vurderet hvilke møder, de fandt det passende, at vi var med til. Vores mål har været at se, hvordan en socialrådgiver og en forælder interagerer med hinanden, og at se nogle forskellige møder for at få en fornemmelse af, hvad der finder sted mellem forældre og rådgivere, og havde derfor ikke på forhånd indskrænket os til bestemte typer af møder. Det, at vi har ladet det være op til socialrådgiverne, har gjort, at vi har været med til mange forskellige møder, som fx underretningssamtaler, børnesamtaler, opstart af terapiforløb osv., men det har også betydet, at der er typer af møder, vi ikke har været med til, hvilket vi vil komme ind på i Analyse 2. Den nedenstående tabel viser et kort overblik over de møder, vi har været med til:

Møde	Type af møde	Sted	Deltagere
1	Opstart af terapiforløb	Socialrådgivers kontor	Socialrådgiver, far og familierapeut
2	Underretning fra skadestuen	Socialrådgivers kontor	Socialrådgiver og mor
3	Hjemmebesøg	Morens hjem	Socialrådgiver, mor og datter
4	Opstart af familiekonsulent	Socialrådgivers kontor	Socialrådgiver, familiekonsulent, mor og datter
5	Underretning fra politiet	Mødelokale på familieafdelingen	Socialrådgiver og mor
6	Handleplansopfølgning	Mødelokale på institution	Socialrådgiver, mor, far, datter, institutionsleder, datterens kontaktpædagog
7	Opfølgning på familiekonsulent	Socialrådgivers kontor	Socialrådgiver, familiekonsulent, mor og datter

Tabel 1 - Observerede møder

'Fluen på væggen' eller 'en elefant i et glasbur'?

I forhold til vores rolle som observatør forsøgte vi at forstyrre interaktionen mellem rådgiver og forælder så lidt som overhovedet muligt, hvilket også er årsagen til, at vi kun var én person af sted til hvert møde. Vores intention var så vidt muligt at være "fluen på væggen", og vi overvejede derfor vores placering i rummet, vores ageren og vores påklædning nøje. Vi har i de tilfælde, hvor det var muligt, placeret os udenfor forældrenes synsvinkel og har i de fleste tilfælde siddet bag forælderen, så det kun var socialrådgiveren, der kunne se os. I nogle tilfælde var det dog ikke muligt, fx på hjemmebesøget, hvor der umiddelbart kun var en stol ledig, som var placeret bag socialrådgiveren, hvilket gjorde at moren kunne se os. I dette tilfælde var der også en 10-årig datter til stede, som var meget interesseret i at følge med i, hvad observatøren skrev. Det har således ikke i alle situationer været let at "blende in", og vi har til tider følt os som en elefant i et glasbur. På hjemmebesøget var det naturligt nok vanskeligere for os at planlægge observationen, end når mødet foregik på socialrådgiverens kontor, hvor vi inden mødet gik i gang kunne planlægge vores placering, men vi har også oplevet møder på familieafdelingen, hvor det ikke på forhånd var muligt for os at planlægge vores placering. Vi har under observationerne taget korte noter om vores indtryk af samtalen, hvad der er sket og hvordan vi oplever samtaleparterne. Blokken og det at skrive fungerede også som en form for rekvisit, som vi kunne skjule os lidt bag, så blikket ikke hele tiden var på rådgiveren eller forælderen.

Som observatør er det en balancegang at finde en rolle, som er en blanding af en fremmed og en "naturlig" deltager. Søren Kristiansen, lektor i sociologi ved AAU, skriver, at det er en udfordring at finde den rette grad af involvering og engagement, så man på den ene side ikke er for påtrængende i sin deltagelse og gør interaktionen unaturlig og på den anden side ikke bliver så distanceret og observerende, at det bliver beluring og overvågning (Kristiansen 2007:230). I forhold til selve mødesituationen, som vi har observeret, har vores studie været på grænsen til beluring og overvågning, idet vi ikke på nogen måde har sat os selv i spil i forhold til den interaktion, vi observerede. Vi har ikke givet nik eller andre tilkendegivelser af, at vi er med i interaktionen. Dette er kun sket i de tilfælde, hvor forælderen eller et barn direkte har henvendt sig til os ved at se på os, hvor vi har responderet på deres henvendelse enten med et smil eller et "jeg hører efter"-nik. Der er under observationerne ikke nogen, der direkte har spurgt os om noget, hverken i forhold til deres sag eller i forhold til vores opgave, men vi oplevede i fx forbindelse med hjemmebesøget, hvor vi var placeret bag socialrådgiveren, at forælderen et par gange kiggede på os, enten som forsøg på at inddrage os i interaktionen, eller fordi hun var usikker på vores rolle. Først efterfølgende, når vi har talt med den pågældende socialrådgiver om hendes oplevelse af mødet, har vi bragt os selv på banen. Flere af socialrådgiverne var interesseret i at vide, hvad vi synes om mødet, og hvordan vi havde opfattet

situationen. I de tilfælde har vi været meget ærlige og fortalt vores umiddelbare oplevelser til mødet, dog uden teoretiske tolkninger.

Grænseoverskridende observation

Observationerne af møderne har givet os adgang til og en indsigt i nogle meget private og personlige oplysninger og fortællinger. For os har det til tider været vanskeligt at holde fokus på samtalens form og ikke sagens karakter, fordi det har påvirket os personligt at høre og se mennesker, der er i krise. Det har været hårdt og ikke mindst grænseoverskridende fx at komme i et privat hjem og få fortalt en del af deres livshistorie uden at vide, hvad der efterfølgende kommer til at ske for både børnene og forældrene. Det er mennesker, som fortæller noget meget personligt, uden vi giver noget igen. Det har i flere situationer været hårdt at være i observatørrollen uden at give sit medfølelse blik eller sige et par opmuntrende ord. Vi er blevet påvirket af de brudstykker af livshistorier, som vi har været vidne til, og i enkelte situationer har vi også følt, at vi måtte sikre os mod at få for meget viden om sagerne, idet vi fx blev tilbudt indsigt i en journal forud for et møde. Dette afslog vi, både fordi vi følte at det var at gå for tæt på den enkelte familie, og fordi forældrene ikke havde mulighed for at samtykke med vores indsigt. Men vi afslog det også for at undgå at gå ind til mødet med en forforståelse af, hvad der var på færde i familien og for at bevare en åbenhed i observationen.

Vi har fået adgang til en verden, som ikke er tilgængelig for den ”almindelige dansker”. Vi har oplevet det som en privilegeret adgang, fordi den giver os og andre mulighed for at få indsigt i socialrådgivernes arbejde. At vi er blevet påvirket personligt af hvad vi har hørt og set er for os et tegn på, hvad det er for et arbejde, socialrådgiverne udfører, og hvad det er, der kræves for at kunne varetage jobbet som socialrådgiver.

En teoretisk ramme

Som illustreret i problemfeltet, handler det sociale arbejde i forhold til afvigende børnefamilier fra et samfundsmæssigt perspektiv om at få forældrene til at ændre adfærd mod samfundets gældende normer for børnefamilier. Socialrådgiverne er, som ansatte i en kommunal familieafdeling, repræsentanter for det system, hvis formål er at styre mod normalisering. I de følgende afsnit vil vi se nærmere på, hvad der kendetegner relationen mellem socialrådgivere og forældre. Først vil vi tage fat på relationens iboende asymmetri, inden vi vil tage hul på Foucaults perspektiv på magt og styring, og hvordan det relaterer sig til socialrådgivernes arbejde med forældrene.

En asymmetrisk relation

Relationen mellem socialrådgivere og forældre er indlejret i en institutionel kontekst, hvilket betyder, at asymmetrien i mødet mellem socialrådgiveren og forælderen er specielt tydelig. Ifølge Mie Femø Nielsen, Ph.d. ved KU, betyder asymmetri, at der er *”ulighed imellem samtaledeltagerne angående rettigheder og forpligtelser, viden og organiserende perspektiv”* (Nielsen & Nielsen 2005:120). Asymmetrien er et grundlæggende vilkår for relationen mellem socialrådgiveren og forælderen, idet socialrådgiveren sidder i en magtfuld position, i kraft af sin stilling hvor hun har systemet ’i ryggen’, mens forældrens position derimod ikke er nær så magtfuld.

Der har i Danmark de seneste år netop været et stort fokus på magtaspektet i relationen mellem systemet og klienten, også inden for socialt arbejde. En forklaring på dette fokus kan ifølge Maria Appel Nissen og Mia Arp Fallov, Ph.d. og adjunkt i social integration og socialpolitik ved AAU, være, at relationen mellem borgeren og samfundet har gennem de senere år ændret sig; *”... fra en relation præget af et entydigt magtforhold (over-/underordnet) til et mere komplekst, decentralt og forhandlet aftaleforhold mellem professionelle og borgere”* (Fallov & Nissen 2010:140). Hvor det tidligere var mere åbenlyst, at der er en magtfuld relation mellem borgeren og staten, er det i dag mere skjult eller mindre tydeligt. Dette ses også af, at den lov, der regulerer området betegnes ’Serviceloven’. Den hed tidligere ’Bistandsloven’, og hvor bistand definerede relationen mellem stat og borger som en støtterelation, defineres den i dag som en servicerelation, hvor borgeren får status af forbruger. Men borgeren er netop *ikke* forbruger i denne relation. De borgere, familieafdelingen er i kontakt med, er som beskrevet ofte udsat på en række områder, det er mennesker i krise og mennesker, der ikke nødvendigvis har andre steder at vende sig hen. De kan derfor ikke, som forbrugeren, fravælge statens service, hvis den ikke lever op til deres forventninger – og når man derudover medtager den kontroldimension, der netop også er indlejret i relationen, er det tydeligt, at det langt fra altid er muligt for klienten at fravælge ’servicen’.

To ofte omtalte forskere indenfor området relationen mellem system og klient er Nanna Mik-Meyer og Margaretha Järvinen. Järvinen har redigeret og bidraget til antologien "Det magtfulde møde mellem system og klient" (2005), som også Mik-Meyer har bidraget til, mens de begge har bidraget til antologien "At skabe en klient" (2003), som de har redigeret i fællesskab. Begge antologier fokuserer med et kritisk blik på den magt, som velfærdsstatens repræsentanter udøver i mødet med klienterne. Magten fremlægges i antologierne som en usynlig magt og som en magt, der opretholdes af en antagelse om, at al hjælp er nødvendig og gavnlig. Forfatterne skriver, at på trods af, at socialarbejderne, herunder socialrådgivere, sidder i en magtfuld position, opfatter mange sig ikke som magtfulde; de ser sig i stedet nærmere, som nævnt i problemfeltet, som hjælpere eller neutrale fagpersoner. Magten er imidlertid ifølge forfatterne med til at forme de klienter, de sidder overfor, og de mener, at magten kan undertrykke klienten (Järvinen & Mortensen 2005:10).

Denne tilgang er blevet kritiseret fra flere sider, idet flere af bidragene til de to antologier bærer præg af et strukturalistisk magtperspektiv, hvor det fremstår, som om socialarbejderne udøver magt over passive klienter, som ikke har indflydelse på situationen. I størstedelen af de empiriske eksempler i antologierne omtales klienten ikke som medskaber af interaktionen. Det berøres dog få steder, eksempelvis i Uggerhøjs kapitel om hvorvidt der er medmenneskelighed mellem socialarbejdere og klienter og i Ebsen og Guldagers kapitel om kommunal klassificering af langtidsledige (Ebsen & Guldager 2005:78, Uggerhøj 2005: 95-97) eller med kort henvisning til, at klienter også kan yde modstand (Larsen, Mortensen & Thomsen 2005:194). Det berøres også i Stax' kapitel, som udelukkende omhandler, hvordan klienter kan påtage sig forskellige klientroller, og hvordan de anvender forskellige strategier i mødet med systemet (Stax 2003).

Det er blandt andet klienternes medskabelse af den sociale praksis, som nyere forskning indenfor området har beskæftiget sig med. Et af de bidrag er den omtalte "Potentialer i socialt arbejde" (Eskelinen m.fl. 2008), heri fokuseres der på, hvad der sker i mødet mellem socialarbejder og klient, og på hvordan begge parter forhandler i situationen. Forfatterne opponerer mod en forståelse, hvor den professionelle udelukkende er årsag til den virkning, der skabes hos klienten. De mener ikke, at socialt arbejde udelukkende defineres af socialarbejderne ud fra deres faglige idealer, principper eller målsætninger, og ser i stedet socialt arbejde som indlejret i noget langt mere komplekst (Eskelinen m.fl. 2008:21). De ser ikke socialarbejderne som havende enerådigt definitionsret på, hvad der sker i selve interaktionen, men anskuer i stedet mødet som en proces, hvor begge parter, på trods af den asymmetriske relation, bidrager til at forhandle om situationen (Eskelinen m.fl. 2008:228-230). En lignende kritik af de to antologier fremføres af Lars Skov Henriksen og Annick Prieur, begge professorer i sociologi ved AAU, som i deres boganmeldelse af antologierne skriver, at et væsentligt aspekt ved magt overse, nemlig at magt ikke nødvendigvis er negativ,

og at det at påvirke og udøve omsorg over for klienterne også kan have positive effekter (Henriksen og Prieur 2004:105-106). De efterspørger således en mere nuanceret tilgang til feltet.

Selvom vi forstår relationen mellem socialrådgivere og forældre som en styringsrelation, hvor det er socialrådgiverens opgave med forskellige redskaber at styre forældrene mod forandring, er det således vigtigt, at være opmærksom på, at det ikke betyder, at socialrådgiverne uvægerligt vil dominere og undertrykke forældrene. For at give et mere nuanceret blik styringen har vi valgt at inddrage Foucaults forståelse af magt og styring i undersøgelsen af styringsrelationen mellem socialrådgiverne og forældrene. Med Foucault bliver det muligt at forstå magt som noget, der ikke nødvendigvis er undertrykkende og negativt, idet modstand mod magten netop også er et af de aspekter, som Foucault arbejdede med.

I de følgende afsnit vil vi præsentere de af Foucaults begreber, vi mener, kan være konstruktive i forhold til at indfange socialrådgivernes styringsstrategier. Efter en kort præsentation vil vi komme omkring nogle generelle aspekter af Foucault magtforståelse, inden vi tager fat på nutidens styring.

Michel Foucault – magt og styring

Michel Foucault (1926-1984) var fransk filosof og bl.a. professor i tanke-systemernes historie ved Collège de France. Foucaults ønske var ikke at udvikle store samfundsteorier, han lavede i stedet empiriske undersøgelser af forskellige felter som fx psykiatri, straffesystemet og seksualitet (Lindgren 2005:331). I en forelæsning i 1976 betegner Foucault selv sit arbejde de fire foregående år, som ”... *an autonomous, non-centralised kind of theoretical production, one that is to say whose validity is not dependent on the approval of the established régimes of thought*” (Foucault 1976/1980a:81). Foucault fortæller videre, at hans ønske har været at fundere sin kritik lokalt i den forstand, at det, han forsøger at give en plads i sine studier, er den form for viden, der normalt undertrykkes og glemmes af de store samfundsteoretiske forståelser (Foucault 1976/1980a:82). I alle Foucaults empiriske undersøgelser spiller det historiske en stor rolle, idet det ifølge Foucault er gennem historien, det bliver muligt at genopdage de konflikter og kampe, der har været, fx i udviklingen af psykiatrien, som sjældent bliver set (Foucault 1976/1980a:82). Foucault ønsker at se på historiens diskontinuitet, idet han ikke mener, at fx videnskaben udvikler sig mod gradvist at få en bedre og bedre forståelse af verden – det, der i stedet sker, er interne kampe omkring, hvordan verden skal forstås. Han ønsker at undersøge disse magtkampe, idet de kan bruges til at forstå, hvordan magten fungerer i det nutidige samfund (Foucault 1976/1980a:83).

Den del af Foucaults arbejde, vi mener, kan bidrage med nogle konstruktive begreber til at forstå relationen mellem socialrådgivere og forældre, handler om magtbegrebet og herunder hans forståelse af styring, som omhandler hvordan befolkningen gennem disciplineringsprocesser i det moderne samfund normaliseres. Vi

vil således tage udgangspunkt i det, der kan betegnes som Foucaults 'mellempæriode', samt hans 'sene pæriode', hvor han videre udvikler tankerne om styring (Lindgren 2005:333). Med begrebet 'det moderne samfund' henviser Foucault til det vestlige samfund, der blev udviklet fra Oplysningstiden og frem til hans død i 1984 – dvs. den pæriode hvor rationalitet og fornuft, i stedet for religion og tradition, blev det bærende i samfundsudviklingen. Selvom Foucaults arbejde således tog udgangspunkt i en fransk kontekst og det sluttede for mere end 25 år siden, er hans begreber alligevel konstruktive til at skabe en forståelse af styringsmekanismerne i danske velfærdsstat i dag. Indledningsvis vil vi kort beskrive, hvad der er særligt ved Foucaults magtforståelse, inden vi bevæger os over i styringsbegrebet.

Disciplinering

I Politikens nudanske ordbog defineres begrebet magt som; *"det, at kunne styre eller bestemme over nogen eller noget"* (Politiken 1998). Magt er imidlertid ifølge Foucault langt mere kompliceret end at en bestemmer over en anden – magt findes i stedet i relationer, og man kan således ikke tale om en magthaver, der selv står uden for magten; alle i samfundet er underlagt magtfulde strukturer. Den klassiske juridiske og politiske måde at forstå magt på ser ifølge Foucault magt som noget konkret. Magt er ifølge denne forståelse noget, der handler om hvad man må og ikke må i samfundet, og strømmer ud fra en central instans i form af love og regler og dermed er med til at regulere individernes adfærd:

"Denne form er retslig med sit spil på det tilladelige og det utilladelige, på overtrædelsen og afstraffelsen. Hvad enten man giver den form af fyrsten, der tilkendegiver hvad ret er, faderen der forbyder, censoren der neddysser, eller af herren der siger, hvad der er lov, i alle tilfælde skematiserer man magten juridisk, og dens virkninger definerer man som lydighed. Overfor en magt, som er lov, konstitueres subjektet som undersøgt – som en "underkastet" – som den der adlyder" (Foucault 1976/1994:91)

Men magt kan ifølge Foucault ikke på denne måde lokaliseres til individer, grupper eller institutioner, og magt er ikke noget fast og håndgribeligt; magt skal ifølge Foucault i stedet forstås som en grundlæggende kraft, der gennemsyrrer hele samfundet og fungerer i relationer (Lindgren 2005:340). Selvom der således også er love og regler i nutidens samfund, der er med til at regulere adfærd, er der ikke nogen magthavere, der står uden for – dem, der vedtager lovene er selv en del af magtens komplekse net og påvirkes også af magtens strukturer. Ifølge Foucault cirkulerer magten; den er aldrig bestemte steder eller i nogens hænder, i stedet udøves den hele tiden af individer på alle niveauer og steder i samfundet. Samfundets individer er hele tiden eksponeret for magt, og de udøver hele tiden magt; de skal ifølge Foucault ses som magtens hjul (Foucault 1976/1980b:98). Dette ses fx i den tidligere beskrevne underretningspligt, der er gældende for alle borgere. Den kontrol, der udøves gennem underretningspligten, kommer ikke udelukkende fra en offentlig instans som fx politiet, i stedet eksisterer

kontrollen overalt i samfundet, det kan være din nabo, din veninde, din læge eller hvem som helst, der skulle mene, at dine børn har behov for opmærksomhed fra familieafdelingen. Magten er således et fintmasket net, der netop ikke kun 'udgår fra' institutioner; den gennemstrømmer alle niveauer i samfundet og griber helt ind i privatsfæren. Og det ikke love og regler, der er bestemmende for, hvornår der underrettes, det er i stedet den enkelte borgers oplevelse af 'den normale opvækst', der er afgørende for, om kommunens blik rettes mod familien eller ej.

Foucaults magtforståelse betyder også, at individerne er formet af magten:

"The individual is not to be conceived as a sort of elementary nucleus, a primitive atom, a multiple and inert material on which power comes to fasten or against which it happens to strike, and in so doing subdues or crushes individuals. In fact, it is already one of the prime effects of power that certain bodies, certain gestures, certain discourses, certain desires, come to be identified and constituted as individuals" (Foucault 1976/1980b:98)

De formes både i forhold til, hvordan de ser ud, hvordan de ser og forstår verden og hvilke ønsker og drømme de har. Magten undertrykker ikke et selvstændigt, uafhængigt individ; magten skaber selve individet. Selve forståelsen af, at der findes et individ med en indre kerne, er ifølge Foucault en social konstruktion, der er udviklet gennem historien som følge af magt. Det betyder også, at magt ifølge Foucault ikke nødvendigvis handler om forbud og undertrykkelse. Magten er i stedet produktiv og skabende, fordi det netop er gennem magtens virke, at der fx udvikles forskellige forståelser af verden og af individet; det er gennem magten, individet får ønsker og drømme.

Denne forståelse af, at individerne er formet af magten, og af at de ikke kan eksistere uden for strukturerne har ifølge Paul Patton, lektor i filosofi ved University of Sydney, fået mange af Foucaults kritikere til at hævde, at Foucaults individ er determineret og undertrykt af magtens strukturer. Denne forståelse er imidlertid ifølge Patton ikke rigtig: *"To say that one can never be 'outside' power does not mean that one is trapped and condemned to defeat no matter what"* (Foucault 1980:141-142). Årsagen til, at individet ikke på forhånd er dømt, er, at der i Foucaults magtforståelse er indlejret en forståelse af, at det enkelte subjekt besidder et potentiale for magtudøvelse. Det "menneskelige materiale" er ifølge Patton;

"... composed of forces or endowed with certain capacities. As such it must be understood in terms of power, where this term is understood in its primary sense of capacity to do or become certain things" (Patton 1998:65)

Individet besidder således ifølge Patton en kapacitet til at handle, og fordi det har denne kapacitet, vil det altid forsøge at gøre modstand mod forsøg på at indskrænke dets mulighed for magtudøvelse. Modstand er ifølge Foucault et indlejret element i magten; hvor der er magt, vil der også være modstand, og uden modstand ville magten ikke eksistere. Modstanden er ikke én samlet modstand, men ligger derimod ifølge Foucault i mange punkter i magtens netværk og kan have mange forskellige former; de kan fx være organiserede eller enkeltstående, uforenelige eller kompromisberedte (Foucault 1976/1994:101-102). Denne kapacitet til at handle, betyder samtidig, at magtrelationerne ifølge Foucault langt fra skal forstås som dominansrelationer, som det enkelte individ er underlagt og ikke kan reagere imod. Patton skelner, med henvisning til slutningen af Foucaults forfatterskab, mellem hhv. 'magt', 'magt-over' og 'dominans':

- *Magt* henviser netop til individets kapacitet til at handle og dermed udøve magt.
- *Magt-over* henviser til den situation, hvor en modificerer en andens handlinger; *"Power over' in this sense will be an inescapable feature of any social interaction"* (Patton 1998:67). Magt-over indgår således i alle sociale interaktioner og er et neutralt begreb; magt-over kan af den, der udsættes for det, både være værdsat (fx når man modtager råd og vejledning, bliver bakket op eller får viden) og stødende (Patton 1998:67). Magt-over foregår således mellem individer, der begge har kapacitet til magt, og der vil derfor altid være mulighed for modstand mod magt-over.
- *Dominans* henviser til situationer, hvor magtrelationerne er fastlåste og asymmetriske og der ikke længere er mulighed for, at den, der domineres, kan yde en form for modstand, der kan ændre den asymmetriske relation. Som eksempel på en dominansrelation giver Foucault ifølge Patton bl.a. de traditionelle familierelationer i 17-1800-tallets ægteskab – her havde kvinden måske nok mulighed for at gøre modstand ved fx at være sin mand utro eller nægte ham sex, men disse små "tricks" kunne ikke vende den grundlæggende asymmetriske relation om – hun var uanset underlagt manden (Patton 1998:68). Også dominans er et neutralt begreb – det handler således ikke om dominansens intentioner (om formålet fx er at udbytte de dominerede), og asymmetriske magtrelationer er ifølge Foucault ikke dårlige i sig selv: *"This indeed appears to be Foucault's general position: the exercise of power over others is not always bad, and states of domination are not always to be avoided"* (Patton 1998:69).

Det er således med Foucaults magtbegreb ikke muligt at afgøre, om den magt, der udøves, er en positiv eller en negativ magt, men hans skelnen mellem hhv. magt-over og dominans giver dog mulighed for at skelne mellem relationer, hvor der er rum til modstand, og dominansrelationer, hvor den ene part er fastlåst og ikke har nogen reel mulighed for modstand. Mødet mellem socialrådgivere og forældre er således en situation, hvor socialrådgiverne udøver magt-over forældrene. Så længe interventionen er

frivillig, er det ikke givet, at forælderen vil modificere sine handlinger, og der er rum for modstand. Så snart tvangsparagrafferne tages i brug, er forældrenes mulighed for at yde modstand imidlertid meget begrænset og man kan med rette tale om, at socialrådgiverne dominerer forældrene.

Magt og styring i det moderne samfund

Foucault beskriver, hvordan magtformerne i det moderne er historisk betingede, idet de i klassisk tid var anderledes udformet. Dengang udøvede herskeren, "suverænen", sin magt gennem retten til undersåtternes liv og død; han havde ret til, hvis han blev truet, at sende dem i krig (og dermed udsætte dem for risikoen for at dø), og han havde ret til, hvis en undersåt satte sig op imod ham, at slå denne ihjel som straf (Foucault 1976/1994:139-140). Foucault beskriver, hvordan magten dengang blev udøvet;

"... gennem opkrævningsmekanismer, fratagelsesmekanismer, rettigheder til tilegnelse af en del af rigdommene, udpresning af produkter, af goder, af tjenesteydelser, af arbejde og af blod, sådan som alt dette pålagdes undersåtterne" (Foucault 1976/1994:140)

Magten blev dengang udøvet og legitimeret med det formål at styrke suverænen, og krige blev ført for at redde hans ære (Foucault 1976/1994:141). Dette billede ændrer sig imidlertid op gennem historien, idet magten fra 1600-tallet i stigende grad kommer til at handle om at producere kræfter i befolkningen og styre livet. Den ret som, suverænen havde til døden, kommer i løbet af det moderne i stedet for at være legitimeret med opretholdelsen af hans ære, til at være legitimeret med opretholdelsen af befolkningens liv og eksistens (Foucault 1976/1994:141). Dette ses fx også i den nuværende krig i Afghanistan, der ikke legitimeres med, at Vesten skal inddrage nyt territorium, men i stedet med at det handler om at bekæmpe truslen mod den vestlige kultur og de vestlige værdier for at sikre, at vi fortsat kan leve i frihed (en frihed, der i Foucaults univers ikke eksisterer, i hvert fald ikke i form af frihed som autonomi – den moderne, liberale forståelse af frihed er også en konsekvens af sociale konstruktioner).

Foucault beskriver, hvordan udviklingen af denne nye magtform, han betegner som bio-magt, udspringer sig i to poler, der udvikles sideløbende: Disciplineringen af kroppen og reguleringen af befolkningen. Magtens funktion bliver i det moderne ifølge Foucault *"... ikke at udsukke, men fuldstændig at gennemtrænge livet"* (Foucault 1976/1994:144). Kroppen disciplineres gennem institutioner som skoler, hæren, arbejde etc., mens reguleringen af befolkningen fx sker gennem udviklingen af demografi som en disciplin, hvor fokus rettes mod at skabe viden om befolkningens udvikling i forhold til fx fødsels- og dødsrater. Ifølge Foucault lærer menneskene i Vesten *"... lidt efter lidt, hvad det vil sige at være et levende væsen i en levende verden, at have en krop, være underlagt visse livsbetingelser og kunne stille visse forventninger til livet"* (Foucault

1976/1994:147). Her ses det, hvordan magten, som tidligere beskrevet, er med til at producere det enkelte menneskes oplevelse af sig selv.

En konsekvens af udviklingen af denne bio-magt er ifølge Foucault, at normer får en stigende betydning i det moderne samfund. Hvor loven tidligere havde til opgave at slå ned på dem, der var imod suverænen, får loven i det moderne en normaliserende funktion. Den kommer til at indgå i et system af institutioner som fx sundhedsvesnet, skoler og socialforvaltningen, der har til formål at regulere befolkningen efter normer (Foucault 1976/1994:149). Magten benytter sig ifølge Foucault af nye metoder;

"... som ikke fungerer ved hjælp af retten, men ved hjælp af teknikken – ikke ved hjælp af loven, men ved hjælp af normalisationen, ikke ved hjælp af afstraffelsen, men ved hjælp af kontrollen – og som udøves på niveauer og i former, som overskrider staten og dens apparater. Vi har gennem nogle århundreder levet i en type samfund, hvor det juridiske i mindre og mindre grad kan gælde som kode for magten eller tjene den som repræsentationssystem." (Foucault 1976/1994:95-96)

Magt i det moderne samfund handler således langt fra udelukkende om den juridiske dimension. Hvor mennesker, der forbrød sig mod loven tidligere blev sat uden for samfundet, bliver lovbyggere i dag set som afvigere fra normen, der skal kontrolleres og normaliseres, så de igen kan integreres i samfundet. Grundlaget for magtudøvelse bliver derfor viden om, hvad der er normalt og afvigende; en viden, der hentes i videnskaberne. Viden og magt er i det moderne derfor tæt forbundet, hvor der er viden er der magt. Udøvelsen af magt hviler på viden og fx de kategorier videnskaben producerer omkring det afvigende og det normale, mens disse videnskabelige kategorier netop kan udvikles, fordi der hver gang styringen målrettes et nyt område skabes mulighed for generering af viden af dette område (Mik-Meyer & Villadsen 2008:21). De familier, der er i kontakt med familieafdelingen, er som nævnt i problemfeltet, netop familier, der bliver set som samfundets afvigere. De afviger fra den 'normale' måde at opfostre børn på og har ikke været modtagelige for den disciplinering og kontrol, der omgiver os overalt i samfundet. At samfundet på denne måde intervenserer i afvigende familier, kan således ses som et tydeligt udtryk for bio-magt. Et af de redskaber, som socialrådgiverne kan bruge i arbejdet med de afvigende familier, er den tidligere omtalte § 50-undersøgelse. Denne kan ses som en del af den kontrol, der føres med familierne, idet det er gennem denne, socialrådgiverne skal undersøge og vurdere familien på seks forskellige områder og dermed vurdere denne som normal eller afvigende. Familiens ressourcer og problemer skal vurderes i forhold til:

- Udvikling og adfærd
- Familieforhold
- Skoleforhold
- Sundhedsforhold
- Fritidsforhold og venskaber
- Andre relevante forhold

§ 50-undersøgelsen kan siges at være en undersøgelse, som gennem loven legitimerer samfundet adgang til familiens private sfære, idet socialrådgiverne med hjemmel i loven kan undersøge og indhente oplysninger om fx familieforhold, sundhedsforhold og ikke mindst den sidste kategori, ”Andre relevante forhold”, der må siges at åbne mulighed for, at der kan ”kigges ind i alle kroge”. § 50-undersøgelsen kan således ses som samfundets måde at udføre kontrol og overvågning med familien, og en måde hvorpå samfundet kan kategorisere og stemple familier som afvigende, og dermed legitimere disciplineringen. § 50-undersøgelsen kan også ses som et eksempel på, hvordan viden og magt spiller sammen, idet det er ved at trække på den viden, der skabes gennem undersøgelsesprocessen, at socialrådgiverne kan kategorisere forældrene. En viden der for forældrene fremstilles som en objektiv sandhed.

Governmentality

Den form for disciplinering, Foucault identificerede i det moderne samfund, betegnede han *governmentality*, det er en særlig styringsform, en særlig rationalitet som han forbandt det liberale samfund¹¹ (Lindgren 2005:343-344). Liberalismen anser grundlæggende individet som frit og med ansvar for sig selv, men samtidig er individerne i de moderne liberale samfund ifølge Foucault langt fra frie; de bliver blot styret på andre måder end tidligere. Governmentality kan defineres som en: ”*styringsmentalitet kendetegnet ved kalkulerbare og bevidste aktiviteter, der sigter mod at lede, forme, påvirke og forvandle menneskers tænke og handle*” (Lindgren 2005:344,349). Governmentality handler således om magt-over og ikke om dominans, det handler ikke om at diktere eller bestemme over individet, men derimod om at forsyne individet med redskaber, så denne kan styre sig selv. Det handler om at gøre den enkelte ansvarlig for sin egen udvikling. Dette betegnede Foucault med begrebet ”conduct of conduct”. Professor i sociologi Michel Dean, som er en af de nulevende forskere, der har videreudviklet Foucaults begreb om governmentality, forklarer conduct of conduct som en styring, der handler om at forme bestemte aspekter

¹¹ Foucault afholdt en forelæsningsrække ”Sikkerhed, territorium, befolkning” på Collège de France fra 1977-1978, hvor han beskrev sin forståelse af governmentality begrebet. Allerede i Foucaults værk (”Overvågning og straf”) fra 1975, hvor han omtaler fængslets disciplinerende funktion, ser man de første aner til governmentalitytankegangen, idet han beskriver, hvordan fangevogtere placeret i et panoptikon, der konstant kan overvåge fangerne. Bare eksistensen af muligheden for at fangerne kan blive overvåget gør, at fangerne ”retter ind”, fordi de ved, at de kan ske at blive overvåget. Dette er for Foucault starten til det disciplinerende samfund, hvor individer styres mod en bestemt livsstil (Ritzer & Goodman 2003:592)

af vores adfærd i overensstemmelse med et bestemt normsæt. Det handler således om at styre individers adfærd; men styringen skal individet selv være ansvarlig for.

I lighed hermed beskriver Kaspar Villadsen, ph.d. i sociologi, i "Det sociale arbejdes genealogi" (2004), hvordan det sociale arbejde¹² i dag i høj grad fokuserer på det unikke i individet, frem for at definere individet ud fra strukturelle betingelser (fx boligvilkår, familiemønstre, indkomstforhold) – fokus er på individet som enestående frem for som en del af en gruppe. Men det sociale arbejde synes i dag ifølge Villadsen paradoksalt nok; "*... i stigende grad at operere med et bestemt selv*" (Villadsen 2004:202). Et bestemt selv, som indeholder iboende kompetencer, selvstændige præferencer og uudnyttede ressourcer, som kan være skjulte bag fx misbrug, psykoser eller isolation. Det er dette bestemte selv, som det sociale arbejde skal hjælpe individet til at finde/genfinde (Villadsen 2004:202-205). I lighed med governmentality handler det ifølge Villadsen, om at styre klienten så denne begynder at styre sig selv, men ikke mod et hvilket som helst mål; det skal være en styring mod det bestemte selv, som det antages at alle indeholder; et selv der som sagt indeholder iboende præferencer og kompetencer. Styringen foregår ifølge Villadsen gennem at socialarbejdernes opgave bliver at bringe den enkelte klient i kontakt med det bestemte selv: "*Selvrealisering, selvudvikling, uafhængighed, selvhjulpenhed og myndiggørelse er nogle af de begreber, som fungerer som ubestridte sandheder i det sociale arbejdes diskurs*" (Villadsen 2004:228).

Dean definerer governmentality som en moralsk styring, idet det er en styringsform, som gør den enkelte ansvarlig for sine egne handlinger. Det er en styringsform, der hævder at vide, hvad der er god, dydig, passende og ansvarlig adfærd, fordi der er en forventning om, hvordan vi bør opføre os som individer i samfundet (Dean 2006:43-47), der er en forventning om, at vi tilpasser vores adfærd efter de gældende normer.

Foucault knytter governmentality sammen med det, han omtaler som pastoralmagt, idet han sporer statens fokus på omsorg og velfærd tilbage til denne magtform. Pastoralmagt er betegnelsen for den magt, der udøvedes i de tidlige kristne samfund. Det pastorale forhold henviser til relationen mellem Gud, præsten og menigheden og kan også forstås som relationen mellem hyrden (staten) og hjorden (befolkningen). Staten har ligesom hyrden ansvaret for hele befolkningen eller hjorden og for hvert enkelt individuelt medlem, og har til opgave at sikre hele befolkningens overlevelse samt at lede hvert enkelt medlem til frelse (Dean 2006:135-137). I pastoralmagten rettes styringen mod det enkelte individs inderste tanker, forestillinger og hemmeligheder, og bekendelsen er her et centralt element. Ligesom man i den kristne kirke før reformationen skulle bekende sine synder til præsten, skal man i dag bekende sine synder

¹² Villadsen skriver om det sociale arbejde som helhed, men der skulle ikke være grund til at hans konklusioner også skulle være gældende indenfor familieområdet.

og sine inderste tanker, i både retssystemet, medicinen, pædagogikken, familierne etc. Bekendelsen gennemsyrrer ifølge Foucault vores samfund:

”Man bekender sine forbrydelser og sine synder, man bekender sine tanker og sine begær, man bekender sin fortid og sine drømme, man bekender sin barndom, man bekender sine sygdomme og elendigheder; man bestræber sig på med størst mulig nøjagtighed at sige det, det falder vanskeligst at sige; man bekender offentligt og privat, til sine forældre, til sine opdragere, til sin læge, til dem man elsker, til sig selv gør man, af lyst og nød, endelig de bekendelser, der umuligt kan gøres over for andre, ja man gør endog disse bekendelser til bøger (...) I vesten er mennesket blevet et bekendende dyr” (Foucault 1976/1994:66-67)

Pastoralmagten benytter sig af teknikker, der får den enkelte til selv at bekende sine lidelser, afvigelser eller undertrykte potentialer, og den gør samtidig den enkelte ansvarlig for arbejdet med disse (Mik-Meyer & Villadsen 2008:18). Pastoralmagten og governmentality er således blød styring, i den forstand at det ikke er en styring, der undertrykker ved at udøve dominans, men i stedet en styring, der skaber. Det er således en blid, normaliserende magt, der adskiller sig markant fra dominans og tvang, der undertrykker den enkelte; i governmentality virker styringen ved, at den enkelte ønsker at styre sig selv, hvorved tvangen, dominansen og undertrykkelsen ikke er nødvendig.

Opsamling

Foucault forstod, som vi har set, magt anderledes end den commonsense forståelse, vi normalt kender. Magt er ifølge Foucaults forståelse i alle dele og på alle niveauer af samfundet; den eksisterer i relationer og er en allestedsnærværende kraft mellem mennesker. Den udgår således ikke fra institutioner, der står uden for magten, hvilket bl.a. ses af, at familieafdelingen netop underrettes om afvigende familier ved at borgerne har underretningspligt; kontrollen af afvigere er således fordelt ud i samfundets yderste kroge.

Interventionen i afvigende familier er et udtryk for bio-magt, idet formålet er at disciplinere de familier, der afviger fra samfundets normer for børneopdragelse – bio-magt er styring og regulering af befolkningen mod produktivitet. Et af de redskaber, socialrådgiverne har til deres rådighed i disciplineringen af forældrene, er § 50-undersøgelsen, der giver mulighed for, at forældrene kan undersøges og kategoriseres som hhv. afvigende og normale på en række områder, der rækker langt ind i deres privatsfære.

Disciplineringen sker bl.a. gennem governmentality, der har til formål at lede og forme individets tanker og handlinger – den fokuserer på, at individet skal ledes til at lede sig selv (jf. conduct of conduct). Det er således individet selv, der skal lede styringen mod normalisering. Governmentality er også styringsstrategier, der præger nutidens sociale arbejde. Sammenhængen mellem governmentality og

pastoralmagt giver et perspektiv på, hvilke metoder denne styringsform virker igennem. Individene skal gå til bekendelse og tage ansvar for at arbejde med deres "synder", så de atter kan accepteres i samfundet.

I det følgende vil vi kort skitsere, hvordan analysen er bygget op og hvordan Foucaults begreber vil blive anvendt i forhold til undersøgelsen af socialrådgivernes oplevelser af deres styringsstrategier og hvordan de udøves i praksis.

Analysens overordnede opbygning

Som illustreret i afsnittet Design, er analysen opdelt i to dele, hhv. Analyse 1, der undersøger hvilke styringsstrategier, socialrådgiverne oplever at bruge i deres daglige arbejde med forældre, og Analyse 2, der undersøger hvordan disse styringsstrategier udfoldes i praksis i mødet med forældrene. Vi vil i dette afsnit kort beskrive de to analysers formål, mens selve opbygningen af dem vil blive beskrevet i indledningen til de enkelte analyser.

Analyse 1 er baseret på de otte interviews med socialrådgivere og tager udgangspunkt i, hvordan socialrådgiverne taler om deres arbejde med børnefamilier, herunder hvordan de italesætter relationen til forældrene, samt hvordan de omtaler styringen af forældrene. Dette sker gennem en fortolkning af socialrådgivernes udsagn i relation til Foucaults forståelse af styring, og vi udleder derigennem seks styringsstrategier. Disse styringsstrategier har idealtypisk karakter, idet vi ikke forventer, at det er strategier, der eksisterer i ren form, men derimod strategier, den enkelte socialrådgiver kan trække på i forskellig grad i mødet med forældrene.

Formålet med Analyse 2 er at undersøge, hvordan styringsstrategierne udfolder sig i praksis. Udgangspunktet er et interaktionistisk perspektiv, idet vi antager, at socialrådgivernes forskellige styringsstrategier vil udspille sig i interaktionen med forældrene, fordi der i interaktionen skabes en særlig orden. Analysen er opbygget omkring en analyse af fem ud af de syv observerede møder, hvor vi undersøger, hvordan styringsstrategierne udspiller sig, samt hvordan forældrene gør modstand mod styringsstrategierne og der i nogle tilfælde forhandles om hvad der er gyldig viden. Vi har dog samtidig forsøgt at holde os åbne overfor, hvad der skete i møderne, bl.a. ved at vi, da vi transskriberede møderne og lavede et indledende overblik de enkelte møder, endnu ikke havde inddraget Foucaults forståelse af styring som det teoretiske perspektiv.

Selve vores fortolkninger af det empiriske materiale kan siges at være foregået som en hermeneutisk proces, hvor der hele tiden i en fortløbende proces er sket vekselvirkninger mellem del og helhed (Højbjerg 2004:312-314). Vi har arbejdet med mange forskellige del-helhedsrelationer; som eksempler i analyseprocessen kan nævnes dele af interviewene i forhold til interviewet som helhed, dele af interviewene i forhold til Foucaults begreber, uddrag af møderne i forhold til mødets orden, positionering i forhold til styringsstrategier og uddrag af møderne i forhold til Foucaults begreber. Derudover har de to delanalyser i selve analyseprocessen været præget af en vekselvirkning, idet de resultater, vi er kommet frem til i analysen af styringsstrategierne i interviewene, har været med til at påvirke, hvordan vi analyserer socialrådgivernes styringsstrategier i praksis og omvendt.

Analyse 1 – Socialrådgivernes styringsstrategier

I den følgende analyse vil vi se nærmere på, hvilke strategier, socialrådgiverne selv fortæller at de benytter sig af, når de skal forsøge at styre forældrene mod normalisering. Analysen tager udgangspunkt i interviewene med de otte socialrådgivere Anne, Charlotte, Else, Jonna, Lise, Maria, Mette og Pia. Indledningsvis vil vi komme kort omkring det at socialrådgiverne vægter en samarbejdsrelation til forældrene højt, og at forældrene som en følge deraf inddeles i to grupper; en gruppe, hvor der er et godt udgangspunkt for samarbejde, fordi forældrene erkender og bekender deres problemer, og en gruppe af forældre, der ikke gør det, og hvor samarbejde umiddelbart ikke er skabt eller ikke kan skabes. Efterfølgende vil vi komme omkring de seks styringsstrategier, vi har kunnet spore i interviewene.

To udgangspunkter for disciplinering

Når socialrådgiverne fortæller om deres relation til forældrene, taler gentagne gange om, at det er vigtigt at skabe et samarbejde med forældrene, idet samarbejdet er en forudsætning for, at problemerne i hjemmet kan løses. For at dette samarbejde kan etableres, er det samtidig vigtigt, at forældrene erkender både barnets problemer og deres andel i disse problemer. Hvis ikke forældrene gør det, er det nødvendigt for socialrådgiveren at forsøge at facilitere denne erkendelse hos forældrene. Socialrådgivernes facilitering er ifølge flere noget, der foregår igennem en proces med forældrene, fx i forbindelse med udarbejdelsen af § 50-undersøgelsen. Processen, forældrene skal igennem med socialrådgiverne, handler om, at de skal *erkende* de problemer, der er i familien på en bestemt måde, fordi forældrene, hvis de har samme problemforståelse som socialrådgiveren, også vil samtykke til de foranstaltninger, socialrådgiveren kan tilbyde, og måske endda vil have en forventning om, at det bliver godt. Den erkendelse, forældrene skal nå frem til, er således i udgangspunktet socialrådgiverens forståelse af problemerne, der fx kommer tydeligt til udtryk i udarbejdelsen af § 50-undersøgelsen. Der kan dog også være rum til, at forældrene kan påvirke problemforståelsen, idet flere socialrådgivere netop omtaler det som en proces, og en enkelt beskriver, hvordan hun også inddrager forældrenes forståelser og på den måde er kompromissøgende.

At erkendelsen er central for socialrådgiverne, kan hænge sammen med, at langt de fleste af de foranstaltninger, socialrådgiverne har til rådighed, er frivillige, og derfor kræver forældrenes samtykke; det er kun i de ekstreme tilfælde en tvangsmæssig foranstaltning kan blive aktuel, hvor socialrådgiverne kan gå direkte imod forældrenes vilje og udøve dominans. Charlotte beskriver, hvordan de sværeste sager for hende er de sager, hvor familieafdelingen er blevet underrettet, men hvor forældrene ikke selv mener, at der er nogen problemer i familien. Disse sager er svære, fordi hun kan se, at der er behov for støtte til barnet, men hvis hun rent juridisk ikke har mulighed for at gribe ind i familien uden forældrenes samtykke, kan hun kun håbe på, at familien samtykker (Charlotte:16-17).

En anden årsag til at forældrenes erkendelse af problemerne bliver så central for socialrådgiverne, kan være, at de teknikker, socialarbejderne benytter sig af i dag, når de skal forandre familien gennem fx familiebehandling, netop handler om, at det er det indre i klienten der skal forandres; klienten skal styres mod et bestemt selv. Socialrådgivernes styring af forældrene handler derfor grundlæggende om, at forældrene skal styres til erkendelse af problemerne, således at de kan arbejde med selvet og nå frem til det ønskede selv – den bestemte identitet, som indeholder ressourcer og kompetencer (jf. Villadsens forståelse af hvad det sociale arbejde i dag skal beskæftige sig med). Forældrene skal således erkende problematikkerne, så de kan finde frem til ressourcer og kompetencer inde i sig selv, som kan være medvirkende til at forandre og normalisere de vilkår, som deres børn vokser op under.

Når det på denne måde er forældrenes indre overbevisninger og forståelse, der bliver vigtige for socialrådgiverne, og som de tilsyneladende målretter deres arbejde mod, er det tydeligt udtryk for governmentality. Dette fokus på erkendelse betyder samtidig, at der i interviewene kan spores en inddeling af de forældre, socialrådgiverne er i kontakt med i deres arbejde i to grupper. Begge grupper tilhører de afvigende familier, der falder uden for det normale – eftersom de vurderes at have behov, der ikke længere kan løses i 'normalsystemet'¹³. Socialrådgiverne kommer således slet ikke i kontakt med størstedelen af de danske familier; de 'normale' familier, hvor børnene ikke har problemer, eller hvor de problemer, der er, kan løses med støtte fra familiens eget netværk. De afvigende forældre, som socialrådgiverne kommer i kontakt med, inddeles efter hhv. de forældre, der erkender problemerne og deres andel i dem, og de forældre, der ikke gør det. *Den første gruppe* er de forældre, der selv henvender sig til familieafdelingen og efterspørger socialrådgivernes hjælp. Disse forældre har allerede en erkendelse af, at barnet eller familien har problemer, og at de har behov for at familieafdelingen intervenserer, og det handler derfor ikke for socialrådgiveren om først at overbevise forældrene om, at der er et behov¹⁴. Arbejdet med disse forældre går ifølge socialrådgiverne nemt; "*... fordi der har man samme fokus, man har samme mål*" (Maria:6) og socialrådgiverne giver forældrene det, de selv har bedt om (Anne:4). *Den anden gruppe* består af de forældre, der ikke selv mener, at barnet har problemer, eller at de har behov for familieafdelingen for at løse disse problemer; de har ikke den erkendelse, der er så central for socialrådgiverne. Her er det ikke familien selv, der har henvendt sig til familieafdelingen, familieafdelingen er i stedet blevet underrettet om

¹³ Selve betegnelsen 'normalsystem' er en tydelig understregning af, at de forældre, der har behov for familieafdelingens hjælp (og der med ikke kan rummes i normalsystemet) tydeligt er defineret som afvigere fra normen.

¹⁴ Ifølge Ankestyrelsens praksisundersøgelse af anbringelser af børn og unge fra 2009, der med udgangspunkt i 125 sager undersøger kommunernes overholdelse af lovgivningen, var 41 % af de undersøgte sager startet bl.a. på baggrund af henvendelse fra indehaveren af forældremyndigheden, mens barnet eller den unge har henvendt sig i 16 % af sagerne (Ankestyrelsen 2009:76)

problemer i familien, eller også er de på forhånd opmærksomme på dem. Lise fortæller i den sammenhæng om de forældre;

”... hvor vi har en bekymring bare på baggrund af, at de har været en del af den her familie, og det er nogen af dem her, hvor vi siger, de kører igen i gennem generationer. Og dem har vi selvfølgelig en hel del af, fordi det er også der hvor bare baggrunden gør, at vi er opmærksomme. Og de skal nærmest kun have fået af vide, at hun er gravid før end så banker vi på døren og siger, at ”jeg hører fra sundhedsplejersken at du er gravid ikke også, og den baggrund du har og den historik dig og din i øvrigt familie har, gør at jeg gerne vil være med, og se om der er noget jeg kan hjælpe dig med”” (Lise:1)

Her er det således familieafdelingen, der mener, at familien har brug for hjælp – enten på baggrund af at familien allerede af dem er karakteriseret som afvigere, der falder uden for det ’normale’ og gennem generationer har været i kontakt med systemet, eller på baggrund af, at andre har underrettet om deres afvigelser. Disse forældre er de forældre, der med Foucaults ord er under overvågning, fordi ikke selv har erkendt og henvendt sig for at få hjælp til normalisering. Her er forældrene skeptiske over for socialrådgiverne, og det er derfor ifølge socialrådgiverne vigtigt at få forældrene overbevist om, at socialrådgiverens formål med interventionen er at forbedre familiens situation – der skal skabes en relation, hvor forældrene ser socialrådgiverne som medspillere og ikke som modstandere. Dette kan ses som et forsøg på at undgå, at forældrene yder modstand – hvis relationen ikke italesættes som en konfliktrelation, har modstanden sværere vilkår. Nedenstående tabel opridser forskellene mellem de to grupper:

De bekendende forældre	De overvågede forældre
Erkender børnenes problemer	Erkender ikke børnenes problemer eller omfanget af dem
Erkender at de ikke selv kan løse dem	Erkender ikke at de ikke selv kan løse dem
Bekender sig til familieafdelingen	Bekender sig ikke til familieafdelingen

Tabel 2 - To kategorier af forældre

De bekendende er således de forældre, der erkender, at der er problemer, og *bekender sig* til familieafdelingen. De bekender deres utilstrækkeligheder og deres behov for hjælp. Her er grundlaget for samarbejdsrelation mellem socialrådgiveren og forælderen allerede grundlagt, et samarbejde som kan tolkes som en pastoral relation; forælderen bekender sine synder til staten i form af socialrådgiveren og påtager sig selv ansvaret for at være med til at løse disse problemer og nærme sig normaliteten. *De overvågede* er de forældre, som socialrådgiverne skal have til at erkende og bekende, idet det

tilsyneladende er vigtigt for socialrådgiverne at forældrene kommer dertil. En måde, socialrådgiverne kan få de overvågede forældre til at erkende og bekende deres synder, er gennem § 50-undersøgelsen, der som nævnt i "En teoretisk ramme", netop kan ses som et styringsredskab.

At bekendelsen og den pastorale relation, hvor klienten skal bekende sine synder til socialrådgiveren, er vigtig for socialrådgiverne at få oprettet, kan spores i Pias fremhævelse af 'ægte motivation', der ifølge Pia kendetegnet ved, at forældrene siger ja til en given indsats, fordi de selv *ønsker* det, mens den motivation, der må udgøre den falske motivation, er kendetegnet ved, at forældrene siger ja til indsatsen, fordi de tror, det er det, socialrådgiveren vil høre (Pia:5-6). Hvor den ægte motivation må være kendetegnet ved, at forældrene virkelig erkender problemet som socialrådgiveren, bekender sine inderste tanker og tror på den indsats, socialrådgiveren *ønsker* at sætte i gang, er den falske motivation kendetegnet ved, at forældrene siger ja, ikke fordi de erkender, men fordi de taler socialrådgiveren efter munden. Den succesfulde styring af forældrene kan således ifølge socialrådgiverne ikke blot identificeres ved, at forældrene følger socialrådgiverens anbefalinger – hvilket ellers umiddelbart kunne synes at være tegn på en styring, der har virket. Succesfuld styring handler derimod om at få forældrene til selv at *ønske at gøre* de ting, socialrådgiveren anbefaler; forældrene skal vælge en given indsats fordi de selv tror på den, ikke fordi socialrådgiveren gør det – et tydeligt udtryk for governmentality. Ved nogle forældre er det imidlertid ifølge socialrådgiverne ikke muligt at opnå den pastorale relation; de kan ikke få forældrene til at erkende, at de har problemer: "*... men det er jo også nogen af dem, der virkelig ikke har en erkendelse af deres andel af problemet.*" (Charlotte:18) Disse forældre kan socialrådgiverne ikke få til at bekende deres tanker, synder og problemer. Relationen vil her være præget af en opfattelse af socialrådgiverne som modspillere og ikke medspillere. Ved nogle forældre har governmentality og pastoralmagt således tilsyneladende ikke den ønskede effekt; det er ikke muligt for socialrådgiveren at lægge ønsket om normalisering ind i den enkelte forælder, og der må her sandsynligvis andre styringsmidler til.

Seks styringsstrategier

Vi har i interviewmaterialet udledt seks forskellige styringsstrategier. Tre af styringsstrategierne er varianter af governmentality, som vi betegner indirekte styringsstrategier – det er således styringsstrategier, der henvender sig til De bekendende forældre, og der er tale om, at relationen italesættes som et samarbejde og ikke som en potentiel konfliktsituation. De tre andre styringsstrategier er mere direkte, idet der her på forskellige måder lægges op til at forældre skal adlyde socialrådgiverne, det er en styring, hvor det i langt mindre grad eller slet ikke handler om at få ønsket om normalisering lagt over i den enkelte forælder – de styringsstrategier, er i højere grad er målrettet De overvågede forældre. To af de direkte styringsstrategier

er magt-over, mens den sidste er udtryk for en dominansrelation. De direkte og indirekte styringsstrategier skal ikke forstås normativt, det er således ikke givet, at den ene er bedre eller dårligere end den anden.

Indirekte styringsstrategier

I de tre indirekte styringsstrategier fremstår socialrådgiveren ikke som den, der kan eller skal bestemme eller træffe beslutning om, at noget skal være anderledes. Relationen mellem socialrådgiveren og forælderen italesættes her ikke som en asymmetrisk relation mellem en systemrepræsentant over for en klient, men i stedet som en ligeværdig samarbejdsrelation. Socialrådgiverne forsøger i disse styringsstrategier på forskellige måder at lægge ønsket om normalisering over til forældrene selv, så de af sig selv ønsker at ændre sig. Der er her, som nævnt, tale om magt-over, idet socialrådgiveren forsøger at modificere forældrenes handlinger, men uden at det er givet, at forælderen vil gøre det; der er således rum for modstand.

Gavegivning

Denne første styringsstrategi bygger på, at relationen mellem socialrådgiveren og forælderen italesættes som en relation mellem en hjælper og en modtager, og hvor kontrolelementet dermed nedtones. Socialrådgiveren italesætter sine handlinger i forhold til forælderen som en gave i form af hjælp – en hjælp til barnet eller forælderen, eller til begge.

Lise fortæller i interviewet, at det er muligt at skabe positiv relation til forældrene, selvom hun er opmærksom på relationens asymmetri, fordi forældrene i begyndelsen oplever denne asymmetri meget tydeligt. Det er for Lise derfor vigtigt, at hun får forælderen til at forstå, at hun ønsker at hjælpe:

”... og før end at jeg har skabt den tillid til, ”det her det er et samarbejde mellem dig og mig, for at finde ud af hvordan kan jeg hjælpe dig, for jeg kan ikke hjælpe dig, uden at vi samarbejder”, og det tager jo noget tid. Og selvom jeg får den her tillid, så vil der stadig være det her magtforhold, og det kommer vi ikke udenom” (Lise:7)

Det er således for Lise væsentligt at forælderen har en tro på at Lise ønsker at hjælpe, fordi det først er når der er skabt tillid, at det kan blive et samarbejde; frem for en konfliktsituation. Men hvilken tillid er der her tale om – og er det overhovedet muligt at skabe tillid i en asymmetrisk relation, hvor den ene sidder i en mere magtfuld position end den anden? Tillid er defineret ved det at stole på nogen eller det at føle sig tryk ved nogen (Politiken 1996), hvilket må synes svært for en forælder der ved, at en konsekvens af en kontakt til det offentlige system, i form af familieafdelingen, kan betyde en anbringelse af ens barn. Når forælderen frygter kommunen – hvilket kan ses som et udtryk for, at forælderen i høj grad er opmærksom på asymmetrien i relation – er det nødvendigt for socialrådgiveren at forsøge at dirigere forælderen bort fra

denne opfattelse. Forældrenes potentielle modstand mod interventionen skal fjernes. Ved at italesætte relationen som hjælp, bliver frygten for kommunen, som 'dem der anbringer børn', sat i baggrunden, fordi det netop handler om hjælp og ikke uretfærdige overgreb. Selvom Lise understreger, at det ikke er en ligeværdig relation mellem hende og forælderen i kraft af hendes position som repræsentant for systemet, italesætter hun det tilsyneladende over for forælderen som et samarbejde og som en ligeværdig tillidsrelation, hvorved hendes magtfulde position med systemet i ryggen utydeliggøres.

Men hvad er hjælp? Hjælp er på mange måder et hverdagsudtryk, og kan defineres som *"det at man gør noget for nogen eller sammen med nogen så det bliver lettere"* (Politikken 2010). Det er således et positivt ladet ord, som kan indebære fællesskab omkring udførelsen af noget, som har været svært/tungt/hårdt/presset, hvilket gør, at det bliver lettere. Når man skal forsøge at indkredse hvad hjælp er, falder tankerne imidlertid hurtigt på ord som næstekærlighed, barmhjertighed og altruisme. Hjælp er noget man giver for at hjælpe andre; det er en handling der er målrettet modtageren – for er det hjælp, hvis man ikke selv har bedt om hjælpen, og måske heller ikke ønsker at blive hjulpet? Implikationer af italesættelsen af interventionen som en hjælp kan ses af følgende citat:

"... Og systemet som sådan, altså kommunen, har jo et eller andet sted – eller familieafdelingen, som den hedder her – men det er jo i manges bevidsthed en, som fjerner børn, så det er ofte mange gange man ligesom skal ind omkring det, at "det her handler jo ikke om at dit barn absolut skal fjernes, men det handler om hvordan kan vi hjælpe dit barn bedst muligt" (Jonna:3)

Når forældrene italesætter relationen mellem socialrådgiveren og forælderen som en ulige relation, hvor socialrådgiveren har en tydelig autoritet i forhold til forældrene, idet hun som kommunens repræsentant kan "fjerne børn", forsøger Jonna at omdefinere relationen. Hun italesætter i stedet relationen som en relation mellem en socialrådgiver, der ønsker det bedste for barnet og familien og derfor vil hjælpe, og en forælder der skal modtage, og ikke modarbejde, hjælpen. Selv hvis det ender med, at barnet skal anbringes uden for familien, er det således ifølge Jonnas italesættelse over for forælderen ikke et udtryk for – som forældrene måske umiddelbart kunne opleve det – at socialrådgiveren laver et uretfærdigt indgreb i familien, men i stedet, at socialrådgiveren gennem denne handling hjælper familien og vil familiens bedste. Socialrådgiveren sætter parentes om asymmetrien imellem dem, og forælders oplevelse af anbringelsen som et overgreb, hvilket kan føre til modstand mod interventionen, bliver således gjort illegitim.

Socialrådgiverne forsøger med denne strategi således at italesætte den relation, der er mellem dem og forældrene, som en hjælper-modtager relation. Forældrene bliver omtalt som forældre, der har behov for hjælp, og det er denne hjælp, som socialrådgiverne vil sørge for at de får.

Hjælpen som gave

Ifølge Margaretha Järvinen ligger der i hjælpen en såkaldt gavedimension, fordi hjælpen af socialarbejdere (Järvinen giver eksempler fra aktiveringsprojekter og fra misbrugsbehandling) opfattes som noget, de giver klienterne for klienternes egen skyld. Klienterne forventes derfor at agere på den måde, der er forventet, når man modtager en gave. Gave kan defineres som *"ting som gives væk uden at der skal gives en modydelse"* (Politiken 2010). Ifølge Pierre Bourdieu, professor i sociologi, (1994/2003) er denne forståelse af at en gave er noget, der gives uden bagtanker imidlertid noget, der er bundet til hverdagslivet. På et strukturelt plan er gavegivning ifølge Bourdieu netop en udveksling af goder; når man giver en gave er det forventet, at der fra modtageren kommer en modgave, der modsvarer den første gave. Der er således på et strukturelt, objektivt plan ifølge Bourdieu tale om en udveksling og et noget-for-noget princip i gavegivning, men på det individuelle, subjektive plan opleves gavegivning af den enkelte aktør i stedet som en uegennyttig handling (Bourdieu 1994/2003:176-177). Aktørerne er imidlertid ifølge Bourdieu ikke bevidste om dette strukturelle plan, og det skal således ikke forstås sådan, at alle aktører er beregnende, når de giver en gave og kun giver den med det formål at få noget igen. De sociale regler omkring det at give en gave, er indlejret i den enkelte aktør som en række dispositioner, denne handler ud fra. Gaveudvekslingen har;

"... som princip ikke (...) et beregnende subjekt, men derimod en agent der er socialt prædisponeret for – uden nogen som helst bevidst intention eller beregning – at indlade sig på at spille udvekslingsspillet" (Bourdieu 1994/2003:182)

Hvis modtageren af gaven ikke er i stand til at gengælde gaven, vil denne komme til at stå i en underordnet position i forhold til gavegiveren (Bourdieu 1994/2003:184-185). Modtageren af gaven skylder giveren sin solidaritet og loyalitet (Järvinen 2002b:259). I den asymmetriske relation mellem socialrådgiveren og forælderen, vil forælderen ikke være i stand til at give en modgave, der modsvarer den gave, i form af hjælp, der gives. Det, forældrene imidlertid kan give som modgave er deres loyalitet og deres villighed til at samarbejde. Den hjælp, socialrådgiverne kan give forældrene, kræver som tidligere beskrevet, forældrenes samarbejde og motivation for at forandre sig. Derudover står det ikke forælderen frit for at sige nej til at modtage hjælpen; forælderen har svært ved at takke nej til gaven, fordi forælderen, netop i kraft af at være klient, befinder sig i et afhængighedsforhold til det system, han eller hun får hjælp fra – klienten er ikke en forbruger, der frit kan vælge mellem forskellige services.

At socialrådgiverne italesætter interventionen som en gave til forældrene, er en styringsstrategi i den forstand, at det er en måde at få forældrene til at samtykke til og tage imod foranstaltningen. For at facilitere styringen undertrykker socialrådgiveren asymmetrien og kontrolfunktionen i sin position. Hvis

forældrene definerer relationen til socialrådgiveren som asymmetrisk og som en relation, hvor der er modsætninger mellem socialrådgiveren og forælderen, forsøger socialrådgiveren at omdefinere relationen til noget, der er præget af symmetri og af at socialrådgiveren giver forælderen en gave.

Når interventionen på denne måde pakkes ind og gives som en gave, vel at mærke uden byttemærke, bliver de formelle aspekter af socialrådgiverens relation til forældrene undertrykt. Socialrådgiverne ønsker en samarbejdsrelation til forældrene, hvor de har en fælles dagsorden, der handler om at hjælpe familien og barnet (dog hjælp i den forstand, som socialrådgiveren forstår det), og hvor forælderen derfor yder modstand mod socialrådgiverens handlinger. Forælderen skal ikke se socialrådgiveren som en kontrollerende systemrepræsentant, i hvert fald ikke som repræsentant for et system, der står i modsætning til forælderen.

Ansvarliggørelse – "Hvad tror du der skal til?"

Denne styringsstrategi handler om at lægge ansvaret for barnet og ansvaret for løsningen af familiens problemer over til forældrene selv. Det er ikke socialrådgiveren, der skal tage stilling til, hvad der skal til for at skabe forandring i familien, det bliver derimod italesat som forældrenes opgave at finde frem til en løsning. Socialrådgiverne forsøger på forskellig vis at få forældrene til selv at fortælle om, hvordan de oplever deres barn og hvordan de mener, at de problematikker som fx skolen eller daginstitutionen har påpeget, kan løses. Der er således både situationer, hvor forældrene inddrages i definitionen af familiens problemer, og situationer, hvor forældrene er med til at sætte ord på løsningen af problemerne.

Denne strategi kan spores i Charlottes fortælling om, hvordan nogle forældre finder roden til problemerne ved barnet, og ikke ved sig selv eller deres opdragelsesmetoder. Forældrene fortæller Charlotte, at barnet er umuligt og hvordan de har prøvet flere forskellige ting for at løse det, men at intet hjælper. Charlotte spørger forældrene, hvad de tror der skal til for at barnet forandrer sig: *"hvordan kunne vi snakke om, at du så kunne ændre på det? Hvad tror du der skal til for at han fx kunne holde op med det der?"* (Charlotte:5). Dette er et tydeligt forsøg på at få forældrene til selv at komme med mulige løsninger på de problemer, de oplever, i stedet for at Charlotte giver dem løsningen eller svaret. Hun fortæller, at hun også kan opleve forældre, der har en opfattelse af, at det udelukkende er barnet, der skal have hjælp, frem for hele familien, fx ved forældre, der vil have barnet til psykolog eller anden form for hjælp. For Charlotte handler det i sådanne situationer om at få forældrene til at erkende deres ansvar og gå ind i opgaven om at løse familiens problemer (Charlotte:6). Det ansvar, Charlotte ønsker at forældrene skal tage, er således ikke et hvilket som helst ansvar. Det betragtes ikke som ansvarlighed, hvis forældrene vil løse problemet ved at henvise barnet til psykolog. Det rigtige ansvar tages, når forældrene ser på deres egen andel i problemerne

og ønsker at forbedre situationen i familien ved at ændre på deres egne handlinger. De skal således ønske at finde frem til det bestemte selv med iboende potentialer og ressourcer¹⁵.

Pia fortæller, at det for hende handler om, at hun skal rådgive og vejlede forældrene, ikke komme med svar:

"... jeg kommer jo ikke med løsninger på deres problemer, det er ikke sikkert jeg gør, men jeg kan måske forsøge mig med at rådgive i flere forskellige retninger. Men det er deres liv, det er deres børn, det er deres ansvar. Det er mig meget vigtigt at gøre dem klart, og selv gøre mig klart, og det er også vigtigt, at hvis de ikke løfter ansvarsrollen, at vi har fokus på det, og vi er fælles om at få øje på ansvarsopgaven" (Pia:9)

Pia ser sin opgave at motivere forældrene til at se det som deres eget ansvar, og dermed også som deres problemer. Hun omtaler sin rolle som en, der skal holde spejlet op for forældrene (Pia:10). Igen er det således ikke Pia, der kommer med løsningerne, de skal komme fra forælderen selv, mens hun guider dem på vej gennem rådgivning og vejledning. Styringen virker tilsyneladende bedst, hvis forældrene ikke oplever den som styring, men i stedet som velmenende råd, og hvis forældrene oplever, at det er dem selv, der træffer valgene om, hvor de skal hen.

At ansvaret lægges over til forældrene selv, ligger tæt op ad borgerinddragelse – et begreb, der benyttes meget inden for socialt arbejde i disse år, og er formuleret i Retssikkerhedslovens § 4. Denne siger, at borgeren skal have mulighed for at medvirke til behandlingen af egen sag, hvilket skal sikres af kommunen (Socialministeriet 2005:4). Ifølge Socialministeriet er formålet med borgerinddragelse i sagsbehandlingen at; *"støtte borgers ansvar for sin egen tilværelse"* (Socialministeriet 2005:6). Yderligere står der i Vejledning 73 om retssikkerhed og administration på det sociale område, at;

"Borgeren har det primære ansvar for sin egen situation, og i mange tilfælde er det også vigtigt, at borgeren selv sætter sig nogle mål og træffer sine egne beslutninger, som skal støtte målet og hensigten med hjælpen. Hvis borgeren ikke bliver inddraget i og får medindflydelse på sin egen sag, er det naturligvis vanskeligt for borgeren at påtage sig dette ansvar, herunder at sætte sig mål. Samtidig vil der være en betydelig risiko for, at myndigheden overtager ansvaret, og derved oplever borgeren, at der handles hen over hovedet på ham eller hende" (Vejledning 73, stk. 30)

Fokus er således på borgerens ansvar, der skal formidles gennem inddragelse i egen sag. For at dette kan opnås, skriver Socialministeriet i en pjece til ledere, mellemledere og sagsbehandlere, at det er nødvendigt

¹⁵ Man kunne i denne situation tale om, at forælderen skal give en modydelse for socialrådgiverens hjælp; en modydelse, der består af viljen til at arbejde med deres selv.

med en god dialog, og at det handler om at behandle borgeren respektfuldt og kunne lytte og formidle. Set i forhold til børnefamilier er det således forældrene, der har det primære ansvar for deres egen situation, og det er væsentligt, at forældrene sætter sig nogle mål og træffer egne beslutninger. Det er hvad socialrådgiverne lægger op til, når forældrene selv skal være med til at definere deres problemer, og når de skal komme med mulige løsningsforslag. Interessant er det imidlertid, at der lægges så stor vægt på, at forældrene selv skal sætte sig mål og tage ansvar herfor, idet det lader til at socialrådgiveren har en klar mening om, hvilke mål forælderen skal sætte sig; forælderen skal ønske at arbejde med sig selv. Lovgivningen siger også, at hvis forældre ikke inddrages i processen og får medindflydelse på egen sag, kan det resultere i, at socialrådgiveren overtager ansvaret, hvorved forælderen kan føle det som et overgreb. Borgeren må (jf. citatet) tilsyneladende ikke "opleve", at der handles hen over hovedet på ham/hende – hvis socialrådgiveren handler hen over hovedet på forældrene, kommer de til at "opleve", at de ikke kan bestemme – men er det vigtigt, at han eller hun reelt bestemmer? Som vi har set, er der tilsyneladende noget meget bestemt, forældrene skal styres til at tage ansvar for.

Ansvarliggørelsesstrategien handler således om at ansvaret lægges ved den enkelte forælder. Det handler om at få forældrene på banen, så de kan forstå deres andel i problemerne og deres ansvar for at få problemerne løst. Den positive side af Ansvarliggørelse er, at det kan betyde, at forældrene får mere indflydelse på deres egen situation og kan påvirke, hvad der skal ske. Den negative side af Ansvarliggørelse er imidlertid, at det bliver uklart hvem der styrer og mod hvad – socialrådgiverne har tilsyneladende stadig et klart mål omkring hvilke løsninger, der skal vælges, men styringen skal foregå på en måde, så det bliver forældrene selv, der kommer frem til disse løsninger. Også i denne strategi er der et tydeligt element af governmentality på spil, eftersom det heller ikke her er en tydelig styring af forælderen, der foregår; socialrådgiveren skal få forælderen til at lede sig selv. Den enkelte forælder er selv ansvarlig for at træffe sine valg, men det er samtidig ikke alle valg, der kan træffes; det vil fx ikke blive set som et ansvarligt valg, hvis forælderen vælger at vende ryggen til familieafdelingen og afvise de foranstaltninger, familieafdelingen kan tilbyde. De rigtige, ansvarlige valg træffes, når den enkelte forælder vender blikket mod sig selv og ønsker at arbejde med sin egen andel i barnets problemer og løsninger af dem. Man kan dermed sætte spørgsmålstegn ved, om Ansvarliggørelse og borgerinddragelse er udtryk for, at borgerne reelt får mere indflydelse på sin egen situation, eller om det blot handler om, at styringen sker på en anden måde. Som beskrevet i "En teoretisk ramme" understreger Foucault netop, at individerne i moderne liberale samfund, hvor de italesættes som frie individer med mulighed for at skabe deres eget liv, ikke er friere end tidligere – de styres blot på nye måder.

Barnets bedste - "Vi vil jo begge det bedste for dit barn"

I den tredje indirekte styringsstrategi forsøger socialrådgiverne at indarbejde normerne i forældrene med henvisning til et ønske om at ville barnets bedste, og hermed tilføjes en tydelig moralsk dimension, i den forstand, at det moralsk rigtige valg er at ville gøre det bedste for sit barn, mens det modsatte vil være moralsk forkert. Relationen mellem socialrådgiveren og forældrene bliver således italesat som et samarbejde om at nå frem til barnets bedste, fordi det er, hvad både socialrådgiveren og forælderen ønsker.

Denne strategi ses i følgende citat, hvor Mette sætter barnets behov i centrum:

"... Og så længe man holder fast i den [at forældre vil barnet det bedste] og man ikke sidder "nu skal jeg bestemme noget over dig", men det handler om "jeg tror det kunne være rigtig godt for dine børn hvis de fik det her"" (Mette:8)

Mette tager afstand fra sin position som systemrepræsentant, hun skjuler kontrollen og sætter parentes om asymmetrien. At socialrådgiverne i deres arbejde har fokus på barnets behov og for at skabe forbedringer for barnet, er for os at se helt forventeligt, eftersom deres arbejdsopgave netop er at sikre barnet bedre vilkår. At fokus på barnets bedste imidlertid også er en styringsstrategi, fremgår af følgende citat, hvor Anne fortæller, at hun;

"(...) lægger vægt på, altså at jeg sådan lægger mine forventninger og mine tanker i munden på dem, ved at sige; jeg er sikker på at I ønsker jeres barn det bedste, og jeg er sikker på at I elsker jeres barn og den anden vej rundt, og derfor skal det her barn anbringes et andet sted" (Anne:9)

Anne taler til et bestemt positivt selv i forældrene, årsagerne til dette kan tolkes på mindst to forskellige måder; enten taler Anne til det positive i forældrene, som forældre der elsker deres barn og som ønsker det bedste for hende eller ham, med det formål at nedtone det nederlag, det er for forældrene, at de ikke er i stand til at tage sig tilstrækkeligt af deres barn. Eller også taler hun til det positive i dem, fordi hun tror det ophæver, at anbringelsen af barnet for forældrene vil opleves som et nederlag. Uanset hvordan det tolkes, så handler det om, at Anne, med sine egne ord anerkender¹⁶ forældrene som nogen, der vil barnet det bedste, med et taktisk formål. Anne italesætter anbringelsen af barnet som det bedste for barnet og lægger op til, at forældrene ønsker det bedste for barnet. Dette sætter en barriere op for forældrenes modstand mod anbringelsen, fordi modstand kan tolkes, som om de ikke elsker deres barn og ikke vil deres barn det

¹⁶ En definition af anerkendelse er at 'acceptere at noget eksisterer eller forholder sig på en bestemt måde' (Politiken 2010) – når Anne benytter anerkendelse om sin handling over for forældrene, er det her tydeligt at hun ikke kan siges at anerkende helheden af forældrene; hun anerkender en del af forældrene for at få dem til at handle på en bestemt måde.

bedste. Italesættelsen af barnets bedste bliver således problematisk i det øjeblik, hvor der ikke er plads til at diskutere, hvad barnets bedste er; hvis det kun er socialrådgiverens opfattelse af barnets bedste, der er gældende og forældres modvilje mod en intervention derfor bliver tolket som modvilje mod at ville barnet det bedste. En sådan tolkning ses i Lises udsagn om, at hvis forældre ikke i løbet af processen i familieafdelingen er kommet frem til en erkendelse af, at en given foranstaltning er nødvendig og ikke ”er med på ideen”, bliver hun ”ekstra bekymret” (Lise:8). Årsagen til bekymringen forklarer hun således:

”... fordi så tænker jeg jo, at hvis jeg ser, at det her barn det har egentlig brug for nogen faste og strukturerede rammer og det kan forældrene ikke give, og det har brug for noget mere rollemodeller og det magter forældrene ikke, så er jeg jo inde og se på, hvis forældrene ikke siger ja til fx at det kommer nogen steder, i familiepleje i institutioner, hvor barnets behov bliver opfyldt, så er jeg jo nødt til at sige højt, at grunden til, at vi ser, at barnet har det her behov det er, at der har været nogle områder I som forældre ikke har magtet, så det er vi nødt til at sætte ind på, for at hjælpe lille Per. Og hvis de siger nej, jamen så bekymrer det mig, at du ikke vil være medspiller på, at Per skal få det bedre, når nu vi er nået derhen til” (Lise:9)

Lise tolker her forældrenes modvilje mod fx at anbringe barnet i en plejefamilie som et udtryk for, at forældrene ikke ønsker deres barn det bedste. Lise fortæller videre, at hendes strategi i sådanne situationer er at forsøge at italesætte anbringelsen som en gave, forælderen kan give til sit barn, hun trækker på Gavegivning, og fortsætter således med at italesætte anbringelsen som det rigtige for barnet. Socialrådgiverens oplevelse af, hvad der er det bedste for barnet – fx at det anbringes i familiepleje – gøres her til den eneste sandhed, og når forældrene modsætter sig foranstaltningen, bliver det her ikke tolket ind i en ramme, der handler om, at forældrene måske har en anden oplevelse af hvad der er det bedste for barnet. Modviljen tolkes i stedet som et udtryk for, at forældrene handler egoistisk og ikke tænker på barnet.

Styringsstrategien omkring barnets bedste, handler således om, at socialrådgiveren italesætter forælderen som en, der ønsker og vil sit barns bedste. Det ligger implicit i udsagnene, at det, der er det bedste for barnet, er det, socialrådgiveren opfatter som det bedste for barnet. Ved at forsøge at italesætte forældrene som nogen, der vil barnets bedste, og samtidig fremlægge hvad ’det bedste’ er, forsøger socialrådgiveren at gøre det lettere for forældrene at træffe dette valg, fx om en anbringelse af deres barn. Styringen foregår således ikke ved, at socialrådgiveren direkte siger, hvad forælderen skal vælge, men ved at lægge frem hvilke valg, der er moralsk rigtige og hvilke der er moralsk forkerte. Dette kan ses som et forsøg på at forme forældrenes adfærd ved at forsøge at få dem til at indrette deres handlinger efter hvad socialrådgiveren fremsætter som det bedste for barnet. Konsekvensen af denne strategi kan, som vi så det i eksemplet med

Lise, være at forældres modvilje mod en given foranstaltning, ikke tolkes som modvilje mod selve foranstaltningen, men i stedet som en modvilje mod at ville barnets bedste. Forældrene risikerer således ved at udtrykke modvillighed, at fremstille sig som dårlige forældre, der ikke ønsker det bedste for deres barn. Træffer forælderen et forkert valg, bliver dette set som noget, forælderen gør af egoistiske årsager; som et udslag af, at forælderen tænker mere på sig selv og egne følelser end på barnet (tænkte forælderen på barnet, ville han eller hun havde valgt det, der var bedst for barnet). Barnets bedste fremlægges samtidig som en objektiv sandhed, og det er ikke til diskussion, hvad der er det bedste for barnet, selvom man måske kunne forestille sig, at forældrene også ville kunne byde ind på dette. Styringen sker således gennem at installere de rigtige normer i forældrene, for at få dem til selv at handle efter dem.

Opsamling

I ovenstående har vi set, hvordan socialrådgiverne på forskellig vis forsøger at eliminere den potentielle konfliktsituation, der kan være mellem dem og forælderen. Dette gør de ved hjælp af tre indirekte styringsstrategier. I strategien Gavegivning italesætter socialrådgiverne relationen til forældrene som en hjælperelation, hvor hjælp er noget man gør for at gøre det lettere for en anden. Yderligere pakker de denne hjælp ind som en gave, en gave, som forældrene kan have svært ved at sige nej til, idet det i yderste konsekvens kan betyde, at deres barn ikke længere kan bo hjemme. At socialrådgiveren fremstiller sig som ’gavegiver’ er med til at undertrykke, at relationen er en formel og asymmetrisk relation mellem et system og en klient, hvilket gør det sværere for forælderen at gøre modstand. I Ansvarliggørelsesstrategien handler det for socialrådgiverne om at lægge ansvaret for løsningen af situationen over til forælderen. Socialrådgiveren kan opstille muligheder for forældrene, være ”spejlholder”, men det er forælderen selv, der skal tage beslutningen og arbejde med løsningen af problemerne; forældrene styres således til at styre sig selv. I denne strategi fremstår socialrådgiveren heller ikke som en systemrepræsentant med myndighedsbeføjelser, og modstand mod interventionen besværliggøres, idet det bliver utydeligt, hvorhen denne modstand skal rettes. I den sidste strategi, Barnets bedste, taler socialrådgiverne til forældrenes moral og til deres rolle som forældre, der ønsker det bedste for deres barn. Socialrådgiverne fremstiller, hvad de vurderer, er barnets bedste og fortæller forældrene, at hvis de ønsker deres barn det bedste, skal de samtykke til den tilbudte foranstaltning. Socialrådgiveren fremstår som en medspiller, der sammen med forældrene ønsker det bedste for barnet. Dette gør det svært for forældrene at modsætte sig foranstaltningen, idet det vil betyde, at de ikke ønsker det bedste for deres barn.

I de indirekte styringsstrategier italesættes relationen mellem socialrådgiverne og forælderen som ligeværdig, og der bliver således sat parentes om relationens asymmetri. Der er tale om et magt-over forhold, som forældrene kan yde modstand mod, men hvor der er sat barrierer op for modstanden i form

af, at det forekommer uklart, hvad modstanden skal rettes imod. Professor Niels Åkerstrøm Andersen beskriver i en analyse af en sundhedskampagne målrettet udsatte familier, hvordan medarbejderne vejledes til at forsøge at "stille sig ved siden af borgeren" i stedet for overfor, i den forstand at familiers modstand mod at leve sundt skal elimineres ved at medarbejderne gør sig til borgere på lige fod med de udsatte familier (Andersen 2009:16-17). Noget lignende kan siges at gøre sig gældende i forhold til de indirekte styringsstrategier, hvor socialrådgiverne ikke fremstiller sig som modstandere eller systemrepræsentanter med en myndighedsfunktion, men nærmere som samarbejdspartnere står i et ligeværdigt forhold med forældrene.

Direkte styringsstrategier

Som nævnt indledningsvist, har vi også identificeret tre direkte styringsstrategier, der ikke er udtryk for governmentalitystyring, hvor forælderen selv skal ønske at normalisere sig, men hvor styringen i stedet er forholdsvis tydelig og socialrådgiverne forsøger at styre forældrene ved at få dem til at adlyde deres anvisninger. Disse tre strategier kan siges at have forskellige grader af tydelighed i styringen; den første, Anvisning, er ikke ligeså tydelig som Trussel om tvang, der igen ikke er ligeså tydelig som Tvang. Disse strategier er dem, socialrådgiverne giver udtryk for, at benytte sig af over for De overvågede forældre, når det ikke er muligt at bruge governmentality til at få forældrene til at forandre sig gennem selvledelse..

Anvisning - "Det skal I"

Anvisning er en strategi, hvor socialrådgiverne er tydelige over for forældrene omkring, at de i kraft af deres faglige baggrund og myndighedsudøver ved bedst, hvad der er godt for barnet, og er klare omkring deres vurderinger over for forældrene. Det bliver således tydeligt, at socialrådgivernes holdninger og meninger om børneopdragelse vejer tungere end forældrenes, fordi socialrådgiverne kan legitimere deres holdninger med faglig viden og myndighed.

Nogle af socialrådgiverne fortæller, at hvis de begrundet deres vurderinger overfor forældrene kan det skabe større forståelse af deres vurdering og dermed også erkendelse hos forældrene. Styringen er direkte, og det er socialrådgiverens vurdering af problematikken, der bliver den gældende, men socialrådgiveren forsøger at forklare forældrene, hvorfor hun vurderer, som hun gør. Dette ses i Annes udsagn om, at det for hende er vigtigt at begrunde overfor forældre, hvorfor hun vurderer og anbefaler, som hun gør. Hun mener ikke, at det hjælper noget at presse forældre til noget, de ikke kan se en mening i:

"... det handler om at begrunde det, hvorfor det er det her man har valgt, og hvad det er man tænker det kan bidrage til familien. Sådan så det ikke bare er, det skal I færdig slut. Men at det skal I, fordi jeg tror, at sådan og sådan og sådan" (Anne:8)

Anne er her meget klar omkring, at det er hende, der ved bedst, men hun siger samtidig, at hun ser det som væsentligt for forældrenes forståelse af hendes valg, at hun kommer med en begrundelse overfor forældrene i stedet for at diktere forandringer. Hun lægger således op til, at forældrene kan erkende den det, hun fremlægger som en sandhed. Det er dog ikke sikkert, at forældrene er enige i hendes vurderinger, men Anne fortæller, at hun er sikker på, at det giver større forståelse for, hvad der skal ske, hvis forældrene kender til hvilke overvejelser, der ligger bag.

Charlotte tager udgangspunkt i barnets behov og i sin faglige viden, når hun skal forklare forældre alvoren af en episode, hvor forældrene fx forsøger af bagatellisere barnets problemer (Charlotte:5,10) eller når hun skal begrunde sine vurderinger. Hun forklarer forældrene, at hendes opgave, som ansat i en familieafdeling, er at hjælpe, og at et barn skal have det *sådan og sådan*, og at selvom forældrene ikke er enige, er det hendes opgave som socialrådgiver at tage udgangspunkt i barnets oplevelser. Hun kan fx sige til en forælder: *"jamen det kan godt være at du ikke drikker – jeg siger ikke du drikker – men barnet oplever bare sådan og sådan og sådan"* (Charlotte:6), eller *"barnet har behov for stabilitet, det har behov for at vide hvad dagen bringer. Derhjemme, når I drikker, så ser verden sådan og sådan ud for jeres barn, og det kan et barn ikke tåle at leve i"* (Charlotte:7). Hun forklarer forældrene hvilke behov barnet har, og at disse ikke opfyldes, og det derfor er nødvendigt, at der sker forandringer. Charlotte kommunikerer klart og tydeligt til forældrene, at der er behov for forandringer, men med udgangspunkt i barnets oplevelser begrundet hun behovet for forandring. Det er dog her stadig Charlotte, og ikke forældrene, der sidder med retten til at fortolke barnets problemer.

Det er imidlertid ikke alle forældre, socialrådgiverne begrundet deres anvisninger overfor, Else fortæller bl.a., hvordan hun må være hård og kontant overfor forældre, som ikke kan se deres andel i barnets problemer: *"... der bliver det sådan også en magtforskydning, hvor jeg sidder og fortæller, hvordan tingene skal være"* (Else:2). Hun pointerer, at det ikke handler om, at forældre ikke *vil*, men om, at de ikke *evner* det, fx pga. lavt intelligensniveau. Anne forklarer, at forældres manglende indsigt med deres egne oplevelser med omsorgssvigt i barndommen (Anne:11). Pia begrundet manglende indsigt i egen andel i problemerne med en bestemt personlighedsstruktur. Overfor den type af forældre mener Pia også, at det er nødvendigt at kommunikere mere direkte:

"Og så er der de forældre, som ikke er i stand til, fordi deres personlighedsstruktur måske er af en sådan karakter, ikke er i stand til at se, at det er destruktivt i værste fald de handlemønstre de har. Og der er jo ikke så meget andet at sige end at "sådan mener du, men jeg mener det sådan, og det er derfor så skal der ske det med dit barn" (Pia:5)

Pia gør det her meget tydeligt for forældrene, at det er hendes mening, der kommer til at være den gældende. Hun fortæller så at sige forældrene, at de tager fejl, og at hendes vurdering er mere rigtig end deres. Der er i ovenstående citat ingen tvivl om, at det er Pias holdning til, hvad der skal ske med barnet, der kommer til at være gældende. Dette er således også en tydelig styring – begrundet i, at det er nødvendigt overfor forældre, der har en bestemt personlighedsstruktur.

De forældre, der har problemer i form af fx bestemte personlighedsstrukturer, lavt intelligensniveau eller oplevelser med omsorgssvigt i barndommen, er således ifølge socialrådgiverne ikke nødvendigvis i samme grad som andre i stand til at erkende og bekende familiens problemer. Det er de overvågede forældre, men det er dem af dem, der tilsyneladende heller ikke har potentialet for at erkende og bekende, hvorfor det rigtige, hvor det er nødvendigt at diktere direkte, hvad de skal gøre, uden en nærmere begrundelse. Det, der rent sociologisk især er spændende i denne sammenhæng, er, at socialrådgiverne næsten i alle tilfælde begrunder forældrenes manglende evner til at drage omsorg for deres børn med personlige forhold som forældrenes intelligens, psykiatriske diagnoser eller barndomsoplevelser. Men når man holder sig for øje, at forældrene, som familieafdelinger er i kontakt med, som beskrevet i problemfeltet, er kendetegnet ved ofte at have færre ressourcer end gennemsnittet på områder som økonomi, uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet, er det slående, at disse ydre, strukturelle forhold ikke ser ud til at have nogen forklaringskraft for socialrådgiverne. Socialrådgiverne trækker på psykologiske forklaringer, der er bundet til personlige forhold ved den enkelte forælder, og ikke på ydre, samfundsmæssige forklaringer om, at en manglende evne til at erkende socialrådgiverens forståelse af børneopdragelse, måske også kan handle om et lavere uddannelsesniveau. Socialrådgiverne er i de ovenstående eksempler meget direkte overfor forældrene, og de kommer ikke med begrundelser for deres vurderinger. Socialrådgiveren italesætter sig som en, der ved bedst, og lægger op til, at forælderen derfor skal gøre, som hun siger.

I denne måde at styre på, er det således tydeligere, at det er en styring, der foregår, end det var i de tre indirekte styringsstrategier. Her italesætter socialrådgiveren sig som en myndighedsudøver i modsætning til de tre første strategier, hvor hun stod ved siden af forælderen og samarbejdede med denne, står hun nu overfor som systemrepræsentant. Dette gør det samtidig mere tydeligt, hvorhen en eventuel modstand skal rettes. Det er således ikke, som i de tre første strategier, i samme grad governmentality og pastoralmagt, der her er på spil, dog er der stadig elementer af det til stede, når socialrådgiveren lægger vægt på at forklare forældrene baggrunden for beslutningerne, idet der her stadig lægges vægt på, at forælderen skal komme til en form for erkendelse af hvad der er rigtigt og forkert og dermed også selv rette sine handlinger ind efter det.

Trussel om tvang - "Hvis ikke så..."

I de tilfælde, hvor det ikke kan lade sig gøre at opnå et samarbejde med forældrene om, at de skal samtykke til de foranstaltninger, socialrådgiveren anbefaler, kan socialrådgiverne benytte sig af, hvad vi har valgt at betegne Trussel om tvang. Forstået på den måde, at *hvis ikke* forældrene vil samarbejde og tage imod den foranstaltning, der tilbydes, *så* kan mere en indgribende eller ligefrem tvangsmæssige foranstaltninger komme på tale. I forhold til Foucaults begreber om magt-over og dominans er vi her tættere dominansrelationen, idet forældrenes rum for modstand indskrænkes. Denne styringsstrategi tages i anvendelse overfor De overvågende forældre, som ikke har potentialet for den rigtige erkendelse.

Else fortæller, at det kan være meget barsk, at skulle fortælle forældre, at de ikke lever op til deres ansvar som forældre, men hun forklarer også, at det er en nødvendighed at sige det til forældrene, hvis det skal være muligt at skabe forandringer for barnet (Else:6). For Else betyder det, at i de tilfælde hvor forældrene ikke har potentialet til at erkende og bekende, er hun nødt til at være mere direkte i sin kommunikation. Hun omtaler bl.a. en sag, hvor familieafdelingen modtog flere underretninger på en pige, men hvor forældrene mente, at pigen trivedes. Else fortæller, at hun der sagde til forældrene:

"... det her det er faktisk så alvorligt, at jeg tænker, at hvis I ikke er med til at give hende den hjælp, som hun har brug for, og I får skabt en forandring i hjemmet. Så kan jeg frygte, at vi om et halvt eller et helt år står med en anbringelse af jeres barn. Så derfor så tænker jeg bare, at I skal sige ja til det her" (Else:6)

Else følger op med at sige, at hun er klar over, at det er en trussel, men hun mener, den har et indhold. Hermed mener hun formentlig, at det er meget sandsynligt, at billedet om en fremtidig anbringelse, som hun tegner for forældrene, vil blive aktuelt. Hun truer ikke direkte med tvangsforanstaltninger men med en anbringelse af barnet, idet hun forklarer forældrene meget tydeligt, at hvis ikke de samtykker til den tilbudte forbyggende foranstaltning, kan hun frygte, at barnets udvikling er så meget i fare, at det næste, de skal tale om, er en anbringelse af barnet. I sagen ender forældrene med at samtykke til foranstaltningen – ifølge Else med *"armen vredet om på ryggen"*. Det er således med frygt for, at barnet i fremtiden måske skal anbringes, at forældrene vælger at sige ja til den frivillige foranstaltning, men Else betragter det som sin opgave i sådanne situationer. Hendes holdning er således, at 'frivillig tvang' i nogle tilfælde kan være nødvendig. I lighed hermed fortæller Mette, at hun i kraft af sit job har myndighed til at gribe ind, og forældrene skal vide, at: *"hvis ikke du går med til det her frivilligt, så skal du bare vide at det er slemt nok til at det kan blive tvangsmæssigt, ikke"* (Mette:9). Dette kan forekomme i de sager, hvor Mette vurderer, at det er direkte skadeligt for barnet at være i det pågældende miljø.

I de ovenstående eksempler er det tydeligt, at socialrådgiverne truer forældrene med mere indgribende

foranstaltninger eller endda tvangsanbringelse af barnet, hvis de ikke vil erkende og bekende det, som socialrådgiveren fremlægger, eller hvis de ikke frivilligt vil samtykke til den foranstaltning, socialrådgiveren anbefaler. Socialrådgiverne kan siges at styre forældrene, ikke gennem selve tvangsparagrafferne, men gennem det forhold, at de *kunne* tage disse paragraffer i brug. Brugen af tvangsparagraffer er imidlertid ikke noget, der direkte er i socialrådgiverens hænder, idet det ikke er socialrådgiveren selv, der kan tage stilling til, om et barn fx kan fjernes med tvang; den beslutning skal tages af kommunens børn og unge-udvalg. Man kan derfor spørge sig, om truslerne om tvang kun fremsættes i de sager, hvor socialrådgiverne er helt sikre på, at børn og unge-udvalget vil godkende en tvangsforanstaltning (og om de overhovedet kan være det), eller om strategien også benyttes i gråzonetilfælde, hvor det over for forældrene bliver fremstillet, som om en eventuel anbringelse vil kunne gennemføres med tvang, selvom dette måske ikke er tilfældet.

I denne strategi kan man tale om, at socialrådgiveren overbetoner relationens iboende asymmetri; relationen til forældrene italesættes som en konfliktsituation, hvor socialrådgiveren bruger truslen om tvang som en måde at få forældrene til at samtykke til foranstaltningen. Her er forældrenes erkendelse af problemer og løsninger således ikke længere inde i billedet; det handler i stedet blot om at få dem til at samtykke til interventionen og adlyde. Socialrådgiverens argument for at forælderen skal følge hende, er ikke længere, at hun er en omsorgsfuld person, der ønsker familiens bedste, men i stedet truslen om, at hvis ikke de følger hende nu, vil konsekvenserne være, at de vil komme til at stå i en langt værre situation.

Tvang

Den mest ekstreme form for direkte styring er i de tilfælde, hvor interventionen foretages med tvang mod forældrenes vilje, hvad Foucault vil omtale som dominans, idet der ikke længere er mulighed for reel modstand. De tvangsmæssige indgreb har ikke været vores fokus i interviewene, og der er derfor ikke mange af socialrådgivernes udsagn, der handler om den direkte tvang.

Tvangsmæssige foranstaltninger kan ifølge lovgivningen blive aktuelle i de situationer, hvor socialrådgiveren fx vurderer, at der kan være; "... åbenbar risiko for alvorlig skade på et barns eller en ungs sundhed eller udvikling" (Serviceloven § 51) og hvis man har forsøgt med en "... længerevarende dialog og et længerevarende samarbejde for at sikre familiens medvirken til foranstaltningen" (Vejledning 3 til Serviceloven, stk. 325). Hvis det vurderes som nødvendigt at indhente oplysninger om familien uden forældrenes samtykke, skal børn og unge-udvalget give godkendelse til dette (Serviceloven § 51). Det samme gør sig gældende i tilfælde, hvor socialrådgiveren anbefaler en anbringelse af barnet uden for hjemmet, men hvor forældre ikke vil samtykke til denne. Det er i sager, hvor der er åbenbar risiko for, at barnets eller den ungs sundhed eller udvikling lider alvorlig skade pga. 1) utilstrækkelig omsorg, 2) vold

eller andre overgreb, 3) misbrugsproblemer, kriminel adfærd eller andre svære sociale vanskeligheder hos barnet, 4) andre adfærds- eller tilpasningsproblemer hos barnet (Serviceloven § 58).

Styringen er også her meget tydelig og direkte, men i modsætning til de to andre direkte styringsstrategier er forældrenes rum til modstand er stort set tilintetgjort idet beslutninger træffes mod forældrenes vilje. Der er således tale om en dominansrelation, idet den asymmetriske relation er helt fastlåst, og det nu ikke længere for forældrene er muligt at yde en modstand, der vil være i stand til at ændre på denne fastlåste relation. Det handler således ikke længere om at få forældrene 'med på ideen', nu tvinges de i stedet til at adlyde og det er barnet, ikke længere forældrenes adfærd og handlinger, der er i fokus.

De mennesker, som bliver underlagt tvang, er ifølge Villadsen mennesker, som ikke anses for at være i stand til at udøve en liberal autonomi. Tvangen er således den sidste mulighed og benyttes i de tilfælde, hvor det ikke er muligt at styre klienten ved hjælp af andre strategier. Tvangen anvendes ved de personer;

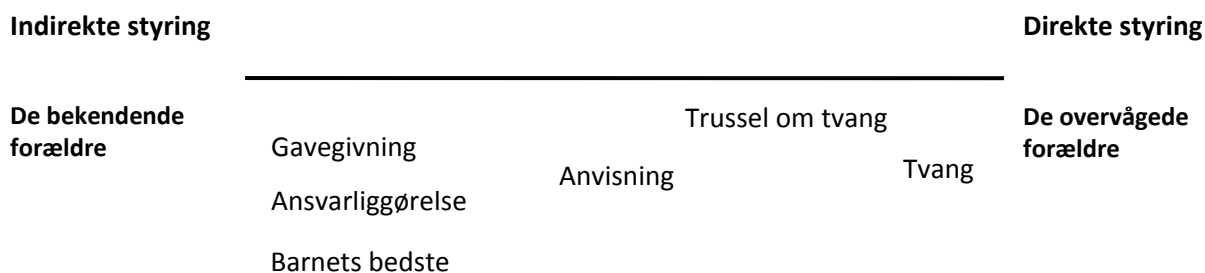
"... der enten betragtes som havende potentialet til at udøve autonomi – 'at vælge deres eget bedste' – eller som ikke længere er i stand til dette: stofafhængige, psykotiske hjemløse, vaneforbrydere og lignende. I disse tilfælde tager den sociale indsats form som en styring, der handler ud fra individets 'eget bedste' eller 'objektive interesser' – også når den pågældende ikke selv kender disse" (Villadsen 2004:227)

Ifølge Villadsens undersøgelse anvendes tvangsforanstaltninger således over for dem, der enten har potentialet til at træffe frie valg, men som ikke udnytter dette potentiale til at træffe (de rigtige) valg, eller over for dem, der pga. barrierer ikke længere er i stand til det – i vores tilfælde De overvågede forældre, der ikke erkender og bekender deres problemer. I citatet af Villadsens er det imidlertid til det tvungne individs eget bedste, hvor det i tilfældet med de forældre, socialrådgiverne tvinger, i stedet er *barnets* bedste, tvangen legitimeres med.

Den tvangsmæssige styring adskiller sig markant fra de andre fem styringsstrategier, idet det nu fuldstændig er socialrådgiverne, der dominerer. Den styring, der anvendes her, er ikke på nogen måde en governmentality-styring eller en styring, der har pastorale former.

Delkonklusion

De seks styringsstrategier kan placeres på et kontinuum, der går fra en indirekte styring, governmentality, i den ene ende, til en meget direkte og dominanspræget i den anden ende:

Figur 3 - Kontinuum over styring

Det fremgår af ovenstående figur, at vi har de placeret tre indirekte governmentality styringsstrategier længst mod venstre i kontinuummet – de styringsstrategier, der er målrettet De bekendende forældre. Dette skyldes, at socialrådgiveren som beskrevet i disse tre strategier ikke fremstiller sig som en, der ved bedre end forældrene eller har autoritet over for forældrene; asymmetrien i relationen er utydelig. Det er således med Foucaults ord en magt-overrelation hvor der tilsyneladende kan ydes modstand fra forældrene, men hvor denne modstand skal rettes hen, kan forekomme uklart, netop fordi socialrådgiveren fremstiller relationen som ligeværdig, hvor hun står ved siden af forælderen, hvilket bevirker, at styringen foregår indirekte gennem forælderen selv. Styringen handler som nævnt om conduct of conduct, idet socialrådgiverne ikke direkte styrer forældrenes handlinger, men i stedet forsøger at styre dem til selv at styre sig i den retning, socialrådgiverne ønsker. I Gavegivning handler strategien om at italesætte, at det, socialrådgiveren gør, ikke er at vide bedst eller bestemme over forældrene; hun hjælper dem. I Ansvarliggørelse er det forældrene, der italesættes som dem, der foretager styringen, mens socialrådgiveren kun vejleder, støtter og rådgiver, det samme er tilfældet i Barnets bedste, hvor det er en 'objektiv' viden om, hvad der er barnets bedste, der henvises til, når socialrådgiverne skal have forældrene til at træffe visse beslutninger.

Anvisning er en mere direkte form for magt, og derfor i mindre grad præget af governmentality end de tre indirekte magtformer, idet socialrådgiveren her italesætter sig selv som en, der i kraft af sin faglige baggrund og sin position som myndighedsudøver ved bedre end forældrene og derfor er i stand til at anvise

de bedste løsninger for familien. Her bliver asymmetrien trukket tydeligere frem. Der er dog i den del af strategien, hvor socialrådgiveren lægger vægt på at forklare sine vurderinger, stadig elementer af forsøg på at overbevise forældrene om, hvad der er rigtigt og forkert, og hvorfor, for at få forælderen til at handle ud fra dette. Denne styringsstrategi er målrettet De overvågede forældre – men når forklaringer på anvisningerne inddrages, er det målrettet De overvågede forældre, hvor der stadig er et potentiale for at de kan erkende og bekende deres problemer. Anvisning er derfor ikke ligeså direkte en magtform som Tvang og Trussel om tvang. Tvang er den mest direkte form for magt, idet socialrådgiveren her går ind og bestemmer over forældrene mod forældrenes vilje; der træffes beslutninger og handles på trods af at forældrene ønsker noget andet, og det er dominans, der er på spil, hvor det ikke er muligt for forælderen at gøre modstand mod magten. Trussel om tvang har vi placeret mellem Tvang og Anvisning ud fra overvejelser om, at den er mere direkte end Anvisning, fordi socialrådgiveren i Trussel om tvang træder tydeligt frem som en, der er i stand til – men ikke nødvendigvis vil – træffe beslutninger, der går imod forældrenes vilje, mens den ikke er ligeså direkte en magtform som tvang, fordi de juridiske paragraffer ikke tages i anvendelse.

Analyse 2 – Styringen i praksis

I denne anden analysedel vil vi analysere de observerede møder mellem socialrådgivere og forældre. Observationerne vil blive anvendt som et nyt perspektiv, der kan bidrage med ny viden om socialrådgivernes styringsstrategier. I denne analysedel inddrager vi et interaktionistisk perspektiv på socialrådgivernes styring af forældrene, hvilket betyder, at vi har en forståelse af, at der skabes en særlig orden i interaktionen, som kan være genstand for en selvstændig analyse. Det betyder, at vi ikke kan reducere det, der sker i møderne, til at være betinget af den strukturelle ramme, de er indlejret i, eller deltagerens individuelle karakteristika. Ved at se hvad der sker i møderne, kan vi få indsigt i, hvordan de styringsstrategier, som vi identificerede i Analyse 1, fungerer i praksis. Det betyder, at vi i denne analysedel vil se på styringsstrategierne fra et performativt perspektiv, i den forstand at socialrådgiveren, alt efter hvilken styringsstrategi, hun benytter, vil positionere sig selv og lægge nogle bestemte positioner frem til forælderen.

En interaktionistisk tilgang til møderne

Som begrebet interaktionisme i sig selv siger, er fokus på interaktion, herunder hvordan betydningen af en handling eller et fænomen skabes i interaktion mellem mennesker, idet betydning produceres gennem konkret social interaktion. Det er en tilgang, der placeres under overskriften sociale samhandlingsteorier, og er således relateret til bl.a. Erving Goffman og etnometodologien repræsenteret ved fx Harold Garfinkel (Harste og Mortensen 2005:199-223). Fælles for disse samhandlingsteorier er, at de betragter betydning som noget, der konstrueres mellem aktører, og ikke som iboende i fænomener eller som determineret af samfundsmæssige strukturer (Järvinen og Mik-Meyer 2005a:10-12). Interaktion mellem aktører er således noget, vi kan og bør analysere som et selvstændigt niveau.

At vi ser på møderne fra et interaktionistisk perspektiv betyder, at vi i denne analysedel fjerner fokus fra socialrådgivernes oplevelser af deres arbejde, som vi beskæftigede os med i Analyse 1. I stedet er fokus her i Analyse 2 på, hvordan socialrådgiverne og forældrene interagerer med hinanden - vi ser således ikke på oplevelser og motiver, men derimod på samhandling i praksis (Järvinen & Mik-Meyer 2005b:98). Fokus er på, hvordan aktørerne fremstiller sig selv, eller med et teoretisk begreb, hvordan de positionerer sig selv i forskellige interaktioner. Vi skal således ikke berøre socialrådgivernes eller forældrens motiver for at handle som de gør, men i stedet se på hvad der sker, når parterne mødes, og hvilke betydninger dette møde skaber.

Vi har i tråd med det interaktionistiske perspektiv ladet os inspirere af samtaleanalysen – herunder etnometodologien¹⁷, som beskæftiger sig med: *”den konkrete situation [mødet], hvori mening praktisk og faktisk skabes”* (Stax 2005b:170). Med udgangspunkt i samtaleanalysen kan vi med en relativ høj grad af empirinærhed analysere den orden, der er i samtalen, idet samtaleanalysen fokuserer på, hvordan og efter hvilke regler og mønstre vi opbygger vores interaktioner med andre; det er en form for *”grammatik for interaktion”* (citater af Sacks i Olesen 2005:306). Alle samtaler, både hverdagssamtaler og institutionaliserede samtaler, er organiseret efter en bestemt struktur, som bl.a. omfatter det, samtaleanalytikere betegner ’turtagning’, hvilket vil sige, at samtaler er opbygget efter en form, hvor parterne skiftes til at sige noget, hvilket ikke sker tilfældigt. Parterne i samtalen vil altid orientere deres tale efter hvad der lige er blevet sagt. Vi kan derfor ikke på forhånd definere eller forudse, hvad der vil ske i et møde, idet den orden eller de, der skabes i mødet, kan være udgangspunkt for mange forskellige talehandlinger. Dette betyder, at det, samtalepartner A siger, vil påvirke det, samtalepartner B har *mulighed* for at sige, men der er samtidig mange forskellige muligheder for B, og udfaldet er dermed på ingen måde determineret. Talehandlinger refererer til den interaktionistiske tilgangs forståelse af sproget som en iboende og konstituerende del af den sociale samhandling, sproget er således med til at skabe det, der accepteres som *”det virkelige”*, for samtaleparterne (Järvinen og Mik-Meyer 2005b:103, Jacobsen 2005:281-282). Udgangspunktet er således socialkonstruktivistisk ligesom ved Foucault, men hvor Foucault ser på den strukturelle orden, der ligger bag individernes handlinger og forståelser, er fokus i samtaleanalysen i stedet på, hvordan individerne i gennem deres handlinger er medskabere af de strukturer, der omgiver den umiddelbare interaktion. Udgangspunktet er, at alt hvad der siges i en samtale, har et formål, intet er tilfældigt. Hver gang en taler, er det bygget op efter modtageren, og modtageren er orienteret imod at finde frem til, hvad taleren forventer af vedkommende, både i forhold til formen og til indholdet (Nielsen og Nielsen 2005:27). Stax omtaler dette som at alt i samtalen er *situeret fornuftigt*, hvilket vil sige, at: *”... hvis man anskuer handlen fra det perspektiv og i den situation, hvorfra handlingen udføres, vil den fremstå som forståelig”* (Stax 2005b:171). Alt hvad der bliver sagt, fremstår således fornuftigt, hvis man tager situationen og individets perspektiv i betragtning.

Vi har ikke til hensigt at anvende samtaleanalysen i dens fulde form, som den er defineret af sociologerne Harvey Sacks (1935-1975) og Emanuel A. Schegloff (f. 1935), da vi vurderer den som tidskrævende, meget detaljeorienteret og for omfangsrig set i forhold til, at vi gerne vil analysere på tværs af møder, og ikke kun i

¹⁷Etnometodologien blev grundlagt af Harold Garfinkel og er optaget af hvad mennesker gør og ikke hvad de tænker, og hvordan hverdagslivets sociale orden skabes. Det er, når der sker noget uventet, når vi oplever noget vi ikke havde forventet, eller som vi ikke kan forstå med vores erfaringer, at vi funderer over, hvad der er sket. Det er således, når den sociale orden brydes, og vi sætter spørgsmåls tegn ved hvad vi oplever, at vi kan se, hvad vi tager for givet, hvad vi betragter som normalt (Jacobsen 2005:263-278)

dybden af et eller to møder, men det er samtaleanalysen der har været vores inspirationskilde til at se mødets orden som et selvstændigt niveau for analyse.

Samtaleanalyse baseres på autentiske data i form af enten lyd- eller videooptagelser af samtaler. De møder, vi har observeret, er alle optaget på diktafon og er blevet transskriberet, ikke stringent efter de anbefalede udskriftskonventioner for samtaleanalyse (Nielsen & Nielsen 2005:175-200), men med inspiration herfra. Den transskriptionsnøgle, vi har anvendt, fremgår af nedenstående boks:

Tegn	Forklaring
.	Kort pause
(.)	Kort pause, kortere end 2 sek..
(X sek.)	Pause længere end 2 sek. Angivet i antal sekunder
[tekst]	Forklarende tekst
[tekst] [tekst]	Overlappende tale
<u>Tekst</u>	Tryk på ordet
(tekst)	Ord hvor der er tvivl om hvad der er blevet sagt
<i>Utydeligt</i>	Tale der ikke kan høres på optagelsen

Tabel 3 - Transskriptionsnøgle

Inden vi går videre til selve møderne, skal vi se på den kontekst, møderne er indlejret i, og hvilken betydning det har for samtalens form og indhold. Herefter skal vi se på de centrale begreber, som vil danne udgangspunktet for analysen af møderne.

Institutionelle møder

De møder, vi har observeret, er alle møder, hvor døren normalt er lukket, og hvor omverdenen ikke bydes indenfor. Vi har fået en privilegeret mulighed for at følge med i, hvad der sker bag de lukkede døre. Emnerne for møderne er af en meget privat karakter, idet de omhandler børneopdragelse og vurdering af forældrenes evner til at opfostre deres børn. Det er derfor samtaler, som rører ved noget eksistentielt i mennesket; evnen til at være en god forælder. Der er meget ”på spil” for forældrene, hvad enten de tilhører De bekendende eller De overvågede. Det er samtidig møder, som alle har bestemte formål, idet parterne i samtalen ikke mødes for fornøjelsens skyld; det er ikke hverdagssamtaler såsom samtaler mellem fx familiemedlemmer eller venner. Derimod kan møderne defineres som institutionaliserede samtaler, idet de foregår indenfor rammerne af en kommunal familieafdeling. Det er således inden for konteksten af familieafdelingen, møderne finder sted, hvilket har indvirkning på, hvordan samtalerne udvikler sig, og hvad der forventes af parterne i interaktionen. Vi forventer således ikke, at samtalen

mellem socialrådgiveren og forælderen vil omhandle deres kærlighedsliv eller deres arbejdsliv; vi forventer, at hovedemnet i samtalen vil være barnet og hvordan barnets forhold kan forbedres. Vi forventer også, at parterne vil indtage en bestemt position, som hhv. professionel og som klient, hvilke der er nogle bestemte forventninger til, idet det fx forventes, at det primært vil være socialrådgiveren, der stiller spørgsmål og forælderen, der svarer (Heritage 1997:163-164, Rostila 2001:254).

Analysens fokuspunkter

For at identificere styringsstrategierne i møderne, har vi valgt at tage udgangspunkt i begrebet positionering. Dette begreb er også medvirkende til analysen af, hvordan hhv. modstand og forhandlinger viser sig i møderne. Årsagen til, at vi i analysen udover styringsstrategierne vil tage fat på modstand og forhandlinger om viden, er at Analyse 1 kan give indtryk af, at forældrene er passive og undertrykte objekter for socialrådgivernes styring. Ved at tage fat på de situationer, hvor forældrene yder modstand mod socialrådgiverne, fx ved at forhandle om definitionen af situationen eller de positioner, socialrådgiverne lægger frem til forældrene, eller ved at forsøge at undgå at tale om det, socialrådgiveren lægger op til, bliver det muligt at se, hvordan forældrene er aktive medskabere af interaktionen (Eskelinen m.fl. 2008:227). Det samme er gældende for viden, idet fokus på de situationer, hvor forældrene forsøger at fremlægge en anden viden end socialrådgivernes, kan give et indblik i, hvordan forældrene også her i nogle situationer kan få indflydelse på måden, hvorpå emner italesættes.

Begrebet positionering refererer til måden, hvorpå hhv. socialrådgiveren og forælderen fremstiller sig selv i mødet. Positionering som begreb giver plads til at fokusere på aktøren som et aktivt forhandlende og skabende subjekt, idet en position ikke er noget, man påtager sig, men er; *"... et sæt af ressourcer der skaber et socialt selv i en specifik sammenhæng"* (Harré refereret i Järvinen & Mik-Meyer 2005:103, Eskelinen m.fl. 2008:40). I et møde kan en mor fx positionere sig som en forælder, men hun kan også positionere sig som kvinde, som arbejdstager, som ægtefælle mv. Igennem det samme møde kan kvinden således indtage flere forskellige positioner, som hun kan forhandle med. Der er dog ikke ubegrænsede muligheder for positioneringer, idet det som tidligere nævnt skal være meningsfuldt og tilpasses situationen, som i denne sammenhæng er, at interaktionen foregår indenfor en institutionel ramme, som sætter bestemte forventninger til, hvad der er forventeligt af deltagerne i interaktionen. Positioneringsbegrebet skal ikke opfattes deterministisk, forstået på den måde at aktørernes handlinger er styret af positionerne, idet positioner kan: *"... udfordres, transformeres og udnyttes, men de kan næppe ignoreres fuldstændigt, hverken af den aktør, som forventes at indtage dem [positionerne], eller af dennes medaktør"* (Järvinen og Mik-Meyer:103). Positioner er således måden, hvorpå man fremstiller sig i en

situation, men i en interaktion kan man også have bestemte forventninger til, hvordan andre i samtalen positionerer sig.

Socialrådgivernes positionering hænger tæt sammen med den styringsstrategi, der anvendes i mødet; den styringsstrategi, socialrådgiveren anvender, vil vise sig i måden, hvorpå hun positionerer sig overfor forælderen. Fremstiller hun sig fx som en kompetent socialrådgiver, der har en stor faglig viden (jf. Anvisnings-strategien), eller fremstiller hun sig måske som en socialrådgiver der ”bare” vil hjælpe familien (jf. Gavegivning). Det er således gennem den måde, som socialrådgiveren fremstiller sin position som socialrådgiver overfor forældrene, at vi kan identificere anvendte styringsstrategier. Fordi både socialrådgiver og forælder kan positionere sig på flere forskellige måder gennem mødet, er det ikke nødvendigvis den samme styringsstrategi, der anvendes gennem hele mødet.

Når socialrådgivere og forældre mødes

Vi har udarbejdet resumeer af de syv møder, der er vedlagt i Bilag 1-7. Formålet med resumeerne er, at give læseren mulighed for at få en fornemmelse af og et indblik i, hvad der er foregået i mødet i en helhed. På den måde vil læseren kunne forholde de udpluk af samtalerne, vi har valgt som genstand for analyse inden for nogle bestemte temaer, til mødet som helhed. Derudover vil det give læseren et indblik i forskellighederne i de syv møder. Nedenstående skema giver et hurtigt overblik over møderne:

Møde	Type af møde	Sted	Deltagere
1	Opstart af terapiforløb	Socialrådgiveres kontor	Socialrådgiver, far og familieterapeut
2	Underretning fra skadestuen	Socialrådgivers kontor	Socialrådgiver og mor
3	Hjemmebesøg	I morens hjem	Socialrådgiver, mor og datter
4	Opstart af familiekonsulent	Socialrådgiveres kontor	Socialrådgiver, familiekonsulent, mor og datter
5	Underretning fra politiet	Mødelokale på familieafdelingen	Socialrådgiver og mor
6	Handleplansopfølgning	Mødelokale på institution	Socialrådgiver, mor, far, datter, institutionens leder, datterens kontaktpædagog
7	Opfølgning på familiekonsulent	Socialrådgivers kontor	Socialrådgiver, familiekonsulent, mor og datter

Tabel 4 - De observerede møder

Det er på mange måder syv meget forskellige møder, vi har observeret, og det er et meget rigt datamateriale, vi har haft at arbejde med. Netop derfor har det langt fra været muligt for os at komme omkring alle aspekter af møderne, og vi har måttet frasortere meget. Både i forhold til, at vi i det følgende kun vil analysere fem af de syv møder, og i forhold til at vi i de enkelte møder langt fra vil komme omkring alle de spændende aspekter. Bl.a. har vi været nødt til udelukkende at fokusere på relationen mellem

socialrådgiveren og forælderen og således afskære os fra relationer mellem socialrådgiveren og andre mødedeltagere. Disse vil vi i stedet blot inddrage som kontekst, hvor det er nødvendigt.

Analysen vil være opbygget omkring empiriske uddrag fra transskriptionerne af møderne (vedlagt i Bilag 21-27), hvor vi vil analysere, hvordan styringsstrategierne viser sig, og hvordan forældrene yder modstand og der i nogen situationer forhandles om viden. Analysen er opbygget således, at vi analyserer et af fem udvalgte møder ad gangen, hvor vi kort vil komme omkring mødets kontekst og derefter vil analysere hvilke styringsstrategier, der trækkes på, og hvis vi kan identificere hhv. modstand og forhandling om viden i uddraget analysere det også.

Opfølgning på familiekonsulent

Dette møde afholdes på socialrådgiverens kontor og varer ca. 45 min. Til stede er socialrådgiveren, moren Lone, og familiekonsulenten, Marianne. Moren har sønnen, Thomas, som skal anbringes udenfor hjemmet. Han har tidligere været anbragt, men moren hjemtog ham, idet hun ikke mente, at han trivedes. P.t. er sønnen på et 12 dages 'prøveophold' på en ny institution, som det i mødet fremgår, at moren virker positivt indstillet overfor. Familien har, mens sønnen stadig boede hjemme, haft tilknyttet en familiekonsulent, og mødets formelle formål er en gennemgang af en opfølgingsrapport på dette forløb. Meget af mødet handler dog også om, hvordan moren forholder sig til den institution, sønnen for tiden bor på, hvilket er blevet et muligt emne som en konsekvens af, at opfølgingsmøde pga. afbud er udsat flere gange.

Socialrådgiverens formål med mødet er – udover at følge op på familiekonsulentforløbet – at familiekonsulenten fortsat tilknyttes moren også efter sønnens anbringelse for at modvirke, at moren igen hjemtager sønnen. Det forekommer uklart, hvad morens formål med mødet er, og de formål, vi kan identificere, vedrører ikke mødets umiddelbare formål. Det ene er, at hun ønsker et anerkendende klap på skulderen, idet hun har kæmpet hårdt for at få det til at fungere i hjemmet med en søn, som har både har fysiske handicaps og sociale problemer. Den anden mulige tolkning er, at hendes formål med mødet er at sikre, at hendes søn anbringes et ordentligt sted. I forhold til anbringelsen af sønnen kan moren siges at tilhøre De bekendende forældre, men i forhold til socialrådgiverens ønske om fortsat familiekonsulent kan moren siges (inden mødet) at tilhøre De overvågede, idet hun ikke selv har efterspurgt denne foranstaltning.

Den strategi, der gennemgående anvendes i mødet er Gavegivning. Socialrådgiveren og familiekonsulenten bruger styringsstrategien i tæt samarbejde, idet mødet bærer præg af, at der er stor enighed imellem dem. På den måde kan det siges, at asymmetrien i magt-over forholdet er større, idet der til mødet er to systemrepræsentanter til stede, mens moren er alene; de er "to mod en". I det nedenstående skal vi se

nærmere på, hvordan moren reagerer på socialrådgiverens og familiekonsulentens gentagne forsøg på i fællesskab at lægge en position frem til moren, som en der har det hårdt og har behov for hjælp for at få hende til at tage imod gaven i form af familiekonsulentens fortsatte tilknytning.

Familiekonsulenten læser op af en opfølgingsrapport, som er skrevet mens sønnen stadig boede hjemme hos moren. I den står, at familiekonsulenten kan være bekymret for, om moren og sønnen kan komme i håndgemæng. Socialrådgiveren spørger herefter nærmere ind til konflikterne i hjemmet:

- SR:** går han sådan nogen gange til dig Lone . sådan . går går med i konflikten eller stopper han når du stopper beder ham om at stoppe det
- M:** han stopper
- SR:** han stopper [**M:** ja] ja
- M:** for godt nok er er jeg lille ikke men øh [**SR:** ja] (.) jeg har haft en øh den ældste jeg har [**SR:** ja] (.) han var meget end end Thomas [**SR:** okay [*lyder overrasket i stemmen*]] (.) det var han [**SR:** ja] men det var nogen andre det var nogen andre (.) øh øh (.) problemer han havde med stammeri ikke [**SR:** ja . ja ja] hvor at de . drillede ham og så bliver de voldsomme sådan nogen ikke [**SR:** okay] såh (.) der havde jeg også lige . et par år der der
- SR:** ja [*griner lidt*] men derfor kan det godt være hårdt alligevel
- M:** det kan det da det kan det da
- SR:** ja . og man kan blive enormt ked af det og magtesløs [**M:** det kan man da] ja ja . ja
- (møde7:4)

Moren positionerer sig ikke umiddelbart som en, der har det hårdt, men i stedet som en mor, der har erfaring med at have problematiske børn, hvilket hun godt kan klare; hun er vant til det. Socialrådgiveren forsøger i dette uddrag for første gang at lægge en position frem for moren, som en der har været hårdt for, ved at komme med et mere generelt udsagn om, at selvom man er vant til det, kan det godt være hårdt alligevel, og hun fortsætter med at sige, hvordan ”man” kan have det når sådan noget sker. I situationen kan man sige, at socialrådgiveren anerkender moren som en mor, der har det hårdt. Dette kan tolkes som anerkendelse af et bestemt selv i moren; den mor, der har det hårdt, og som har brug for hjælp fra familieafdelingen. Socialrådgiveren anerkender således ikke morens positionering som en mor, der er vant til at håndtere problemer med sine sønner, og derfor ikke har brug for yderligere hjælp. Moren bekræfter i sin sidste taletur socialrådgiverens udsagn, hvilket kan tolkes som om hun godtager den position, der er lagt op til. Og efter denne passage er der lignende eksempler flere gange gennem mødet, hvor moren positionerer sig som en, der har været hårdt for, idet hun bl.a. siger, at hun er gået helt i stå, efter sønnens anbringelse. Både socialrådgiveren og familiekonsulenten bekræfter moren i denne positionering og siger bl.a., at hun har været på overarbejde med sønnen (møde7:3-4), at hun er ved at være brugt op og at det har været en stor mundfuld for hende at passe ham (møde7:7). De er meget anerkendende overfor moren, idet de fastslår, at hun har gjort hvad hun kunne, men at hun nu er brugt op. Herved italesættes hun som

en, der har gjort sit bedste, og at det er forståeligt, at hun nu har overgivet sig til, at sønnen nu skal anbringes.

De følgende uddrag er eksempler på, hvordan mødets andet formål kommer frem; at moren skal samtykke til, at familiekonsulenten forsat skal være tilknyttet familien, også når sønnen er anbragt. Familiekonsulentens formål i familien var at hjælpe i forhold til dynamikken mellem mor og søn, da han boede hjemme, derfor er det ikke indlysende at familiekonsulenten forsat skal være tilknyttet., nu hvor sønnen er anbragt. En mulig tolkning af, hvad der sker i uddragene er, at socialrådgiveren og familiekonsulenten i fællesskab forsøger at overbevise moren om, at det er legitimt for hende at tage imod støtte, og at selvom hun får støtte til at håndtere sønnens anbringelse, så anerkendes hun som en god mor, der har taget ansvar for den svære situation, hun står i. I nedenstående uddrag bliver gaven i form af forsat familiekonsulentstøtte første gang tilbudt moren:

- FK:** (...) så har jeg skrevet at når der er fundet et sted til Thomas er det vigtigt (.) at du stadigvæk får en form for støtte i forhold til at samarbejde med stedet (.) således at både dig og Thomas kan føle jer trygge
(.)
- SR:** og hvad betyder det helt præcist Marianne
- FK:** jamen det betyder i forhold til lad os nu sige at Lone hun tænker hun undrer sig over nogen ting de gør ude på opholdsstedet eller ikke gør (.) øh (.)
- M:** hvis hvis jeg nu gør det snakker jeg med dem derude jo [**FK:** ja] ikke også så ligesom det gjorde jeg jo også ude på der [*tidligere anbringelsessted*] [ja] ikke [**X:** ja] såh
- FK:** jah (.) men hvis du nu [taler]
- M:** [jeg kender] jo nogen af dem derovre jo [**FK:** jah] nogen af [de voksne]
- SR:** [gør du det]
- M:** ja vi har gået i skole med med to af
- SR:** det er rigtigt ja [**M:** ja] ja . det er rigtigt [**FK:** ja]
- (møde7: 9)

Socialrådgiveren beder i uddraget familiekonsulenten uddybe det, hun lige har sagt, hvilket familiekonsulenten gør ved at fortælle, at det kan være hvis moren undrer sig over, hvad gaven kan bruges til. Moren afviser, at hun skulle have behov for gaven; hun kan bare selv snakke med dem, som hun altid har gjort, og hun fortsætter med at sige, at hun også kender nogen af medarbejderne på institutionen, hvilket kan tolkes som et argument for, at der ikke er nogen grund til, at den kommunikation ikke skulle kunne fungere. Hjælpen bliver således afvist af moren; hun gør modstand mod deres fremstilling af hende. Hun positionerer sig derimod som en, der selv kan kommunikere uproblematisk, og som en, der har gode relationer til pædagogerne; hun har slet ikke behov for den gave, de forsøger at give hende.

I det næste uddrag forsøger familiekonsulenten og socialrådgiveren at fremlægge positionen på en ny måde for at få moren til at tage imod gaven:

- SR:** men jeg tror Lone at øhm (.) den . erfaring eller den oplevelse jeg har af dig [**M:** ja] nu må du råbe højt hvis hvis [*mor griner*] du tænker at sådan er det ikke så er det . at øh . nogen gange i nogen forskellige sammenhænge [**M:** ja] hvor der er kommet nogen ind at du har skullet samarbejde med (3 sek.) så er du jo mor og du kender dit barn allerbedst [**M:** ja] og hvis det er de ikke gør . sådan som du øn ønsker det (.) så kan du få få det svært med dem (.) selvom deres måde måske er ligeså god . og selvom der er måske nogen andre grunde til de gør de fordi han er et andet sted end derhjemme (.) det det synes det har jeg oplevet ved dig nogen gange i alt den her . tid at jeg har kendt dig
- M:** det var ude på [*det tidligere anbringelsessted*]
- SR:** det var meget på [*det tidligere anbringelsessted*]
- M:** ja det var det
- SR:** det var meget på [*tidligere anbringelsessted*] men jeg har også også oplevet det i nogen andre sammenhænge Lone hvor [**M:** ja] hvor det bliver rigtig svært for dig og det er fordi du sidder med al den her viden omkring dit barn
- M:** det kan godt være ja [*smiler/griner lidt*]
- FK:** og fordi du har følelserne Lone [**SR:** ja ja ja]

(møde7:9-10)

Socialrådgiveren fremlægger her sin opfattelse af moren som en, der kan have svært ved at samarbejde med anbringelsessteder, fordi de har en anden måde at håndtere sønnen på – socialrådgiveren lægger i dette udsagn ind, at årsagen til det er, at moren er den, der kender sit barn allerbedst. Hun åbner således op for, at moren på samme tid kan positionere sig som en god mor (der kender sit barn) og som en, der derfor kan have svært ved at samarbejde, hvilket omformuleres til, at moren har svært ved at acceptere, at nogen gør det på en anden måde. Moren medgiver ikke, at det er sådan; hun yder stadig modstand mod denne tolkning af hende som person. Hun knytter i stedet sine tidligere handlinger sammen med det tidligere anbringelsessted – hun positionerer sig derfor ikke som socialrådgiveren lægger op til, men siger, at den karakteristik af hende var begrænset til og skyldtes anbringelsesstedet. Socialrådgiveren imødekommer morens modstand og medgiver, at det især var på det anbringelsessted, men siger samtidig, at hun også har oplevet det i andre situationer. Hun lægger den igen frem, så moren på samme tid kan positionere sig som en god mor og som en, der kan have svært ved samarbejde ved at sige at ”det er fordi du sidder med al den her viden omkring dit barn”. Denne gang gør moren mindre modstand mod den fremlagte position, hvorefter familiekonsulenten understreger positionen som en god mor ved at sige, at det er fordi moren har følelserne med (gode mødre er følsomme omkring deres børn; følelser hænger sammen med kærlighed). Moren medgiver efterfølgende, at det ”jo nok” er sådan, det er. Hun afviser således ikke, at der kan være en vis sandhed i det, de siger.

Moren forsøger igen at begrunde sine samarbejdsvanskeligheder med det tidligere anbringelsessted, og i det følgende uddrag fremlægger hun en viden om, at de på institutionen er hårde overfor børnene:

- SR:** og det er rigtig [svært]
M: [jamen] det der det der er sket ude på [tidligere anbringelsessted] det var . der var de meget voldsomme ude [**SR:** okay] [**X:** mm] de der . de der sit . de der situationer så I slet ikke
SR: nej . nej men nu var det ikke mig der var rådgiver lige [på det tidspunkt]
M: [nej . de var meget] voldsomme med ungerne derude
FK: men Lone jeg tænker også [så]
M: [og] . børnene i mellem [**FK:** ja . ja] ikke
FK: men Lone jeg tænker også fordi du . du kan jo også godt være hurtig ikke så i stedet for at ringe . til til [nuværende opholdssted] og hvis der er et eller andet så er det mig du skal ringe til og så kan vi tage [**M:** nå ja] en snak omkring hvordan kan du [**M:** ja ja] lige tackle det her ikke også [**M:** ja ja . ja] (.) sådan . sådan så . så samarbejdet bliver ved med at være godt
M: jah . ja men selvfølgelig ja [**FK:** ja] .

(møde7:10)

Her ses det hvordan moren i sin første taletur gør modstand mod deres udlægning af hende, hendes viden om medarbejdernes behandling af børnene afvises dog af socialrådgiveren, med den begrundelse, at hun ikke var på sagen på det tidspunkt. Morens viden er således ifølge socialrådgiveren ugyldig viden; den afvises fordi socialrådgiveren ikke selv kender til stedet. Dette kan være et eksempel på, hvordan en socialrådgiver (og familiekonsulent i dette tilfælde) kan anvende magten, der eksisterer i den asymmetriske relation til deres fordel, idet morens udtalelser her delvist ignoreres, hendes forklaring eller begrundelse for sin adfærd bliver ikke taget til efterretning som en plausibel forklaring på hendes adfærd. Hermed bliver asymmetrien i relationen tydelig, idet socialrådgiveren netop kan udelukke morens forklaring, og ikke indgår i en forhandling med hende, fx om hvorvidt denne viden er plausibel eller ej. Som det ses af familiekonsulentens efterfølgende kommentar, lader det til hun stadig mener, at moren kan skabe konflikter i forhold til det nye anbringelsessted ("du kan jo også godt være lidt hurtig"), hvilket er en understregning af, at morens viden ikke har fået nogen plads i samtalen. Hun fortæller videre, hvordan det ville foregå med hende som mediator. Moren er bekræftende overfor det, familiekonsulenten siger. Foranstaltningen bliver ikke taget op som et emne senere i mødet, og det er derfor uklart for os, om morens "ja men selvfølgelig ja" af socialrådgiveren og familiekonsulenten tolkes som morens samtykke til gaven, eller om det vil blive diskuteret igen på et senere møde. At relationens asymmetri her til dels fremhæves i kraft af udelukkelse af morens viden, står i skarp kontrast til hvordan de ellers fremstår som forholdsvis ligeværdige parter i mødet. Dette ses fx af, hvordan familiekonsulenten forklarer foranstaltningen med et meget uformelt sprog, der slet ikke minder om hvad man kunne forvente af en systemrepræsentant – "så kan vi tage en snak om hvordan kan du lige tackle det" – og af at mødet som

helhed er præget af meget uformel snak om, hvordan sønnen har det på den nye institution, og hvordan moren har det med anbringelsen. Ligeledes sås den undertrykte formelle relation i, at selv ikke da en foranstaltning blev bragt på banen og måske aftalt, blev det formelle trukket frem, fx i form af at det blev understreget, at foranstaltningen kun ville blive iværksat med morens samtykke.

I de foregående uddrag har vi således set, hvordan socialrådgiveren og familiekonsulenten samarbejder om at få moren til at modtage gaven. De har forsøgt at lægge nogle positioner frem for moren, hvor hun på samme tid kan positionere sig som en god mor, en normal mor og som en mor, der har behov for at en anden formidler kontakten til anbringelsesstedet. Det bliver fremlagt som en hjælp og en gave til hende, men for at få moren til at tage imod gaven, er det nødvendigt for dem at få hende til at positionere sig som en, der har behov for denne gave, dvs. som en der har en adfærd, der gør at hjælpen er nødvendig. Hver gang moren gør modstand mod positionen, og dermed fortæller, at gaven er unødvendig, forsøger socialrådgiveren og familiekonsulenten at fremlægge den på en anden måde, at tilføje dele til positioneringen fx da det bliver en del af positioneringen, at årsagen til samarbejdsvanskelighederne er, at hun er en god mor med viden om sit barn og følelser for det; og da det bliver generaliseret/normaliseret; forældre har svært ved at andre skal fortælle hvad de skal gøre.

Set fra et rent styringsmæssigt synspunkt, lykkes styringsstrategien; det lykkes tilsyneladende at få moren til at acceptere den gave, hun ikke umiddelbart havde ønsket sig – dog ikke eksplicit, idet der ikke samles op på, hvad aftalen indeholder, ligesom der ikke underskrives nogen papirer på aftalen – ved at italesætte det som en gave og arbejde med at få moren til at positionere sig som en, der har behov for den. Socialrådgiveren og familiekonsulenten opnår således deres formål med mødet. Det fremstod ikke så tydeligt hvad morens formål med mødet var, de to mulige tolkninger om 1: at opnå anerkendelse og 2: at sørge for at sønnen bliver anbragt på en god institution, er begge formål som opnås, derudover får hun dog en ekstra ting med i købet, som hun ikke havde regnet med, og som hun i udgangspunktet ikke selv mente, at hun havde behov for, ser vi hjælpen i et gaveperspektiv, kan vi hermed sige, at hun får en gave som ikke stod på hendes ønskeseddel.

Opstart af terapiforløb

Dette møde varer knap 40 minutter og foregår på socialrådgiverens kontor. Med til mødet er socialrådgiveren, faren, Lars, og familierapeuten, Hans. Faren har overtaget ansvaret for sine tre børn, fordi hans ekskone ikke længere kunne tage vare på dem og tilsyneladende har udsat dem for en form for omsorgssvigt. Faren har i mellemtiden også fået et barn med sin nuværende kone. Den overordnede ramme for mødet er, at faren skal påbegynde et terapiforløb med den tilstedeværende terapeut, fordi han har problemer med at kontrollere sin vrede over for børnene. Terapiens funktion skal således med

Foucaults ord, medvirke til en disciplinering af farens krop, som han mister kontrollen over i situationer, hvor han bliver vred. Der er allerede en familiekonsulent tilknyttet familien, og terapien er derfor en ekstra foranstaltning – en foranstaltning, der som har en tydelig forbindelse til pastoralmagt, idet bekendelse af fx barndommen er omdrejningspunktet.

Dette møde er atypisk i den forstand, at det er en far, og ikke en mor, der har ansvaret for børnene, idet majoriteten af forældrene som beskrevet i problemfeltet udgøres af enlige mødre. Faren tilhører De bekendende forældre, idet han selv har efterspurgt familieafdelingens hjælp. Derudover er der her, ligesom i det forrige møde, tale om, at asymmetrien er forstærket, idet faren er alene over for to systemrepræsentanter. Socialrådgiveren og familierapeuten fremstår imidlertid i dette møde ikke lige så enige og samarbejdende som socialrådgiveren og familiekonsulenten gjorde i det forrige møde. Relationen mellem socialrådgiveren og faren er allerede defineret som en hjælper-modtagerrelation, idet socialrådgiveren allerede har givet gaven i form af tildeling af familierapeut – der forhandles således hverken om, hvorvidt faren har behov for hjælp eller om det er farens temperament, der skal forandres. Der er derfor ikke uoverensstemmelse mellem socialrådgiveren og farens formål; socialrådgiverens formål, der fremlægges i begyndelsen af mødet, er at få opstartet forløbet med familierapeuten og udarbejde en handleplan omkring formålene med terapiforløbet. Farens formål er at få hjælp til at kontrollere sit temperament over for børnene, idet det af mødet fremgår, at han er bange for at være alene med børnene, fordi han frygter for at hans vrede går ud over dem. Børnene viser også tegn på nervøsitet omkring faren, og han fortæller, at de bl.a. trækker sig når han vil give dem et knus. Han fortæller også, at det er sket, at han har taget hårdt fat i sin søn. Det er ikke et møde, der er præget af kampe mellem forskellige former for viden, og det er heller ikke et møde, der er præget af modstand fra farens side. Det, der i stedet er meget tydeligt i dette møde er, at det er centreret omkring farens bekendelser, samt at faren i mødet bliver understøttet i en positionering, der er meget atypisk i forhold til de andre møder.

Socialrådgiveren er generelt gennem hele mødet meget rosende og anerkendende over for faren, og hun fremstår som hans alliancepartner, både som en konsekvens af hendes anerkendelse af ham og ved, at hun fra begyndelsen af mødet italesætter det som deres fælles projekt at sætte familierapeuten ind i farens situation og behov for hjælp (Møde 1:1). Faren roses og anerkendes for, at han selv har henvendt sig til familieafdelingen, og socialrådgiveren fortæller familierapeuten, hvordan det er *”utroligt lækkert”*, at faren selv har været *”primusmotor”* i forhold til at få hjælp, hun roser ham således for hans motivation til at ville forandre sig og arbejde med sig selv. Han italesættes som en ansvarlig far, der har erkendt sine problemer. Faren fortæller om sin situation, at de tre børn; *”pludselig kom dumpende fra den ene dag til den anden”*, og at det var en stor omvæltning for ham, at skulle være fuldtidsfar, hvilket ikke blev lettere af,

at han kort tid efter fik et barn med sin nuværende kone. Farens positionering kan tolkes som en far, der har været offer for omstændighederne, og at børnene på denne måde pludselig kom til ham, der var fuldstændig uforberedt, udfordres ikke af socialrådgiveren, som understreger, at faren har oplevet en voldsom forandring i sit liv (Møde1:2).

Det er for os at se meget tydeligt, at køn her spiller en afgørende faktor i den måde, faren italesættes og får lov at positionere sig på. En sådan konstruktion af et offer, som er hårdt med, fordi han ”pludselig” skal tage sig af sine egne børn, må anses for at være nærmest umulig, hvis han i stedet havde været kvinde og mor, idet en kvinde forventes at tage sig af og tage ansvar for sine egne børn. En kvinde, der ønskede at tage sig af sine børn ville således ikke få ros; hun ville gøre det forventede, og ville måske snarere blive konfronteret med, hvorfor hun ikke tidligere havde villet tage sig af dem. Fordi der er andre forventninger til kvinder end til mænd, er der nogen ting som det er muligt for mænd at sige, som ikke er muligt for kvinder. I en undersøgelse om kønsstereotyper, lavet i 1990’erne på tværs af 30 lande, fremkom det, at kvinder bl.a. forbindes med at være kærlige og emotionelle, hvilket står i modsætning til manden, som fx forbindes med at være aggressiv og kynisk (Kuschel & Zand 2007). Det ville således være mere oplagt at kvinden, hvis hun ligesom faren var aggressiv og ukontrollerbar i forhold til sine børn, ville fremstå og italesættes som en kvinde, der ikke lever op til samfundets forventninger til en kvinde, som værende kærlig og omsorgsfuld i forhold til sine børn, og at hun derfor skulle arbejde med sine indre problematikker, så hun atter kunne tilpasse sig de gældende normer i samfundet. Havde faren i stedet været mor, ville det måske i stedet være Ansvarliggørelse, der ville blive brugt som strategi, idet kvinden således skulle styres til at tage ansvar for sine afvigende handlinger, så hun kunne arbejde med sig selv, og netop ikke som faren i dette tilfælde få ros og anerkendelse for sine bekendelser om vrede mod sine børn.

Udover den gennemgående anerkendelse og ros af faren, er det som nævnt i høj grad farens bekendelse, der er i fokus. Som beskrevet i afsnittet ”En teoretisk ramme”, har de bløde, normaliserende former for magt sammenhæng med pastoralmagten, hvor det enkelte individ skal bekende sine synder og inderste tanker, og gøres ansvarlig for at arbejde med de synder (eller afvigelser), han eller hun har bekendt. Faren bekender sit temperament og at det har indflydelse på hans forhold til børnene, der er bange for ham (Møde1:3). Bekendelsen er især tydelig i det følgende uddrag, hvor familieterapeuten spørger ind til temperamentet:

- FT:** har du nogen fornemmelse af hvornår det er at øh temperamentet det begynder at tage over
F: jamen altså (.) nej . det har jeg faktisk ikke [**FT:** nej] øhm . det er sådan lidt (.) lidt forskelligt øh nogen gange kan der gå en time og andre gange kan der gå to timer hvor de er er . (drøn)umulige altså (.) [**SR:** mm] øhm (.) ja (.)

- SR:** så det er med til at . stresse dig den der følelse af at at at jeg har ikke kontrol over mig selv [**F:** ja] jeg ved ikke hvad jeg kan finde på når jeg er sammen med børnene
- F:** jamen det er jo det altså (.) øhm nu har jeg jo . det erkender jeg gerne jeg har taget fat i Jonas en gang så han fik blå mærker på armen [**SR:** mm] og jeg blev simpelthen så skræmt af det efterfølgende jeg havde det så dårligt ja [**SR:** mmm] (.) øhm (.) så det (.) altså (.) jeg var ikke glad for det [**SR:** nej] (.) men lige i det øjeblik der da . da jeg tog fat i ham jamen altså der har jeg ikke . tænkt mig om [**SR:** m] øhm det var først bagefter ligesom hov for satan og så (.) så slap jeg ham der ikke og så så gik jeg øhm (.) og det er selvfølgelig klart jeg begyndte jo at græde altså og . gik ind og snakkede med Lotte der var hun så også hjemme ikke [**SR:** mm] (.) det

(Møde1:4)

På familierapeutens opfordring fortæller faren om, hvordan han ikke ved, hvornår han mister kontrollen over sig selv og sin krop, men den egentlige bekendelse af synder kommer efter socialrådgiveren har samlet op. Her bekender faren, at han har haft hårdt fat i den ene søn og udfolder, hvor hårdt det tog på ham, at han gjorde det. Han bekender således ikke kun sin synd, han angrer den også og udfolder sine inderste tanker om denne synd og hvilke følelser, der gik i gennem ham både under og efter den syndige handling, samt hvordan han efterfølgende reagerede med gråd og bekendte til sin kone. Det, der er i fokus, er således farens indvendige følelsesliv; hans 'fornemmelse' af hvornår temperamentet løber af med ham, hans 'følelse' af manglende kontrol, og hans oplevelser omkring hændelsen, og han bekender villigt dette til socialrådgiveren og familierapeuten. Han positionerer sig her som en, der ikke har den nødvendige selvkontrol, men samtidig som en, der ønsker, at det skal være anderledes; han angrer sine handlinger og tager ansvar for dem.

Modstand fra farens side er generelt ikke noget, der kendetegner dette møde. Der er dog en enkelt gang, hvor faren modsætter sig familierapeutens opfordring til bekendelse, og ikke åbner op for sit indre:

- FT:** hvordan har du det med at øh (.) øh dine børn rent faktisk er blevet [*utydeligt*]
- F:** det har jeg det meget skidt med øh (.) det har jeg det temmelig skidt med såh
- FT:** ligger der noget vrede bagved der
- F:** (.) det kan man jo nok godt sige øh et eller andet sted . altså jeg er jo . irriteret på . på deres mor jo hvis man kan sige det sådan øh (.) fordi hun netop ikke har været der for dem (.) øhm altså nu får vi jo ting og sager at vide om at det . er hendes kæreste der ligesom har taget sig af dem ikke (.) øhm og det er jo også forkert øhm (.) ligesom at øhm . at gøre det sådan øh
- FT:** er du ked af vrede eller . noget andet over at du egentlig ikke har set det noget før
- F:** (.) jo det . jo det kan man ja det . kan man godt sige det at at man ikke har opdaget det ja (.) øhm
- FT:** at du har opdaget det
- F:** ja . øhm (.) men igen altså det har så . så rosenrødt ud [*FT siger noget imens*] øh
- FT:** jo jo altså men sådan at tænke at det kunne jo være at du kunne have gjort noget andet på et andet tidspunkt
- F:** jamen det er jo det øhm (.) øh men altså (.) igen det har jo set så rosenrødt ud også . ud . [*utydeligt*] til for hendes . venner og bekendte ikke hvis man kan sige det sådan (.) øhm (.) nu min søster hun kender meget . deres mor og sådan noget og hun har heller ikke kunnet lægge

mærke til det (.) [SR: nej] selvom hun egentlig er kommet der tit øh . men igen det har set så rosenrødt ud når folk har været på besøg (.) [SR: ja] såh (.) så det har været godt skjult jo (.)

FT: det er sådan noget [SR: ja]

F: såh så det jo det (.) altså jeg er irriteret over at . at det ligesom ikke er blevet opdaget noget før så vi måske kunne have hentet dem hjem . til mig . ja da de var tre eller fire ikke (.) så man måske havde kunnet nå at redde noget af det øhm (.) men øh (.) [SR: ja] men det kan

FT: ja det . det kan jo også . være en af grundene til temperamentet eller vreden

(Møde1:5-6)

Familieterapeuten spørger ind til, om farens vrede også bundet i, at han er vred over, hvordan hans børn er blevet behandlet, hvilket faren bekræfter; han er vred over måden, børnenes mor har behandlet dem på. Denne bekendelse virker imidlertid ikke til at være tilstrækkeligt for familieterapeuten, eller ikke det, han søgte efter. Han spørger videre ind til, om faren er vred over, at han ikke har set det før, hvortil faren bekræfter, at han godt kan være vred over, at ”man” ikke har opdaget det tidligere. Faren tager således til dels afstand fra denne ytring, ved at sige ”man” i stedet for ”jeg”; han gør den ikke helt personlig, hvilket familieterapeuten også påpeger ved at korrigere ham. Faren tager igen afstand og bekender ikke; han forsøger i stedet at retfærdiggøre det ved at sige, at han ikke har haft mulighed for at opdage det, fordi det ikke kunne ses. Familieterapeuten forsøger igen, forgæves, at få faren til at bekende, ved at lægge en mulig tanke frem for faren, som faren kunne have tænkt (eller burde have tænkt, set ud fra familieterapeutens forfølgelse af bekendelsen). Faren undviger igen, ved at retfærdiggøre at det ikke kun er ham, der har syntes det så ’rosenrødt’ ud; det har været umuligt for *alle* at opdage det. I dette uddrag er der således slet ikke den samme form for velvillige bekendelse som i det forrige; faren undviger flere gange familieterapeutens fortolkning, inden han til sidst i uddraget anerkender, at han måske kan være vred over, at ”det (...) ikke er blevet opdaget noget før”, hvor han stadig ikke formulerer sig i 1. person, som familieterapeuten lagde meget tydeligt op til, hvilket også kan tolkes som en modstand mod familieterapeutens tolkning.

Farens bekendelser omkring en episode med aggressiv adfærd over for børnene og hans bekendelser om at børnene er tilbagestående i deres udvikling, er bange for ham og nogen gange ikke vil sige godnat til ham, leder ikke – som vi umiddelbart ville have forventet – til en problematisering af farens adfærd og fokus på børnenes udvikling (Møde1:2-3) og deres sikkerhed i hjemmet. Børnenes tilstand er tværtimod fraværende i hele mødet; det er ikke dem og deres oplevelser, der tales om, men i stedet faren og hans oplevelser og adfærd. En årsag til dette kan dog være selve familiens kontekst, idet der allerede er en foranstaltning igangsat. Hvis det i stedet havde været et møde med den familiekonsulent, der er i hjemmet, kunne det således være, at børnenes tilstand og vilkår ville have fyldt langt mere.

I stedet for at blive konstrueret som en farlig og ukontrolleret far, italesættes faren som en helt, fordi han ser sine problemer i øjnene og er villig til at arbejde med dem:

- FT:** så du ser dig ikke selv som en modig stærk mand (.) der tør gå igennem det som er. rigtig svært og det som der er et eller andet
- F:** til tider jo men men igen øh [*griner/sukker en lille smule*] [det]
- FT:** [fordi] det tænker jeg jo (.) [**F:** ja] folk som der øh altså en der der stiller sig op og siger der er noget her jeg ikke kan [**F:** ja] (.) det skal jeg have hjælp til
- F:** ja men altså det
- FT:** det er altså mere en modig end en mand som der . [**F:** ja] lukker øh hoveddøren og siger det skal vi klare selv det her
- F:** altså det igen . altså jeg har det sådan et eller andet sted øh (.) altså (.) kan jeg ikke komme af med eller kan jeg ikke komme til at styre den med vreden der jamen såh så vil det ødelægge mig selv til sidst og og børnene allermest . altså øhm (.) og det . det har jeg det sgu skidt med (.) så . det er ligeså meget derfor [**SR:** mm] jeg har (.) har bedt om hjælp ikke (.) øhm
- (Møde1:6)

I uddraget sker der en udtalt ros af faren fra familierapeutens side; faren er ligefrem en "modig stærk mand". Understregningen af faren som en maskulin mand står i skarp kontrast til hans meget følelsesmæssige bekendelser, som umiddelbart konnoterer mere til noget feminint end til noget maskulint. Faren bliver rost ved at blive italesat som en med maskuline værdier (modig, stærk), selvom man kunne sige, at det netop også er maskuline træk, der er årsager til problemerne i hjemmet (hans ukontrollerbare temperament). Der er her således også et tydeligt kønsaspekt i spil her, idet det er svært at forestille sig, at en kvinde, en mor, ville blive rost som modig og stærk hvis hun bekendte sine synder omkring vredesudbrud over for børnene, jf. de kvindelige stereotyper som kærlig og emotionel. En årsag til, at manden roses på denne måde kan være, at han er et sjældent fænomen i en familieafdeling; han er en mand, der tager sig af sine børn fordi moren er til skade for dem, og han er en mand, der selv beder om hjælp til at få løst sine problemer. Det er en udbredt opfattelse, at mænd helst vil klare deres problemer selv, mens det i højere grad er kvinder, der ønsker hjælp til at løse dem, så når der på denne måde kommer en far, der efterspørger hjælp, kan det måske medføre en ekstra respekt, der ikke nødvendigvis i samme grad ville blive vist en kvinde, der kom og bad om hjælp.

Vi har i dette møde set hvordan Gavegivning i dette tilfælde trådte i baggrunden, idet faren allerede havde samtykket til modtagelsen af gaven i form af terapi, en gave som oven i købet tilsyneladende stod på hans ønskeseddel, idet han selv har henvendt sig for at få hjælp. Mødet viser, hvordan faren skal modtage gaven; gennem bekendelse af sine synder og inderste tanker. Dette må siges i høj grad at lede tankerne mod pastoralmagt. At få faren til at bekende fremstår nærmest som en strategi, der skal "køre faren i

stilling” til at modtage den bevilligede terapi på en bestemt måde, nemlig ved at arbejde med sig selv og sine inderste tanker og afvigelser.

Hjemmebesøg

Dette møde er et hjemmebesøg hos moren, Lene, og hendes tiårige datter, Anna. Hjemmebesøget varer en times tid, og midtvejs i mødet har socialrådgiveren en børnesamtale med datteren på hendes værelse i godt 20 minutter. Familien har flyttet meget, hvilket af socialrådgiveren beskrives som problematisk, fordi det betyder, at datteren har flyttet skole mange gange. Moren er på kontanthjælp og det fremgår af mødet, at hun har økonomiske problemer, idet hun bl.a. ikke har betalt sin elregning, hvilket har resulteret i en periode uden strøm. Socialrådgiveren oplyser også, at moren har været i en færdselsulykke, som har resulteret i svigtende hukommelse. Det fremgår allerede tidligt i mødet, at socialrådgiveren har to formål med hjemmebesøget (Møde3:1). *Det første* er at kontrollere situationen i hjemmet, idet baggrunden for familieafdelingens intervention er, at datterens tidligere skole har underrettet om, at hun ikke møder til tiden og nogen gange helt udebliver, at hun går i for småt tøj og tøj, der ikke passer til årstiden, samt at hun er overvægtig. Familien tilhører således kategorien De overvågede, idet de ikke selv har efterspurgt familieafdelingens involvering. Socialrådgiveren bruger den første halvdel af mødet på denne kontrol, mens resten af mødet omhandler hendes *andet formål*, som er, at tilbyde hjælp til familien. Som vi skal se i uddragene, fremgår det tydeligt, at socialrådgiveren gentagne gange forsøger at konstruere en hjælper-modtager relation. Morens formål med mødet er tilsyneladende at få hjælp, men ikke den hjælp, socialrådgiveren tilbyder, hun vil derimod gerne have økonomisk hjælp bl.a. så datteren kan gå til ridning. Der er derfor gennem mødet mange forhandlinger mellem moren og socialrådgiveren om, hvordan situationen skal defineres, og hvad den rette løsning for familien er, ligesom vi ser moren gøre modstand med socialrådgiverens tilbud om hjælp.

At det er et hjemmebesøg og ikke et møde som afholdes på kommunen, har en vis indvirkning på asymmetrien i relationen. På den ene side forstærkes asymmetrien, idet socialrådgiveren så at sige har inviteret sig selv ind i morens hjem – normalt vælger vi selv hvem vi inviterer indenfor i vores hjem. Men på den anden side sætter det også socialrådgiveren i positionen som gæst i hjemmet overfor moren som er på hjemmebane i ordets bogstaveligste forstand, moren er i sine egne vante rammer; rammer som dog er blottet for kontrollantens øjne, hvilket moren sandsynligvis er helt klar over og opmærksom på.

Forholdsvis tidligt i mødet opridser socialrådgiveren, at et af de forhold, skolen havde påpeget i underretningen var, at datteren ikke kom i skole til tiden. Moren tager herefter ordet, og begynder for første gang mødet at forklare, at det går meget bedre nu (Møde3:1), hvilket kan tolkes som modstand fra morens side mod socialrådgiverens gaver. Lidt senere spørger socialrådgiveren, om de har et godt netværk

og nogle personer omkring sig, de får støtte af. Moren nævner her sin ældste datter, der bor for sig selv, som hun fortæller hjælper hende, når hun har migræneanfald. Her bringer moren selv et problem på banen; migræne, som er et emne som de to gange i mødet taler om. Første gang er hvor socialrådgiveren spørger ind til hyppigheden:

- SR:** ja (3 sek.) hvor tit er det nu du har det . cirka (.)
M: altså efter at jeg er flyttet herud så er det ikke så tit heldigvis mere . men det kan komme i perioder hvis jeg sådan tænker for meget over nogen ting og sådan nogen (.) så den sidste dag jeg havde det var her den 14. [**SR:** okay] så
(.)
SR: kan du da huske hvor lang tid det er siden du havde et sidst
M: (3 sek.) cirka en måned siden eller sådan [**SR:** okay] det kommer an på hvor mange problemer jeg har . eller hvor meget jeg skal (3 sek.)
SR: skal tænke over
M: ja (.) så
SR: hvordan ser det ud lige nu, er der nogen problemer lige nu (.)
M: neej [*trækker det lidt ud*] det synes jeg ikke der er . altså jeg er ved at få styr på det hele synes jeg (.) så (.)
SR: hvad var det for nogen ting der sådan skulle styr på øh
M: ej men det er fordi jeg har (.) haft en jeg har en søn jeg har ikke haft jeg har [*kort grin*] han har også øh været lang nede psykisk nede [**SR:** okay] efter han har arbejdet på Sjælland og sådan nogen ting . [*rømmer sig*] han ville prøve på at tage sit eget liv et par gange og sådan nogen ting [**SR:** okay] som jeg sådan lige har (.) været mere opmærksom på [**SR:** umh]
- (møde 3:2-3)

Moren viser socialrådgiveren tillid, ved at åbne op og fortælle om problemerne. Som vi har set tidligere (Afsnittet "Gavegivning"), kan nogle forældre af frygt for socialrådgiveren idet hun repræsenterer systemet, undlade at fortælle om eventuelle problemer i familien, netop fordi de er bange for, at det kan skade deres sag. I sidste del af uddraget åbner moren yderligere op og fortæller om de problemer, som hun har haft med sønnen, denne gang på direkte opfordring fra socialrådgiveren, idet hun spørger til, hvilke problemer det var der skulle styr på. Moren positionerer sig i dette uddrag som en mor, der har nogle problemer i form af migræne og sønnens psykiske problemer, men hun fortæller også, at hun har et godt netværk i form af datteren som hjælper hende, og at hun har fået styr på problemerne med sønnen. Dermed vil hun formentlig udtrykke overfor socialrådgiveren, at der ikke længere er noget at være bekymret over. Hun positionerer sig således som en, der nu har fået styr på problemerne og derfor ikke har behov for hjælp.

Den åbenhed moren har vist socialrådgiveren ved at åbne op og fortælle om de problemer der har været i familien, viser sig senere at blive problematisk for hende, idet socialrådgiveren vender tilbage til emnet om migræneanfald. I denne omgang, fremstår det som et problem i forhold til datteren, idet der bliver sat spørgsmålstegn ved, hvor tit storesøsteren tager sig af lillesøsteren. Moren svarer, at det ikke er så tit datteren bliver passet (Møde3:6). Den ældste datters assistance til moren, der tidligere var noget, der

kunne bekræfte morens positionering som en, der havde styr på det fordi hun havde et netværk, kan nu tolkes som en potentiel trussel mod denne positionering, fordi den ældste datters hjælp kan indikere, at moren i perioder ikke selv magter sin datter. Moren forsøger at afværge truslen mod hendes positionering som en mor, der har kontrol, ved at sige, at det er sjældent, at migræneanfaldene er så voldsomme, at hun ikke kan tage sig af datteren (og at det endda er en konsekvens af den nylige flytning, at hun nu har færre anfald), hun trækker således i land både i forhold til migræneanfaldene og brugen af netværket. Hvad der i et øjeblik er brugbar viden i forhold til én positionering, kan således i det næste være farlig viden i forhold til en anden positionering.

På et tidligere møde mellem socialrådgiveren og moren, har de talt om, at moren kan have problemer med at få datteren i bad. Det prøver socialrådgiveren at tale med datteren om, men hun kommer ikke med mange svar, og moren tager over:

- M:** jeg synes hun er . går meget op i sig selv lige for tiden, altså hun render med veninder også . der er mange veninder herude og sådan nogen ting (.) men jeg har diskuteret med hende for eksempel pænt tøj og sådan noget . altså så . så det er blevet bedre nu. Jeg har så købt nogen lange bluser og noget [*mors mobiltelefon som ligger på bordet ringer, hun sætter den på lydløs*] (3 sek.) den er lydløs bare snak [*griner*]
- SR:** nå okay (.) [*rømmer sig*] så hvis du sådan skulle altså set ud fra dit perspektiv er der så øh er der så noget som I har brug for hjælp til herhjemme synes du
- M:** (.) nej . det synes jeg ikke altså næh det synes [*jeg ikke der er*]
- SR:** [nej]

(møde3:4)

Moren fremstiller igen, at der er kontrol over situationen i hjemmet, hun positionerer sig som en mor, der har taget hånd om problemerne (diskuteret pænt tøj med datteren, købt nogen lange bluser). Uddraget er yderligere et eksempel på, at moren yder modstand mod den asymmetriske relation, der er mellem hende og socialrådgiveren, idet moren efter hendes mobil har ringet siger: ”den er på lydløs bare snak”. Hermed udtrykker moren, at hun også er med til at definere situationen og hvornår socialrådgiveren skal tale. Dette bryder med den orden i institutionaliserede samtaler mellem professionelle og klienter, hvor det er socialrådgiveren, der sætter dagsordenen (jf. afsnittet ”Institutionelle møder”). Morens modstand mod det relationens asymmetri understreges yderligere, da hendes telefon kort tid efter igen ringer, hvor hun tager den, og fortæller personen i den anden ende, at vedkommende skal ringe tilbage om en halv time (Møde3:5). Her er moren med til at definere mødets længde, og hun bryder således atter med den umiddelbare orden, der er i en institutionaliseret samtale, hvilket i Foucaults forståelse kan være et forsøg på at omdefinere og omforme det asymmetriske magt-over forhold.

I den sidste halvdel af mødet, efter børnesamtalen er overstået, kan flere af socialrådgivernes udtalelser tolkes i et gaveperspektiv, idet hun forsøger at få moren til at positionere sig som en, der har behov for den hjælp, hun kan tilbyde, fx møde med skolen, en kontaktperson til datteren eller familierådslagning. Som vi skal se i det følgende, er moren stadig afvisende overfor, at familien har behov for hjælp i den form, som socialrådgiveren fremlægger:

- SR:** var det sådan at . ømh at du synes at der er brug for . en . altså jeg tænker jo to ting . den ene ting der tænker jeg jo at at man kunne . vi kunne holde et møde med den nye skole om et par måneder og se hvordan det går og sådan (.)
- M:** ja
- SR:** hvad hedder det følge op på det . øhm en anden ting var jo også at . at hvis der skulle noget sådan direkte på Anna altså evt. en kontaktperson eller et eller andet for og . og hjælpe hende til og det her med og skulle komme op om morgenen og lave noget måske noget lidt mere aktivt i sin fritid øhm
- M:** altså (.) det er da meget (*utydeligt*) jeg vil jo gerne give hende noget altså til ridning og sådan nogen ting der [*det ringer på døren, Anna løber ud og åbner, snakker med en legekammerat hunden gør*] men jeg har bare ikke rigtig råd til det jo. [*Anna råber til hunden*] hvor jeg nu snakker med hende om noget dans eller sådan nogen ting, og der er muligheden for det jo (...)
(møde3:8)

Socialrådgiveren indleder ved først at begynde med, som tidligere, at spørge moren, om hun har behov for støtte, men hun standser midt i sætningen, og opridses i stedet de to muligheder, hun mener, der er. Til det ene forslag, et møde med skolen, svarer moren "ja", mens hun til det andet forslag, en kontaktperson til datteren, kommer med en lang taletur. Socialrådgiveren retfærdiggør kontaktpersonen med to opgaver; at denne skal hjælpe datteren med at komme op om morgenen, og hjælpe hende med at lave noget mere aktivt i fritiden. Moren siger hverken ja eller nej til dette forslag; i stedet forklarer hun, at hun gerne ville lade datteren gå til ridning, men ikke har råd til det; hun efterspørger således i stedet en gave i form af økonomisk støtte. Moren positionerer sig som en, der gerne vil modtage en gave, hun har blot brug for en anden gave, end den, socialrådgiveren tilbyder. Socialrådgiveren forsøger endnu en gang at italesætte det som Gavegivning, og hun er i det følgende uddrag mere direkte end hun har været tidligere i mødet; hun siger, at hun "vurderer", at der er behov for hjælp; socialrådgiveren forsøger således at indskrænke morens mulighed for at gøre modstand mod at modtage gaven:

- SR:** (...) jeg kunne godt tænke mig, fordi jeg synes der er nogen ting som hvor jeg tænker I det kan være meget sårbart altså øh . for jer og jeg synes det er rigtig dejligt at høre at der er nogen ting der fungerer nu øhm (3 sek.) men på den anden side så øh så vurderer jeg nok også at . at der ville kunne være behov for noget hjælp af en eller anden art øhm (.)
- M:** ja men altså [*sagt meget stille*]
- SR:** er du med på det
- M:** jeg kæmper jo for at få det til at køre og [sådan] [*mor mumler noget*]

- SR:** [ja] men det er jo også det der med du behøves måske ikke at kæmpe alene altså hvis det er vi kan tilbyde noget du kan bruge til noget så .
[M:ja] så øh så skal det jo øh . fordi jeg havde også tænkt på at man . at man måske kunne lave øh altså holde en familierådslagning . øh det vil sige en hvor man indkalder det netværk der er omkring familien ømh og så stiller dem nogen spørgsmål som for eksempel hedder hvordan får vi Anna i skole hver dag til tiden øh hvordan øh (.) hvordan det her med hygiejne og med tøjet og med at komme i bad og de her ting hvordan sikrer vi at det forsætter i en god stime øhm og med motion og kost er der nogen der kan støtte op omkring at . man kan få proppet nogen flere grønsager i damen og at man kan lave noget der . nogen aktiviteter der kan der kan gøre at der bliver tabt nogen kilo øh [og hvad]
- M:** [der tænker jeg] jo bare det der zumba som jeg eller zumba [SR: ja] fordi jeg tror hun kan også godt lide og danse rimelig meget, hun danser også tit her og sådan nogen ting [SR: ja] at det er måske kunne være meget godt for hende [SR: ja men helt sikkert] og det kunne være hyggeligt og sjovt og sådan nogen ting der og ellers så kan jeg nemlig gå til det der zumba¹⁸ . jeg har tænkt og høre om de har nogen her oppe på . hvad hedder den idrætsskolen [heroppe . om de har]
- SR:** [her oppe på]
- M** ja lige her oppe

(møde3:12)

Dette uddrag indledes med at socialrådgiveren siger, at hun vurderer, at familien har behov for yderligere hjælp, der er således ikke længere tvivl om, at hun synes hjælpen er en nødvendighed, og det er i mindre grad op til moren, men hendes ordvalg ”så vurderer jeg nok også...”, kan alligevel indikere en usikkerhed i hendes vurdering. Hun fremstår således mere tydelig, men ikke dikterende. Moren reagerer ikke ligefrem begejstret på denne udmelding (”ja men altså”), og da socialrådgiveren spørger, om hun er med på det, svarer moren ikke bekræftende, men siger i stedet, at hun ”jo kæmper for at få det til at køre” – hvilket vi, og tilsyneladende også socialrådgiveren, tolker som et forsøg på afvisning af gaven. Socialrådgiveren forsøger atter at italesætte det som en gave, moren kan bruge, og som noget, der er på morens side – familieafdelingens hjælp skal ”kæmpe sammen med moren”. Herefter introducerer socialrådgiveren familierådslagning som en anden mulig gave, hvilket moren også fremstiller som unødvendigt. Moren positionerer sig således atter som en mor, der selv vil og kan tage hånd om situationen, uden hjælp fra familieafdelingens side, eller også beder hun indirekte om økonomisk hjælp til deltagelse i zumba. Moren yder gentagne gange modstand mod de foranstaltninger, som socialrådgiveren vil tilbyde hende. At socialrådgiveren på trods af morens afvisning af gaven fortsat tilbyder den, kan tolkes i et Foucault perspektiv i forhold til hvilken status viden har alt efter hvem den kommer fra. At socialrådgiveren i dette tilfælde synes at udelukke morens gentagne forklaringer og godtgørelser for hvorfor familien ikke har brug for netop den hjælp, som hun tilbyder, kan tolkes som en form for udelukkelse af morens viden som

¹⁸ Fitnessstræning kombineret med latindans

værende ugyldig. Socialrådgiveren udsagn om, at hun vurderer, at der er behov for hjælp, har større gyldighed i samtalen end morens udsagn om, at hun ikke har behov for hjælp.

Mødet ender med, at socialrådgiveren foreslår, at hun kan fremsende papirer som forklarer hvad familierådslagning er, som moren kan se nærmere på, hvilket hun indvilliger i; hun afviser ikke gaven fuldstændig. Socialrådgiverens gavegivningsstrategi er ikke udpræget succesfuld i dette møde, idet moren reagerer med modstand hver gang socialrådgiveren forsøger at italesætte de forskellige mulige foranstaltninger som gaver til moren; det er ikke gaver, moren har behov for. Socialrådgiverens formål var at kontrollere om der var grund til den bekymring som skolen havde givet udtryk for, og derudover at tilbyde hjælp. Hun har fået tilbudt hjælpen, men det eneste af de tilbudte foranstaltninger som moren samtykker til er et møde med skolen, og derudover at modtage papirer om familierådslagning – og socialrådgiveren ønsker tilsyneladende ikke at give moren de økonomiske gaver, hun selv efterspørger. Hvorvidt socialrådgiveren mener, at hun har kontrolleret i tilstrækkelig grad, kan være svært at vide. Efter mødet fortæller socialrådgiveren os, at hun vil diskutere sagen med sin leder, hvilket kan indikere, at hun er usikker på, hvad der skal ske i sagen. Moren opnår ikke sit formål om at få økonomisk hjælp til datterens aktiviteter. Baggrunden for hendes efterspørgsel efter økonomisk støtte kan være, at hun tilhører den gruppe af forældre som i problemfeltet er omtalt som marginaliserede forældre, idet hun modtager kontanthjælp, hun bor alene med sin datter, ligesom hun fortæller, at hun har problemer med at hjælpe datteren med lektier og at hun er ordblind, hvilket kan indikere, at hun ikke har et langt uddannelsesforløb bag sig. Moren har således en række udfordringer, ikke mindst økonomiske. Den hjælp hun tilbydes fra familieafdelingen er ikke økonomisk hjælp, på trods af at hun efterspørger den. Den hjælp hun tilbydes er som nævnt i problemfeltet, mere individuelle og psykologiskorienteret løsninger. Med disse løsninger defineres morens problemer som et indre personligt problem, eller et familieproblem, og ikke som et strukturelt problem, der hænger sammen med morens begrænsede ressourcer.

Underretning fra politiet

Mødet varer knap 45 min. og foregår i et mødelokale på familieafdelingen. Til stede er socialrådgiveren og moren, Mia, der har sønnen Andreas. Baggrunden for mødet er, at familieafdelingen er blevet underrettet om, at Andreas under samvær med faren har opholdt sig i et ubeboeligt hus og at faren virkede påvirket. Moren er allerede tilknyttet socialrådgiveren og i gang med et forløb med familierådslagning, der er blevet iværksat, fordi hun og barnets far, som moren er skilt fra, kommunikerer dårligt med hinanden. Moren kan siges at tilhøre den bekendende gruppe af forældre; hun har erkendt problemerne, har selv henvendt sig til kommunen et år tidligere fordi sønnen ikke trivedes, og der er allerede oprettet en hjælperelation mellem hende og socialrådgiveren. Derudover er der gennem mødet en tydelig alliance mellem socialrådgiveren og

moren, idet det ikke er morens varetagelse af barnet, der er i spil, men farens. Det er således faren og hans handlinger, der er i fokus mødet igennem. Faren er også inviteret til mødet, men udebliver, hvilket ifølge socialrådgiveren er årsagen til, at mødet i stedet for at omhandle politirapporten i højere grad kommer til at omhandle den kommende familierådslagning. Socialrådgiverens formål med mødet er at sikre, at moren fortsat vil tage imod den gave, hun allerede har fået i form af familierådslagning, og få moren til at synes, at det er en gave, hun har behov for og kan bruge, mens morens formål med mødet er, at sønnens samvær med faren bliver velfungerende og harmonisk. Der er imidlertid inden mødet en del forvirring fra morens side om mødets formål og hvorfor hun er indkaldt, hvilket også bliver tydeligt i slutningen af mødet, hvor hun igen spørger ind til det. Den strategi, socialrådgiveren trækker på, er først og fremmest Ansvarliggørelse, og vi vil i det følgende se, hvordan denne strategi kan udspille sig i praksis.

At det er ansvarliggørelse af moren, der er i spil, ses allerede i begyndelsen af mødet, hvor socialrådgiveren forsøger at få moren på banen, idet hun lægger op til, at moren fortæller om sine egne tanker omkring mulighederne for at få samværsordningen med barnets far til at fungere. Det er således her moren selv, der bliver bedt om at komme med et bud på, hvad hun kan gøre ved problematikken omkring samværsituationen med faren:

SR: så har du tænkt på hvilke muligheder du har for at sætte vilkår for samværet

M: (.) altså det . ku være at (.) det foregik et andet sted . øhm (4 sek.) men igen jeg tror det er vigtigt hvad jeg siger (3 sek.) øhm (.) fordi der bliver jo stadigvæk røget der hvor Andreas han er hvilket jeg også har påpeget at . det gør man ikke . slet ikke når barnet har astma øhm (.) det ved man godt som forælder . det ved man også som som som . ja ikke-forælder hvis man bare . bruger sin hjerne en lille smule øhm (.) men men jeg ved ikke om der overhovedet er noget der vil hjælpe hvis hvis jeg siger . så skal samværet foregår hos bedste . der ryger de også mindre øhm (.) men de ved ikke helt hvor jeg står og jeg ved ikke helt hvad jeg skal gøre ved det (3 sek.) jeg kan heller ikke sige . ryd op . tag dig et bad altså (4 sek.)

SR: jeg tænker du har . flere muligheder

(Møde5:2)

I morens første taletur i eksemplet fortæller hun om sine overvejelser omkring løsninger på problemet. Dette kan anses for at være i tråd med ansvarliggørelsesstrategien, fordi det her ikke er socialrådgiveren, der kommer med løsningen på problematikken, men i stedet moren selv. Socialrådgiveren positionerer sig her ikke som den, der ved bedst, og den, der skal udtale sig om løsninger; hun lægger i stedet op til, at moren kan gøre dette. Moren bringer en mulig løsning på banen; at hun kan kræve at samværet skal foregå et andet sted end hjemme hos faren, men hun giver samtidig udtryk for, at hun ikke ved, om det er en reel løsning, da der også bliver røget hos bedsteforældrene hvor samværet ellers kunne foregå, og at hun derfor ikke ved hvad hun skal gøre (moren har defineret røgen som et af de forhold, hun ønsker ændret). Der er

imidlertid også andre ting på spil i dette uddrag. Moren positionerer sig meget tydeligt op imod faren; faren er den, der ikke ”bruger sin hjerne bare en lille smule”, han roder og han går ikke i bad. Han fremstilles som morens modsætning, idet hun positionerer sig som den vidende, normale, mens faren er den uvidende og afvigende – hvilket er tydeligt allerede få minutter inde i mødet, hvor hun kategoriserer faren som en ’social taber’ (Møde5:1). Moren positionerer sig således som ’den normale’, både i kraft af at hun beskriver faren som afvigende, og ved at hun kan siges at tale på vegne af normaliteten, når hun udtaler sig om, at viden om røg og astma er almenviden, som alle burde kende til.

Efter en forholdsvis lang pause i uddraget tager socialrådgiveren taleturen og siger, at moren har flere muligheder. Socialrådgiveren fremlægger efterfølgende, hvordan hun mener, problemet med samværsordningen kan løses:

- SR:** (.) og jeg synes den første mulighed er . er den der ligger lige for og det er at at vi tager den op eller du tager den op igen på familiemødet . den den 15. september
[de snakker om datoer for familiemødet, klippet ud]
- SR:** og der synes jeg at det vil være oplagt at øh at [mor rømmer sig] at vi beder familien om at øh få snakket om øh . vilkårene for . samværet (.) ikke at der skal være samvær for det hører jeg dig sige at du gerne vil have der bliver ved med at være
- M:** ja
- SR:** men betingelserne eller hvad der skal være gældende mens der er samvær om der om I på nogen måde kan komme til enighed og til forståelse for hvorfor det er vigtigt at . lægge nogen rammer på det
- M:** mmm [ikke bekræftende, lyder tøvende] . det synes jeg bare vi har gjort (3 sek.) [hæver stemmen lidt] udover at familien jo ikke siger noget øhm

(møde5:2)

Socialrådgiveren indleder her med at sige, at den løsningsmulighed, hun fremlægger, er den ”der ligger lige for”. Dette ordvalg indikerer, at socialrådgiveren her præsenterer den oplagte løsning, den, hun synes, moren skal vælge – i modsætning til de andre løsninger, hun vil præsentere. Men uanset er rammen stadigvæk, at socialrådgiveren her opridser morens muligheder; hun siger ikke, at det er den model, moren skal vælge. I sin måde at fremlægge muligheden, positionerer socialrådgiveren sig også som en, der opridser muligheder og ”holder spejlet op”, og moren som den, der styrer og bestemmer. Dette gør socialrådgiveren ved, at hun, efter at hun i 2. taletur har opridset at det ”vil være oplagt” at bede familien snakke samvær, pointerer, at hun mener det er det, de kan snakke om, fordi det er det, hun hører moren sige. Socialrådgiveren positionerer sig her som en, der ikke kommer med sine egne meninger, men i stedet som en, der agerer i forhold til morens ønsker. Hun fremstiller således også her moren som den, der er den styrende i interaktionen og i beslutningen om, hvad der skal ske. Moren lyder i sin respons på socialrådgiverens oplæg tøvende og ikke begejstret, og hun indskyder, at hun synes, det er en model, de

har forsøgt – og ud fra vores tolkning af hendes udsagn, synes hun ikke den har virket. Umiddelbart efter dette uddrag prøver socialrådgiveren gennem de næste fire taleture at argumentere for, at det vil være en god løsning.

Kort efter vender socialrådgiveren tilbage til morens anden løsningsmulighed:

- SR:** (.) men jeg sagde der var flere muligheder og den den anden mulighed den er mere drastisk . øh . og mere dramatisk øh . det er at du øhm beder statsforvaltningen om at tage stilling til om der skal fastsættes vilkår for samværet
- M:** . ja . altså den har jeg også selv været ude i
- SR:** ja (.) og det tror jeg også var noget af det vi talte om da vi ringede sammen øhm og der må du jo gøre dig dine overvejelser om du mener . øh at vi skal . blive ved alene og gøre det på familiemøderne eller du bliver nødt til at have statsforvaltningen ind over
- M:** mm (3 sek.) ja
- SR:** det er dine overvejelser
- M:** ja (.) ja
(6 sek.)
- SR:** og inden for det felt der er der rigtig rigtig mange muligheder . det kan være noget med at (.) at han skal altså det ser vi jo i nogen tilfælde at der skal der være en vis periode på antabus inden der kan være
- M:** det var sådan nogen ting jeg . godt kunne tænke mig

(møde5:4)

I dette uddrag fremlægger socialrådgiveren en anden løsningsmulighed for moren. Den handler om at få statsforvaltningen til at afgøre, hvordan samværsordningen mellem far og søn skal være. Socialrådgiveren fremlægger denne løsning som mere ”drastisk og dramatisk” set i forhold til løsningen om at tage problematikken op til familierådslagningen. Morens respons til dette forslag er, at hun selv har overvejet den løsning, hvilket virker som en mere positiv respons end den hun kom med til den første løsningsmodel. Socialrådgiveren responderer med, at det er morens beslutning. Men det ligger samtidig implicit i de to løsninger, at det ikke er to ligeværdige løsninger, moren skal vælge imellem. Den ene løsning er den, der ”ligger lige for”, mens den anden er den ”mere dramatiske og drastiske” løsning. Selvom socialrådgiverne ikke direkte fortæller moren, hvad hun mener, hun skal gøre, ligger det således i hendes ordvalg, at hun finder løsningsmodellen med familierådslagningen mest optimal. Hele tiden positionerer socialrådgiveren sig dog som en, der ikke træffer beslutninger, men blot viser moren hendes muligheder, så moren selv kan beslutte; ”du må gøre dig dine overvejelser”, ”det er dine overvejelser”. Socialrådgiveren lægger således tydeligt op til selvledelse hos moren.

Mødet bærer ikke præg af modstand fra morens side. Der er ikke tydelige forhandlinger mellem moren og socialrådgiveren i forhold til løsningsmodellerne, men i deres udsagn ligger der nogle uenigheder om, hvad der er den mest oplagte løsning. Socialrådgiveren trækker tydeligt på Ansvarliggørelse, idet det er moren

selv, der skal komme med løsninger på problemerne, og det er moren, der skal tage ansvaret for løsningen af de problematikker, der er i familien. Socialrådgiveren fremlægger forskellige løsninger for moren, og lægger hele tiden gennem mødet op til, at det er moren, der skal træffe beslutningerne om, hvad der skal ske. Socialrådgiveren italesætter gennem hele mødet moren som den, der styrer og tager beslutninger, mens socialrådgiveren selv positionerer sig som en, der skal finde ud af, hvad moren mener, og lægge løsningsforslag frem. At socialrådgiveren alligevel forsøger at styre moren, er imidlertid tydeligt i måden, hun omtaler de to opridsede løsningsforslag på. Familierådslagning "ligger lige for", mens statsforvaltningen defineres som mere "drastisk og dramatisk". Styringen foregår således indirekte, ved at socialrådgiveren positionerer sig som en, der fremlægger neutrale valg for moren, selvom disse er langt fra neutrale og der tydeligt er et 'rigtigt' og et 'forkert' valg, moren kan træffe. Socialrådgiverens formål synes at være at få moren motiveret til at tage ansvar og finde ressourcer i sig selv, til at styre faren mod normalisering. Det rette valg er ikke "bare" at lade statsforvaltningen træffe en afgørelse, idet moren således delvist vil fralægge sig sit eget ansvar og lade andre udarbejde løsningen for hende.

I forhold til hhv. socialrådgiverens og morens formål med mødet, opnår socialrådgiveren sit formål med at motivere moren til fortsat at tage imod hjælpen, idet moren går med til at forsøge med endnu en familierådslagning. Om moren opnår sit formål er mere uklart, idet det til dels ændres gennem mødet. Morens ønsker om, at sønnens samvær med faren kommer til at være harmonisk bliver med socialrådgiveren som drivkraft nedtonet til i stedet at handle om, at de skal arbejde videre på at farens og sønnens samvær kan blive tåleligt for moren. Morens formål kan således siges at ændre sig gennem mødet som en følge af socialrådgiverens styring.

Underretning fra skadestuen

Dette møde finder sted på socialrådgiverens kontor og varer knap 40 minutter. Til stede er socialrådgiveren og en mor, Trine, til to børn, Markus på 3 år og Astrid på 6 år. Baggrunden for mødet er, at familieafdelingen fra skadestuen er blevet underrettet om, at moren har været til behandling efter at have været udsat for vold fra sin mand. Det kommer under mødet frem, at moren har været på krisecenter, at manden ikke længere bor i huset og at hun netop har vidnet imod ham i retten. Manden kommer dog på besøg i hjemmet og har samvær med børnene. Moren er ikke en typisk klient, idet hun er forholdsvis ressourcestærk; hun er tilknyttet arbejdsmarkedet, har fast indtægt og ud fra det job, hun har, må formodes som minimum at have en ungdomsuddannelse. Moren kunne umiddelbart synes at tilhøre De overvågede forældre, eftersom hun ikke selv har taget kontakten til familieafdelingen, men da hun generelt gennem mødet gentagne gange efterspørger familieafdelingens hjælp, mener vi i stedet, at hun tilhører De bekendende forældre. Morens formål er tydeligt gennem mødet, idet hun ønsker hjælp til sin datter, der

har overværet voldsepisoden. Socialrådgiveren virker til at have to formål med mødet; at afklare, om der er behov for hjælp og at få moren til at benytte sig af sine muligheder i normalsystemet ved fx at inddrage skole og daginstitution.

Socialrådgiveren trækker først og fremmest på strategien Anvisning igennem mødet. Mødet adskiller sig således fra de andre observerede møder, i og med socialrådgiveren her positionerer sig som en, hvis opgave er at styre. Derudover adskiller det sig på den måde, at det i dette møde gennemgående er moren, der efterspørger familieafdelingens hjælp, mens socialrådgiveren delvist afviser at yde denne hjælp; moren efterspørger en gave, som hun ikke kan få – ikke fordi den erstattes af en anden gave, men fordi der ikke umiddelbart er en gave til moren. Mødet ender med, at socialrådgiveren fortæller moren, at hun vil indhente oplysninger fra børnenes skole og daginstitution for at undersøge, om det skal undersøges nærmere og der skal opstartes en § 50-undersøgelse.

Den første del af mødet bruger socialrådgiveren på at spørge ind til en række forhold i familien i forhold til morens samliv med manden, hendes netværk, forløbet omkring krisecenteret, børnenes trivsel, etc. Socialrådgiveren begynder først at trække på Anvisning et godt stykke inde i mødet, i forbindelse med, at moren fortæller, at børnenes skole og daginstitution ikke er informeret om situationen i hjemmet, fordi hun er bekymret for, om det vil påvirke farens samarbejde med dem. Socialrådgiveren fortæller, at pædagoger har tavshedspligt, hvorefter moren udbygger sit ræsonnement med, at hun bor i et lille lokalområde, hvor rygter løber hurtigt:

- SR:** så det er vigtigt for jer kan jeg høre og ikke (.) have det til at løbe (.) eller ikke øhm (.) øh medinddrage institutionen
- M:** jamen jeg tror jeg bliver nødt til at sige noget fordi specielt den ene Markus der han er . altså han har jo ikke oplevet det her så i princippet behøver jeg jo ikke [*Moren ræsonnerer over at hun kun behøver at informere sønnens daginstitution om skilsmissen og kan undlade voldsepisoden fordi sønnen ikke har overværet den, klippet ud*] så så dem kunne jeg måske nøjes med at fortælle *noget* af det ikke også (.) og så ved jeg faktisk ikke hvad for noget hjælp jeg kan få til Astrid om om det er nødvendigt med noget om hun om hun skal snakke med en en eller anden med noget . skolepsykolog eller et eller andet [**SR:** mm] om man kan komme den vej ind fordi jeg ved faktisk ikke rigtigt hvad jeg skal gøre [**SR:** mm] med hende
- SR:** altså jeg tænker faktisk det er vigtigt også . at orientere . pædagoger [**M:** ja] i i den institution og det har noget at gøre med . at få fokus ned på (.) i børnehøjde [**M:** ja] at . hvad er det egentlig de ser hvad er det de oplever [**M:** ja] de oplever deres deres (.) dagligdag [**M:** mm] (.) komme til at se helt anderledes ud [**M:** ja] . og de har oplevet noget med at far . han slår mor [**M:** mm] . og . og og specielt Astrid har jo oplevet . far truende og banker far . hvad er det der sker er det min skyld [**M:** ja] øhm . og . når det ikke bliver taget op . så kommer der nogen reaktioner og hvis hun er så også stille [**M:** Ja . det er hun meget] jamen så er det jo den der med at den bliver indadvendt [**M:** ja] (.) og hvis man ikke hjælper pædagogerne . til at være opmærksom [**M:** ja] (.) på Astrid [**M:** ja] (.) så er der ikke nogen der tager hånd om hende [og]

M: [nej]
og det er også derfor jeg i hvert fald gerne vil have noget hjælp til hende på [SR: ja . ja] en eller anden måde . men men jeg ved ikke det er sådan noget rod med den skole (...)
(møde2:9-10)

Socialrådgiveren opsummerer og tolker først hvad moren har sagt, hvilket minder om Ansvarliggørelse, som socialrådgiveren i det forrige møde, der havde baggrund i en underretning fra politiet, men handlede mere om familierådslagning, benyttede sig af. At det er Anvisning og ikke Ansvarliggørelse, der er i spil, bliver både tydeligt i slutningen af morens taletur, hvor hun lægger op til, at socialrådgiveren skal fortælle om mulighederne for psykologhjælp til datteren (hun kan siges at lægge op til en anvisning), og i socialrådgiverens respons positionerer socialrådgiveren sig som en ekspert i, hvad børnene oplever og hvad der derfor bør gøres (information til daginstitutionen), hvilket hun fagligt begrundes. Ikke ved at bruge faglige begreber eller nævne teorier om børns udvikling, men ved at fremstille det som objektiv viden; det er det, børnene har oplevet, og det er det, der kan ske, når de har oplevet det. Socialrådgiveren er her meget klart anvisende omkring, hvad der bør gøres, og hun positionerer sig som en, der har viden og en der er kompetent til at udtale sig om, hvad der er bedst. Hendes måde at tale på er forholdsvis formel, og hun fremstiller ikke sig selv og moren som alliancepartnere eller ligeværdige. Moren lægger således selv op til en anvisning; hun positionerer sig som en, der har brug for at få råd ("jeg ved faktisk ikke rigtigt hvad jeg skal gøre med hende"), men den anvisning, socialrådgiveren kommer med, handler ikke om, hvorvidt datteren har behov for psykologhjælp, men i stedet om, at daginstitutionen skal inddrages. Moren responderer ved igen at efterspørge hjælp til datteren og fortsætter med at forklare, at datteren i sin nye skole ikke har en lærer, der er tæt nok på hende, til at kunne støtte hende.

Socialrådgiveren spørger ind til, om der er en anden end en lærer, der har kontakt til datteren, som kan være ekstra opmærksom på hende. Moren fortæller, at det er der ikke, og ender med selv at sige, at hun nok må tage fat i en af lærerne på skolen, hvorefter hun vender tilbage til emnet omkring psykologhjælp til datteren:

M: jamen det tror jeg også det vil jeg også gerne [*have fokus på datteren i skolen*] men . men jeg tænkte bare på med det der PPR der om der er noget man kan gøre der

SR: altså PPR [det]

M: [fordi] jeg får jo selv noget psykologhjælp og sådan nogen ting og der må findes noget til til børn på en eller anden måde [SR: ja] også altså min mor var faktisk selv skolepsykolog [SR: ja . okay] så jeg kender godt øh systemet lidt [SR: ja] ikke også [SR: ja] men øh men men det er noget med at der er lang ventetid med ting [og]

SR: [og] det er jo gennem skole .
systemet at den del den [kommer]

M: [man kan] ikke man kan også selv jo henvende sig hvis det er

SR: du kan selv henvende dig men men det er ikke . der er (.) så lang ventetid og de tager ind i skolen

- M:** okay
- SR:** men . uden at jeg skal sætte mig fast på hvad man kan og ikke kan i forhold til [**M:** ja] til PPR ikke også . så så så tænker jeg et skridt kunne være at snakke med med klasselæreren [**M:** ja] og sige at hvad hvad tænker du [**M:** ja] øhm . vil du tage kontakt til skolepsykologen eller skal jeg . altså hvor du kan prøve at spille bold med dem [**M:** ja] . en som kan blive . øhm . primærpersonen for Astrid ikke også . som som holder lidt øje med hende som liige . er opmærksom på hende
- M:** ja . fordi det er nok der hvor [*SR fortsætter med at sige sit efter en pause og taler lidt i munden på mor*] hun er sådan en der der der nemt stiller sig i hjørnet [**SR:** ja] og venter til til [**SR:** ja] de andre er færdige ikke

(Møde2:10-11)

Moren positionerer sig igen som en, der ønsker råd omkring datteren, ved være spørgende omkring hvorvidt det er muligt at få psykologhjælp til datteren gennem PPR. Socialrådgiveren påbegynder en taletur, hvor hun siger noget om PPR, men afbrydes af moren, der giver udtryk for, at der må findes en form for hjælp til datteren i systemet, hvilket hun underbygger med, at hun kender lidt til systemet gennem sin egen mor, som er skolepsykolog. Moren positionerer sig dermed som en, der har viden om systemet, og demonstrerer også denne viden (”det er noget med at der er lang ventetid”) og udfordrer og gør modstand mod mødets institutionelle orden ved at afbryde socialrådgiveren (og i sidste taletur tale hen over hende i stedet for at lade socialrådgiveren få ordet). Denne positionering som en, der ved noget og skal tages alvorligt, fortsætter, da socialrådgiveren siger, at det er gennem skolesystemet man får kontakt til skolepsykologen. Moren afbryder og siger, at man også selv kan henvende sig – igen positionerer hun sig som en, der ved noget, og som en, der kan korrigere socialrådgiveren; hun gør tydelig modstand. Dette kan tolkes som en kamp om viden i den forstand, at det nu ikke kun er socialrådgiveren der trækker på viden i sine udsagn, det gør moren også, og hun forsøger at kvalificere sin viden ved at sige, at det ikke er en hvilken som helst viden; hun har den fra sin mor, der er en del af systemet. Når moren på denne måde gør modstand mod socialrådgiveren og fremlægger sin viden flere gange, kan det ses som et udtryk for at hun ikke indordner sig under asymmetrien; hun forsøger selv at yde magt-over. Socialrådgiveren afviser ikke morens viden, og hun udfordrer den ikke som sådan, hun omdirigerer i stedet samtalen ved at sige, at det ikke handler om, hvordan selve systemet er skruet sammen, men i stedet om at moren uanset vil kunne snakke med klasselæreren og tage kontakten til PPR ad den vej. Det kan samtidig ses som en måde for socialrådgiveren igen at vende samtalen over mod at handle om, at datterens lærer skal involveres, idet hun igen fremhæver læreren som en, der kan holde øje med datteren. Og i en senere taletur efter uddraget understreger socialrådgiveren, at hun ikke er ”specielt forhåbningsfuld” i forhold til inddragelsen af PPR. Da moren konstaterer eller spørger til, om det så er en privat psykolog, hun skal igennem, vender socialrådgiveren igen tilbage til, at børnenes pædagoger og lærere kan tage hånd om meget, men hun imødekommer samtidig morens spørgsmål eller konstatering ved at sige, at udover pædagoger og lærere er

mulighederne private psykologer eller den åbne rådgivning. Socialrådgiveren positionerer sig dermed igen som den, der har viden om området, og som den, der kan informere moren om hendes muligheder, men også om hvilken løsning, hun anbefaler.

Når socialrådgiveren på denne måde positionerer sig som den, der kan informere moren om hendes muligheder, kan det på nogen måder minde om Ansvarliggørelse. Forskellen er imidlertid for os at se, at socialrådgiveren i Anvisning ikke positionerer sig som den, der skal afklare hvilken løsning, moren ønsker mest, og "holde spejlet op", men i stedet at forklare moren om de bedste løsninger, så hun kan tage stilling og forhåbentligt vælge den rigtige. Socialrådgiveren er således anvisende, men ikke dikterende, som i Analyse 1 så, at socialrådgiverne fortalte, at de kunne være over for De overvågede forældre uden potentiale til at være bekendende.

Det næste uddrag er fra lidt senere i mødet, hvor moren igen spørger til, om der er mulighed for at få nogen til at snakke med børnene om deres oplevelser – hun er igen vedholdende og positionerer sig samtidig som en, der har begrænsninger i forhold til, hvordan hun kan håndtere datterens reaktioner; hun har brug for vejledning/anvisning. Hun gør det imidlertid på en måde, så hun stadig fremstår som en god mor, idet hun positionerer sig som en, der ønsker det bedste for sit barn og er villig til at kæmpe for, at barnet får den rigtige hjælp:

- M:** ja . men jeg tænker også mere på så hun får noget hjælp til at få bearbejdet de ting fordi jeg har været på krisecenter [**SR:** ja] jeg skal få psykolog og sådan nogen ting [**SR:** ja] og men jeg er jo bare jeg er jo bare hendes mor jeg har jo ikke [**SR:** ja] de der forudsætninger [**SR:** nej] for altså for . altså . for at vide hvad der er bedst for hende og hvordan hvordan jeg skal tale til hende og hvad . hvad der er bedst ikke også [**SR:** ja] og om om der findes . altså . ligesom en børnepsykolog der simpelthen har . tager nogen samtaler som jeg har med min psykolog [**SR:** ja ja] men men det ved jeg ikke om det findes
- SR:** altså det kan man det findes i vores system også . [**M:** ja] der går man så ind . og laver en vurdering . på om det er i vores afdeling [**M:** mm] hvad skal man sige at hun skal have [**M:** ja] have det her at der har vi en en der har vi også psykologer i vores familieafdeling ikke også [**M:** ja] og inden den kommer dertil der skal man lave det vi kalder en paragraf halvtredsundersøgelse . [**M:** mm] øhm og en halvtredsundersøgelse det er . en beskrivelse af børnene sådan så at øh man har nogen udtalelser fra daginstitutionerne man har nogen beskrivelser af hvad er det for nogen omstændigheder de har været . [**M:** mm] og hvordan kommer det så til udtryk [**M:** ja] og inden vi starter inden vi vurderer om vi skal lave en paragraf halvtreds . så hører vi ad om vi må indhente nogen udtalelser på børnene [**M:** mm] og siger jamen hvordan fungerer de egentlig i deres . [**M:** ja] respektiver skoler og daginstitutioner [**M:** ja] og så på baggrund af det og så på baggrund af den snak vi har haft i dag [**M:** mm] kan man tage stilling til jamen skal der . altså . øhm reagerer de øhm så voldsomt at vi skal . opstarte en paragraf halvtreds [**M:** mm] . og den undersøgelse beskrivelse [**M:** mm] som det egentlig er det er altså familieforhold og [**M:** mm] øhm hvordan hvad siger de i daginstitutionerne hvad har de været udsat for øhm (.) danner lidt grundlag for om de via det

her system [M: mm] kan komme i behandling [M: ja] . så jeg kan ikke sidde og sige dig ja . vi skal gå den her vej [M: m] . vi må tage sådan lidt et skridt ad gangen

M: ja . det er bare fordi jeg ved ikke [SR: øhm – skal til at bryde ind men mor fortsætter med at tale] altså jeg . det er jo det at finde ud af hvilken retning skal man gå i [SR: ja] det synes jeg er er svært at vurdere [SR: ja] øhm . altså det . også nu sagde du hun er jo meget indadvendt så hun hun reagerer jo ikke voldsomt [SR: nej] altså det gør hun ikke [SR: nej] altså hun vil jo sidde for sig selv og og tænke en masse ting ikke også [SR: ja] øh og hvordan får man . hjulpet hende . ud af det ikke også [SR: ja] og det er [der]

SR: [og så] specielt fordi hun ikke er den reagerende [M: nej] men men der kan man sige der kan det bremse igen fordi umiddelbart så tænker jeg at . I har haft det rigtig svært [M: mm] . øhm . og ungerne har oplevet noget som . som ikke har været rart [M: mm] og at de også reagerer på det nu [M: ja] øøhm . og der kunne jeg tænke mig at indhente de her udtalelser inden inden jeg laver en yderligere vurdering på hvor [M: ja] hvor hvor slemt har de det [M: ja] fordi det kan gøre mig lidt usikker på om om . om de reagerer nok til [M: ja] at komme ind i min afdeling

(Møde2:13-14)

Socialrådgiveren positionerer sig her tydeligt som systemrepræsentant og taler meget om sig selv og sin egen rolle og viden – i modsætning til den socialrådgiver, der i ”Underretning fra politiet” trak på Ansvarliggørelse og talte meget om moren, morens rolle og morens viden. I sin respons til morens spørgsmål trækker hun på familieafdelingens funktioner og selve proceduren omkring udarbejdelsen af en § 50-undersøgelse i en grad vi slet ikke har set i de andre møder. Hun trækker således i høj grad selve systemet frem i sin positionering og lægger vægt på hvordan ”vi” arbejder i familieafdelingen i forhold til at indhente oplysninger og vurdere barnets tilstand. Ved at sige ”vi” om familieafdelingen knytter hun sig selv til systemet – og ikke til moren. Hun positionerer sig ikke som en alvidende, der på stedet kan vurdere, hvad der er den bedste løsning, men i stedet som en, der gennem faglige vurderinger kan finde ud af det (”så jeg kan ikke sidde og sige dig vi skal gå den her vej”, ”vi må tage sådan lidt et skridt ad gangen”). Moren responderer på dette ved igen at positionere sig som den gode mor, der har barnets interesser for øje, og forsøger at få en viden om datteren i spil ved at henvise til at socialrådgiveren lidt tidligere i mødet har udtalt at man skal være meget opmærksom på ”stille piger” (Møde2:12), og at datteren netop derfor skal have noget hjælp. Dette kan ses som en udfordring af socialrådgiverens positionering som den, der ved bedst og også som den, der kan vurdere, fordi moren trækker på netop dette ord, ”at vurdere”, som er socialrådgiverens kompetence. Dette kan tolkes som en modstand mod at socialrådgiveren kun lægger op til at undersøge om der skal ske mere, og ikke direkte fortæller om løsningsmuligheder til datteren. Til dette henviser socialrådgiveren igen til systemet og positionerer sig igen som systemrepræsentant; hun ønsker at undersøge ”om de reagerer nok til at komme ind i min afdeling”. Socialrådgiverens positionering som systemrepræsentant er tydeligt et udtryk for, at hun trækker på Anvisning, idet hun er klart positionerer sig som et styrende subjekt, der er tilknyttet et system og kan træffe afgørende beslutninger. Socialrådgiveren er således ikke afvisende over for morens forespørgsel om en psykolog til datteren, men

hun kan samtidig siges at agere gatekeeper i den forstand, at det er hende, der ud fra indhentningen af oplysninger ”vurderer”, om børnene ”reagerer nok” til at få hjælp fra familieafdelingen – gaven *findes*, men det er ikke en, man bare lige får, det skal først undersøges, om familien har ’fortjent’ en yderligere undersøgelse af, om de kan få en gave.

Moren opnår således ikke sit formål med mødet, der var at få psykologhjælp eller lignende til datteren – der er en lang og snæver vej gennem familieafdelingens system, og det fremstilles ikke umiddelbart som noget opnåeligt. Om socialrådgiverens formål om at få moren til at benytte sig af normalsystemet i stedet for familieafdelingen, er opnået, er ikke helt klart. Vi ved ikke, hvad moren vil gøre, men umiddelbart har socialrådgiveren i hvert fald positioneret sig så tilstrækkeligt som familieafdelingens gatekeeper – idet der som nævnt er to undersøgelser mellem moren og familieafdelingen – at vores umiddelbare indtryk er, at moren nu vil forsøge at inddrage skole og daginstitution, hvilket moren også selv giver udtryk for. Det skal dog samtidig bemærkes, at socialrådgiveren i slutningen af mødet åbner op for, at moren altid kan kontakte familieafdelingen, hvis hun har spørgsmål eller hun har problemer med at finde rundt i systemet – dog med det forbehold, at det ikke er sikkert, at socialrådgiveren vil være i stand til at hjælpe.

Når socialrådgiveren på denne måde trækker på Anvisning gennem mødet, hvor hun positionerer sig som en der er vidende og kan udpege de bedste og rigtige løsninger, er hun meget tydelig omkring, at hun sidder i en position, hvor hun har til formål at styre. Dette kommer også til udtryk i det forhold, at relationen mellem moren og socialrådgiveren i dette møde er præget af en langt højere grad af formalitet end de tidligere møder. Socialrådgiveren er meget klar omkring sin position som systemrepræsentant, hvilket især fremgår af slutningen af mødet, hvor socialrådgiveren igen tager op, at hun har brug for at indhente udtalelser fra skole og daginstitution for at vurdere, om der er behov for at sætte noget i gang i forhold til børnene:

SR: (...) øhm . for at jeg kan indhente de her udtalelser der skal jeg egentlig have din underskrift på det og det . det er egentlig rimeligt vigtigt fordi det er også din . øh . sikkerhed på jamen jeg indhenter ikke bare . udtalelser medmindre du er med i det [**M:** m] og alt det jeg skriver ned når nu jeg har taget de her stikord der der er det en sag hernede [**M.** mm] kan man sige ikke også og det er dine papirer [**M.** ja] så hvis du tænker . at dem kunne jeg godt tænke mig i kopier jamen så er det dine kopier ikke også [**M:** mm] og det er så det samme med det her dem der kom . de udtalelser der kommer ind . det er dine papirer jeg har dem bare liggende her [**M:** m]

(møde2:15)

I dette uddrag italesætter socialrådgiverens tydeligt den asymmetri, der ligger i hendes relation til moren, ved at understrege de formelle aspekter såsom underskrifter og morens retlige krav på journalindsigt. En sådan understregning af både det formelle og det retlige aspekt har vi ikke set i de andre møder, der var

præget af en langt højere grad af uformalitet. Dette kan skyldes, at dette møde er det eneste møde, vi har observeret, hvor socialrådgiveren første gang mødes med forælderen, og at disse møder altid vil være præget af en højere grad af formalitet, men det kan også hænge sammen med de styringsstrategier, der er trukket på i de forskellige møder. I Anvisning fremstår socialrådgiveren meget tydeligt som et subjekt, der har en styrende funktion og kan udpege den rigtige vej, hvilket i højere grad lægger op til at relationen imellem socialrådgiveren og forælderen italesættes som en asymmetri. I de mere indirekte styringsstrategier derimod, er det meget det uformelle aspekt, der lægges vægt på; socialrådgiveren positionerer sig i Ansvarliggørelse som en, der blot faciliterer en proces hvor forælderen selv finder frem til en løsning, og i Gavegivning som en, der fungerer som en gavegiver, der uddeler hjælp til dem, der har behov for det. I disse mere indirekte styringsstrategier fremstår socialrådgiveren således ikke som en, der tydeligt udøver myndighed og styring, hvilket er med til at nedtone relationens asymmetri. Denne tolkning er for os at se den mest sandsynlige, eftersom flere socialrådgivere i interviewene netop selv fortalte, at de ofte ventede med at italesætte de juridiske elementer for ikke at skræmme forældrene fra begyndelsen.

Delkonklusion

Som vi har set i det i de fem analyserede møder, er det møder, hvor der er tale om magt-over, men det er samtidig fem meget forskellige møder. Vi har både set et møde præget af stor konsensus mellem socialrådgiveren og forælderen, Opstart af terapiforløb, hvor der fra farens side ikke blev ydet meget modstand eller forhandlet om definitionen af situationen. Faren var bekendende, som socialrådgiveren lagde op til, at han skulle være. I Underretning fra politiet så vi få forhandlinger mellem socialrådgiveren og moren, men der var ikke udtalt modstand fra morens side. Vi har også set, hvordan møder kan udvikle sig anderledes og i højere grad være præget af modstand, som fx i Opfølgning på familiekonsulent, hvor moren ikke umiddelbart velvilligt accepterer den fremstilling af hende, som socialrådgiveren og familiekonsulenten lægger op til; en mor, der har det hårdt og har brug for hjælp, og en mor der kan have samarbejdsvanskeligheder med institutioner. Den største modstand så vi i Hjemmebesøget, hvor hhv. moren og socialrådgiveren definerer familiens situation meget forskelligt – moren giver udtryk for, at hun har styr på det, og at hun "bare" skal have noget økonomisk støtte, så datteren kan blive mere aktiv, mens socialrådgiveren gør det klart, at familien har behov for enten en kontaktperson til datteren eller familierådslagning. Morens modstand var succesfuld i den forstand, at hun ikke ved dette møde endte med nogen af de to foranstaltninger, men det er tydeligt, at den i det længere løb ikke har været det, idet hun stadig overvåges af samfundet. Det sidste møde, Underretning fra skadestuen, så vi også modstand i form af en del forhandlinger, hvor moren bl.a. trak på viden om systemet i forhandlingen med socialrådgiveren om, hvorvidt hendes børn kunne få hjælp fra familieafdelingen eller ej. Der er således tydelige eksempler på, at forældrene langt fra blot er passive objekter for styring, de er derimod medskabere af interaktionen, og dermed medvirkende til, hvordan situationen udvikler sig.

I de fem analyserede møder er det strategierne; Gavegivning, Ansvarliggørelse og Anvisning, vi har set i anvendelse. *Gavegivning* så vi i to møder, hvor strategien udspillede sig meget forskelligt. I Hjemmebesøget forsøgte socialrådgiveren gentagne gange, uden held, at spørge moren om ikke hun havde behov for en gave i form af enten kontaktperson eller familierådslagning, hvilket moren hver gang afviste. I Opfølgning på familiekonsulent var moren også afvisende over for gaven, hun blev tilbudt, men hver gang forsøgte socialrådgiveren og familiekonsulenten i stedet at italesætte enten gaven eller årsagen til morens behov for gaven på en ny måde. Strategien blev her udfoldet langt mere fleksibelt og det blev i langt højere grad forsøgt at tilpasse positioneringerne til morens modstand mod gaven, således at moren til slut tilsyneladende tog imod gaven. *Ansvarliggørelse* så vi udfoldet i Underretning fra politiet, hvor socialrådgiveren forsøgte at motivere moren til at fortsætte med familierådslagning og ikke inddrage statsforvaltningen. Her var det tydeligt, hvordan socialrådgiveren gennem hele mødet positionerede sig som en der havde til opgave at facilitere morens valg og beslutninger, ved at positionere sig som en, der

blot fremlagde morens muligheder for hende, og samlede op på hvad hun ’hørte moren sige’. Her positioneres moren således som den, der skal tage ansvar for løsningen og træffe beslutning om, hvad der skal ske. Styringen foregik her ved, at socialrådgiveren fremlagde den ene løsning, familierådslagning, som den rigtige løsning, og den anden, statsforvaltningen, som den forkerte løsning. I den direkte styringsstrategi *Anvisning*, der blev trukket på i mødet Underretning fra skadestuen, positionerer socialrådgiveren sig gennem mødet tydeligt som en, der kan træffe beslutninger, og som systemrepræsentant. Socialrådgiveren allierer sig med, og siger fx ”vi” om systemet – i klar modsætning til Gavegivning og Ansvarliggørelse, hvor socialrådgiveren tydeligt allierer sig med forælderen ved fx at sige ”vi” om hende og forælderen. Asymmetrien er således tydelig i mødet, hvor det er *Anvisning*, der trækkes på, hvilket står i klar modsætning til de møder, hvor indirekte governmentality styringsstrategier blev anvendt, hvor asymmetrien i stedet sløres. Mødet, hvor socialrådgiveren trækker på *Anvisning* er imidlertid præget af en mor, der gennem mødet positionerer sig som vidende og kompetent, og flere gange udfordrer socialrådgiveren. Socialrådgiveren giver til dels plads til dette, idet hun, selvom hun forhandler om fx viden, ikke sætter sig imod selve morens positioneringer som vidende. *Anvisning* resulterer således ikke – hvilket man kunne have haft formodning om efter Analyse 1 – at forælderen bliver undertrykt i relationen.

Vi har i møderne ikke set *Barnets bedste*, hvor det handler om at rette fokus mod, hvad der er det bedste for barnet, og bruge det som en måde at få forældrene til at ændre deres forståelse af problemerne. Det betyder ikke, at strategien ikke benyttes, da de fem analyserede møder næppe kan siges at være repræsentative, idet det under dataindsamlingen blev tydeligt for os, at det var nogle bestemte typer af møder, vi fik adgang til. De møder, hvor forældrene var meget uenige med socialrådgiverne, dvs. konfliktfyldte møder med De overvågede forældre, var socialrådgiverne tilbageholdende med at lade os observere, med den begrundelse, at vi ville udgøre endnu et punkt, som forældrene kunne rette deres utilfredshed imod, hvilket ville gøre mødet mere problematisk for socialrådgiveren end nødvendigt. Vi finder det dog alligevel påfaldende, at vi ikke har set *Barnets bedste*, fordi der netop i interviewene blev talt meget om børnene, og fordi familieafdelingens opgave netop er at sikre, at børnene har gode opvækstbetingelser. Vi forventede således, at det ville være barnets forhold og hvordan de kan forbedres, der ville være omdrejningspunktet i møderne. Socialrådgiverne taler i interviewene rigtig meget om barnet og at det er barnets bedste, der skal være i fokus, men i de møder, vi har observeret, fylder børnene generelt ikke meget. Det, der i stedet er i fokus i størstedelen af møderne er forældrene og forældrenes adfærd. Vi så heller ikke de direkte styringsstrategier *Tvang* og *Trussel om tvang*. Heller ikke dette mener vi dog skal tages som udtryk for, at socialrådgiverne ikke trækker på sådanne strategier. Tvang bliver brugt, og statistikkerne viser, at 11 % af alle afgørelser om anbringelse i 2009, blev gennemført med tvang (Ankestyrelsen 2010:6). Vi har heller ikke umiddelbart grund til at tro, at *Trussel om tvang* ikke skulle

forekomme, eftersom 'frivillig tvang' er et velkendt begreb inden for arbejdet med interventioner i børnefamilier.

Perspektiver på socialrådgivernes styringsstrategier

Vi vil i de følgende afsnit tage fat på to aspekter af de styringsstrategier, vi har analyseret i dette speciale. Det ene aspekt omhandler, hvordan socialrådgiverne forholder sig til deres rolle som myndighedsindehaver og som autoritet. Det andet aspekt omhandler det forhold, at styringsstrategierne skal betragtes som håndteringsstrategier, idet de betinget af den kontekst som det sociale arbejde indgår i.

”Så bliver jeg myndighedsperson”

Som beskrevet i problemfeltet, består socialrådgivernes arbejde af myndighedsudøvelse, dvs. omsætning af gældende dansk lov i forhold til den enkelte klient. Socialrådgiverne besidder i kraft af myndighedsfunktionen en autoritet, som er en iboende del af deres arbejde og position. Yderligere defineres socialrådgivernes arbejde tit og ofte som ’hjælp’ eller ’støtte’, hvilket for socialrådgiveren kan opleves som en modsætning til det at være myndighed. I interviewmaterialet omtaler flere af socialrådgiverne det at besidde denne myndighedsfunktion, og som vi tolker deres udsagn, bærer de præg af en forståelse af myndighedsfunktionen som noget negativt og autoritært¹⁹. Socialrådgiverne giver udtryk for, at myndighedsudøvelse er begrænset til dele af deres arbejde og derfor ikke er lige fremtrædende i alle sager. I flere udsagn kan vi spore denne forståelse af, at myndighed ikke er noget, der udøves hele tiden, men i stedet er noget, der benyttes, når det er nødvendigt. Dette ses fx af Elses udsagn:

”(...) ja selvfølgelig har jeg også nogen gange myndighedskasket på, hvis den der proces er svær, hvor forældrene, og det er jo mig der har ansvaret for, at forældrene skal i den proces med en erkendelse af, at det er noget i deres adfærd. Hvis den er umulig, og jeg står med et barn, der bare har det rigtig skidt. Ja men så bliver jeg jo myndighedsperson. Og så må jeg sige, at det er sådan det skal være” (Else:6)

Myndighedsudøvelsen kobles her til, at socialrådgiveren fortæller forælderen *”at det er sådan det skal være”* – myndighedsudøvelse forbindes således med de direkte styringsformer og træder først i kraft som en form for ’sidste udvej’ i det øjeblik, hvor det ikke længere er muligt for socialrådgiveren at styre forældrene gennem governmentality. Socialrådgiveren er ikke myndighed, det er noget, hun *bliver* i de nødvendige situationer. Denne skelnen ses også af følgende udsagn:

”Oftest så fungerer det jo godt (...) altså så kommer man ikke til at skulle være så meget myndighed jo, fordi så kan man måske blive enige om, at det er det her vi arbejder hen imod for barnet, så er det ikke noget problem” (Mette:14)

¹⁹ En autoritær person er en person der udøver autoritet og kræver streng lydighed (Politiken 2010). En autoritet er som sagt *”en person eller en institution som har magt til at bestemme over andre”*, men dermed betyder det at have autoritet ikke, at man automatisk vil handle autoritært.

Her er det tydeligt, at når forældrene selv ønsker interventionen (De bekendende forældre), oplever socialrådgiveren ikke at udøve myndighed; myndighedsudøvelse er i stedet noget, der kobles med uenighed og modstand og når det fungerer 'dårligt' (De overvågede forældre). Socialrådgiverne skelner således tilsyneladende mellem positive aspekter af deres arbejde, hvor de og forældrene 'er enige', dvs., hvor forældrene kan styres med indirekte styringsstrategier, governmentality, og negative aspekter, hvor der er uenighed mellem socialrådgiveren og forældrene, og hvor governmentality derfor ikke er en brugbar styringsstrategi. I sådanne tilfælde, hvor socialrådgiveren i stedet må benytte sig af mere direkte styringsformer, oplever hun at udøve myndighed. Socialrådgiverne anvender adjektiver som 'skrap', 'hård' og 'barsk' i forbindelse med deres rolle som myndighed. At være myndighed forbindes med at være autoritær, dvs. at afkræve lydighed og forvente underkastelse fra forælderen (Mette:14,15; Else:8; Charlotte:21; Anne:12). Dette er dog ikke umiddelbart den betydning, der ligger i myndighedsbegrebet, når man tager udgangspunkt i forståelsen af at selve socialrådgivernes jobfunktion netop er at udøve myndighed. Som nævnt indledningsvist, er socialrådgiveren netop en autoritet hele tiden – uanset om hun styrer med governmentality, eller om hun styrer med mere direkte styringsstrategier.

Konsekvensen af, at myndighedsudøvelse forstås som noget, der indebærer at handle hen over hovedet på forældrene og på den måde står i kontrast til at inddrage dem, kan være, at forældrenes rettigheder træder i baggrunden i de sager, hvor styringen sker gennem governmentality. Netop fordi socialrådgiverne ikke opfatter denne styring som myndighedsudøvelse og derfor vil være mindre opmærksomme på den asymmetriske relation og på at forælderen netop står i et underordnet og afhængigt forhold til socialrådgiveren:

"Og de tilfælde hvor vi træder i myndighed, det er jo i anbringelsessagerne, der er vores myndighed jo meget mere klar og der synes jeg, at vi skal være, vi skal være den bekendt og ikke forgøjle at vi sætter dem ind i et samarbejde og så gør vi alligevel noget andet. Der skal rammerne for samarbejdet være fuldstændigt rene. Og deres klagemuligheder og alt muligt andet, det skal bare være på plads, fordi fokus er på barnet" (Pia:10-11)

I Pias udsagn kan tolkes en tydelig skelnen mellem de 'milde sager' (de forebyggende interventioner som fx tildeling af familiekonsulent), hvor de formelle aspekter som rettigheder og retssikkerhed ikke anses for at være lige så vigtige som i de 'alvorlige' sager, hvor barnet anbringes uden for hjemmet. De indirekte governmentality styringsformer bevirker således tilsyneladende, at socialrådgiverne bliver mere uklare omkring deres position som autoritet og som en del af et system – en uklarhed, vi må formode, bliver ført videre til forældrene i mødet med dem. Dette så vi også i det møde – Opfølgning på familiekonsulent – hvor socialrådgiverens formål var at få moren til at samtykke til en foranstaltning i form af en fortsættelse af

forløbet med familiekonsulenten efter sønnens anbringelse uden for hjemmet, med det formål at forebygge en hjemtagelse af sønnen. Her benyttede socialrådgiveren (i tæt samarbejde med familiekonsulenten) sig af indirekte styring i form af Gavegivning, hvor de italesatte foranstaltningen som en gave og forsøge at overbevise moren om, at hun havde behov for netop denne gave. I mødet blev relationen mellem socialrådgiveren og forælderen italesat som uformel, morens ret til ikke at samtykke til foranstaltningen blev ikke nævnt, og der var ingen formel aftale om, at foranstaltningen skulle iværksættes – på trods af, at det tilsyneladende var det, der var konsekvensen.

Om denne tilsløring af det formelle og det asymmetriske i relationen var en del af en bevidst strategi, vil vi ikke forholde os til her, men flere socialrådgivere fortæller i interviewene, at de har dårlig samvittighed over, at de af forskellige årsager, som fx forglemmelse eller forventning om, at forældrene allerede kender til deres rettigheder, ikke altid får oplyst forældrene om rettighederne (Anne:14, Mette:16, Maria:16). At det *kan* være en del af en bevidst strategi fremgår af Charlottes udsagn:

"... altså det er jo ikke sådan, at jeg siger til dem "ved du hvad, jeg synes barnet har behov for hjælp, jeg tænker sådan og sådan, men hvis du ikke vil, så skal du ikke det". Det gør jeg ikke, fordi at nogen af dem, de ville jo kysse mig, hvis jeg gjorde det, for så blev de jo fri for noget som helst" (Charlotte:25)

Hvis forældrene ikke på forhånd er klar over deres rettigheder, bliver de tilsyneladende ikke umiddelbart oplyst om dem, fordi det ifølge Charlotte ville betyde, at nogle forældre ville frabede sig alt intervention. Vi må formode, at hun her henviser til De overvågede forældre, der ikke selv har efterspurgt interventionen og ikke i udgangspunktet ønsker den. Konsekvensen af en sådan udeladelse af oplysning om rettigheder kan være, at de forældre, der ikke selv har ressourcer til at sætte sig ind i systemet og yde modstand, vil samtykke til foranstaltninger, på trods af, at de ikke ønsker at samtykke til dem. Forældrene bliver således ikke gjort opmærksom på deres reelle mulighed for og rum til modstand. Dette kan umiddelbart formodes at være et forstærket problem ved de mest ressourcetsvage, marginaliserede, som vi i problemfeltet så faktisk udgør en stor del af de klienter, som er i kontakt med familieafdelingen, fordi disse netop som følge af fx kort eller ingen uddannelse i mindre grad vil være oplyst om og klar over deres rettigheder eller vide, hvor de kunne finde dem. Man kunne dog også forestille sig, at de forældre, der har været i systemet i længere tid og fx også i andre forbindelser, vil have mere viden om deres formelle rettigheder og dermed større mulighed for at sige fra.

Positiv styring og negativ styring?

Ud fra socialrådgivernes udsagn kan man få indtryk af, at positiv styring er den indirekte governmentality styring, netop fordi socialrådgiverne her oplever, at de samarbejder med forældrene og at relationen er

præget af konsensus, mens direkte styring er negativ styring, hvor socialrådgiverne er autoritære og dikterer, hvad forældrene skal gøre, hvilket forbindes med noget negativt.

I forskningen om den indirekte magtudøvelse i socialt arbejde, kan man derimod få indtryk af, at det forholder sig modsat. Her fremstilles den indirekte, bløde, normaliserende styring implicit som den negative styring, fordi den ikke er synlig for klienten, mens det omvendte, den direkte, tydelige styring må formodes at være bedre, fordi den er mere synlig for klienten, der derfor vil *"... have større mulighed for at forfølge [sine] ønsker, rettigheder og synspunkter"* (Villadsen 2004:248).

Men kan man på denne måde dømme, hvad der er hhv. positiv og negativ styring? Vi synes det er for firkantet at stille det op som modsætninger, der er hhv. positive og negative afhængigt af, om de er synlige eller usynlige, eller om de italesætter relationen som en konsensus- eller konfliktrelation. Indirekte governmentality styring er naturligvis problematisk, når det samtidig betyder, at forældrene ikke oplyses om deres retlige muligheder for at yde modstand. Men indirekte styring kan også være godt, fordi det ikke for os at se nødvendigvis er uhensigtsmæssigt fx at tale til forældrenes egen ansvarsfølelse og fokusere på forælderens og barnets udviklingspotentialer. Dette underbygges af Henriksen og Prieur, der netop i deres kritik af de strukturelle magtanalyser kritiserer, at disse analyser:

"... har svært ved at forstå, at socialt arbejde overhovedet vil kunne være muligt, hvis man ikke åbner for, at magt kan anvendes til en positiv påvirkning af klienters syn på sig selv, og at det at forsøge at påvirke en udvikling kan være en form for udøvelse af omsorg og hjælp til selvhjælp" (Henriksen og Prieur 2004:105-106)

De åbner således op for, at styring af det indre i klienten (governmentality) kan være en positiv ting, i og med det åbner muligheden for hjælp til selvhjælp, som kan have en positiv indvirkning på klienten.

Foucault forholdt sig som tidligere beskrevet i sit forfatterskab ikke eksplicit til, hvad der var hhv. positiv og negativ styring. Med tredelingen af magten indførte han en lille mulighed for, at man kan skelne, idet styring til dels er negativ, i det øjeblik der er tale om dominans i stedet for magt-over, dvs. når den styrede ikke længere har rum til modstand. Man kommer dog for os at se stadig ikke langt med denne skelnen, eftersom spørgsmålet hurtigt melder sig, om ikke også der kan være dårlig styring, når der er tale om magt-over, og om en tvangsanbringelse (som er tæt på at være en dominansrelation, idet forældrenes rum for modstand er yderst begrænset og nærmest ikke-eksisterende, når ankemuligheden er brugt) ikke kan være nødvendig og udtryk for god styring, når målet er at sikre et barn en tålelig opvækst. Foucault understreger også selv, som beskrevet i "En teoretisk ramme", at dominans i nogle situationer kan være nødvendigt.

Vi har ikke mulighed for i dette speciale med udgangspunkt i Foucault at forholde os til om styringen er positiv eller negativ. Vil vi det, må vi i stedet vende os mod teoretikere med et mere eksplicit normativt fundament som fx Axel Honneths anerkendelsesteori²⁰, der tager udgangspunkt i anerkendelse som en grundlæggende nødvendighed for at det enkelte individ kan udvikle en hel og sund identitet (Honneth 1992/2006). I dette perspektiv vil den gode styring være den styring, der anerkender, eller i hvert fald ikke krænker, den enkeltes identitet – og med overvejelser om, om det kan være nødvendigt at krænke forældres identitet for at sikre at et barn anerkendes.

Styringsstrategier som håndteringsstrategier

Som det er fremgået gennem specialet, anvender vi begrebet styringsstrategi i forhold til det arbejde, socialrådgiverne udfører i forhold til styre forældrene mod normalitet. Begrebet strategi kan defineres som: *”planlægning af hvilken taktik og fremgangsmåde der skal tages i brug for at nå et bestemt mål”* (Politiken 1996). Det mål, der skal nås i forhold til forældrene, er som sagt, at de skal disciplineres til at leve efter de gældende normer for god børneopdragelse, og taktikken og fremgangsmåden er forskellige former for styring. Hvorvidt det er en bevidst, planlagt taktik, der ligger bag socialrådgivernes valg af styringsstrategi, kan vi ikke umiddelbart se ud af det empiriske materiale, og det er ikke det, fokus har været på gennem specialet. Vi vil i dette afsnit forsøge at komme med nogle perspektiver på, hvorfor socialrådgiverne vælger at styre som de gør. Fokus er ikke på, om de bevidst eller ubevidst vælger den ene eller den anden strategi, men i stedet hvordan styringsstrategierne kan være socialrådgivernes håndtering af den stilling, de sidder i, og de vilkår, de er underlagt. Det vil sige, at vi ser styringsstrategierne som håndteringsstrategier, som måder hvorpå socialrådgiverne kan navigere i hverdagen, hvor også de selv er underlagt styring. Styring i den forstand at socialrådgivernes handlerum begrænses af, at de sidder i en position, som er præget af de mange kontekster deres arbejde indgår i. Netop manglende inddragelse af konteksterne for det sociale arbejde er en del af den kritik der rettes mod flere strukturelle magtanalyser om relationen mellem system og klient. Henriksen og Prieur påpeger dette aspekt af det sociale arbejde, når de med henvisning til Bourdieu omtaler socialarbejderne som en lus mellem to negle, som *”... statens repræsentant i randzonerne, og endda som velfærdsstatens forsvarer”* (Henriksen og Prieur 2004:104).

Vi har i dette speciale i analysen også kun inddraget styringsstrategiernes mikrokontekst i form af mødesituationen og forældrenes indvirkning herpå, men i og med vi ser styringsstrategierne som håndteringsstrategier, vil vi her forsøge at inddrage nogle af de kontekster som socialrådgivernes arbejde er

²⁰ Honneth er tysk professor i socialfilosofi og leder af Institut for Socialforskning ved Johann Wolfgang Goethe Universitetet i Frankfurt og er en af de mest omtalte ophavsmænd til anerkendelsesteorien. Honneth tilhører den såkaldte Frankfurterskole, og har videreudviklet Jürgen Habermas’ kritiske teori med udgangspunkt i begrebet om anerkendelse.

indlejret i. Vi har udvalgt tre kontekster som bidrager til et syn på socialrådgivernes jobfunktion fra to forskellige synspunkter; to på samfundsmæssigt makroniveau og et på organisatorisk mesoniveau.

Den samfundsmæssige kontekst

I dette afsnit vil vi argumentere for at styringsstrategierne kan betragtes som håndteringsstrategier ved at inddrage den juridiske kontekst som socialrådgivernes arbejde er indlejret i, og reflektere over, hvordan den kan påvirke socialrådgivernes brug af styringsstrategier. Derudover vil vi kort komme omkring, hvordan det også kan være påvirket af samfundsmæssige diskurser om klasse. Andre relevante kontekster kunne fx være den gældende socialpolitik eller diskurser om køn.

Som vi så i det foregående afsnit om socialrådgivernes forhold til deres myndighedsfunktion, er bl.a. en af de kontekster der er med til at definere, hvordan de håndter deres arbejde, netop at de er ansat til at forvalte gældende ret i forhold til forældrene. Den juridiske kontekst er med til at definere hvad og hvordan de kan og skal handle overfor forældrene. En del af den gældende lov på det sociale område er beskrevet i Vejledning 73 om retssikkerhed og administration på det sociale område. Heri står bl.a. (som vi også så det i Ansvarliggørelse), at den enkelte borger har ansvaret for sin egen situation og at denne (evt. med særlig støtte) aktivt skal medvirke til at løse egne problemer, ligesom det er et krav, at borgeren skal have indflydelse på egen sag (Vejledning 73, stk. 14). Med denne formulering lægges der op til, at forældrene har ret til at blive inddraget i sagsbehandlingen, hvilket må siges at være forbundet med den indirekte governmentalstyring. I de indirekte styringsstrategier Barnets bedste, Gavegivning og Ansvarliggørelse var socialrådgiverne hhv. 'medspillere', 'hjælpere' og 'spejlholdere', der stod ved siden af forælderen og netop som en del af styringen samarbejdede med forælderen og forsøgte at få forælderen til selv at træffe de rigtige beslutninger. Loven omkring borgerinddragelse lægger således op til, at socialrådgiverne anvender indirekte styringsstrategier.

På den anden side står der i samme vejledning, at beslutningsprocessen skal være åben og gennemskelig for borgeren, argumentet herfor er, at borgeren føler sig mere tryk ved resultatet, når hans eller hendes synspunkter er taget i betragtning, ligesom det er lettere at forstå og acceptere, hvis borgeren kender socialrådgiverens begrundelse for afgørelsen (Vejledning 73, stk. 31). I de indirekte styringsstrategier så vi i ovenstående afsnit, hvordan socialrådgiverne så myndighedsudøvelsen som noget nødtvunget, hvilket kan være medvirkende til at skjule netop det faktum, at det er en beslutningsproces, idet relationen mellem socialrådgiveren og forælderen fremstår som en ligeværdig relation og derfor mere som en proces, hvor forælderen selv skal finde frem til, hvad han eller hun vil gøre. Dette ser vi eksempelvis, når socialrådgiveren anvender strategien Ansvarliggørelse i mødet Underretning fra politiet, hvor socialrådgiverens styrede ved at opstille muligheder for moren, som hun skulle vælge imellem, og

italesætte den ene valgmulighed som bedre end den anden. Vi har også set, hvordan det at hjælpe kan fremstilles som at give en gave, og dermed ikke som en åben beslutningsproces, hvor begge parter kan byde ind. Dette så vi et eksempel på i mødet Opfølgning på familiekonsulent, hvor socialrådgiveren (og familiekonsulenten) skabte en uformel og tilsyneladende symmetrisk relation mellem dem og moren.

Ud fra vores undersøgelse virker det således som om, at indirekte styringsstrategier og åbenhed i beslutningsprocessen ikke umiddelbart går hånd i hånd. Det møde, hvor vi har set åbenhed om beslutningsprocessen, var i Underretning fra skadestuen, hvor socialrådgiveren brugte Anvisning som strategi til at forklare moren, hvordan hun skulle handle. Her italesætter socialrådgiveren åbent den formelle, asymmetriske relation og hun opridses den formelle proces, der skal igangsættes for at undersøge, om børnene kan hjælpes i familieafdelingens regi. Der er også steder i loven, som lægger mere op til en direkte styringsform fra socialrådgivernes side, eksempelvis ses det hvordan socialrådgiverne i § 50-undersøgelsen skal undersøge, afdække, vurdere, tage stilling til, de skal sætte realistiske målsætninger og vælge de rigtige foranstaltninger, hvilket lægger op til, at socialrådgiveren påtager sig rollen som den, der har overblikket og kan komme med løsninger, dvs. Anvisning. Her lader det til, at der er klare forventninger til, at det er socialrådgiveren der tager teten og giver klare svar til forælderen.

Lovens begrænsninger for intervention

Formålet med socialrådgivernes arbejde er, som beskrevet i problemfeltet, at yde støtte til de børn som har et særligt behov herfor. Socialrådgivernes kontakt til barnet kan siges i de fleste tilfælde, afhængigt af barnets alder, at gå gennem forældrene²¹. Man kan sige, at både socialrådgiverne og forældrene fungerer som talerør for barnet, og det er her, de skal finde enighed om, hvad der er det bedste for barnet. Langt størstedelen af de foranstaltninger, som socialrådgiverne har til rådighed, er frivillige foranstaltninger, hvilket vil sige, at de kræver forældrenes samtykke, før de kan igangsættes. Det er kun i ekstreme tilfælde, at tvangsparagraffer kan komme på tale. Dette betyder, at socialrådgiverne kan opleve gråzonesager, hvor de fagligt vurderer, at et barn har det svært og har behov for støtte, men hvor de ikke kan opnå samtykke fra forældrene, netop fordi de ikke kan nå til enighed herom, og derfor ikke kan gøre noget for barnet. Det er derfor væsentligt for socialrådgivernes arbejde med at yde støtte til de børn, der har særligt behov herfor, at opnå dette samtykke fra forældrene. Samtykket kan sandsynligvis lettere opnås ved at nedtone muligheden for modstand og konflikt, hvilket vi har set er en konsekvens af de indirekte styringsstrategier. Dette vidner Charlottes udsagn også om (jf. afsnittet ”Så bliver jeg myndighedsperson”), hvor hun fortæller, at hun er tilbageholdende med at oplyse forældrenes rettigheder, netop med det formål at undgå

²¹ Det er dog ifølge § 48 i Serviceloven lovpligtigt inden der træffes afgørelse i en sag at inddrage barnet. Der er dog meget der tyder på at denne i flere sager undlades (Information 2009)

modstand. Lovens opbygning kan derfor også være medvirkende til, at socialrådgiverne fortrinsvis vælger de indirekte styringsstrategier. Det kan også være i disse gråzonesager, at en strategi som Trussel om tvang bliver aktuel, netop fordi socialrådgiverne ikke nødvendigvis har hjemmel i loven til at indsætte tvang, men fordi de fagligt vurderer, at barnet har behov for støtte i en sag, hvor de ikke kan opnå samtykke fra forældrene ved hjælp af indirekte styring.

Klasse

En makrokontekst som klasse kan også have indflydelse på socialrådgivernes styringsstrategier, hvilket vi i det følgende kort vil reflektere over. Det skal her bemærkes, at vi ikke har forudsætninger for, og heller ikke til hensigt, at foretage socialfaglige vurderinger, og vores refleksioner skal således ikke ses som vurderinger af, om socialrådgiverne har handlet rigtigt eller forkert i de nedenstående eksempler. Det, vi ønsker, er kort at reflektere over klasse som en mulig indvirkende kontekst med udgangspunkt i et eksempel fra Analyse 2.

Klasse kan spille ind i den forstand, at forældrenes ressourcemæssige baggrund måske kan indvirke på socialrådgivernes vurderinger af, om der er behov for intervention eller ej. I Hjemmebesøget, hvor både moren og datteren giver udtryk for, at datteren har det godt, ønsker socialrådgiveren at igangsætte en foranstaltning, mens moren i Underretning fra skadestuen, der selv ønsker hjælp til børnene, og kan fortælle om at i hvert fald sønnen reagerer, mens datteren har overværet faren overfalde moren, ikke umiddelbart skal tildeles en foranstaltning. Det er værd at overveje, om denne forskel på socialrådgiverens vurdering af behovet om intervention, som umiddelbart har undret os, kan have baggrund i, at moren i Hjemmebesøget er en typisk klient, idet hun er enlig mor, ikke er tilknyttet til arbejdsmarkedet, har lav eller ingen uddannelse og har fysiske helbredsproblemer i form af bl.a. hukommelsesbesvær. Moren i Underretning fra skadestuen er derimod ikke den typiske klient, idet hun har både uddannelse og fast arbejde, og der til mødet ikke omtales hverken økonomiske problemer eller fysiske eller psykiske skavanker. At socialrådgiveren i højere grad føler behov for at overvåge den ene forælder frem for den anden, kan således hænge sammen med deres klassemæssige baggrund. Det kan også spille ind i den forstand, at en veluddannet mor i kraft af sin uddannelse i højere grad er i stand til at tale i et sprog, som socialrådgiveren tager alvorligt, i modsætning til en uuddannet mor, der i kraft af sin manglende uddannelse ikke vil have adgang til de 'rigtige' formuleringer, som socialrådgiveren vil tage alvorligt.

Den organisatoriske kontekst

I forhold til den organisatoriske kontekst, har vi valgt at fokusere på, at socialrådgivernes tid sammen med den enkelte forælder er begrænset. Begrænsningen i forældrekontakten skyldes mindst to forhold: det økonomiske pres, familieafdelingerne er under, og udviklingen mod en øget standardisering, dokumentation og kontrol, som vi kort berørte i problemfeltet.

Det økonomiske pres skyldes, at kommunerne har store problemer med at styre de økonomiske udgifter på familieområdet – fra 1993 til 2001 steg kommunernes nettodrifudsudgifter til særlige foranstaltninger for børn og unge fra 5,7 mia. til 8,9 mia., en samlet stigning på 58 % (KL m.fl. 2003:24). Dette har medvirket til, at kommunalbestyrelserne forsøger at få en økonomisk styring til at forplante sig ned igennem organisationen, bl.a. ved at kommunalbestyrelsen skal fastsætte serviceniveauet, som ikke må overskrides af den enkelte socialrådgiver (KL 2009:2,4). Det betyder også, at den enkelte socialrådgiver gennem de senere år har fået flere og flere sager, og dermed mindre tid til den enkelte sag. Dette får bl.a. som konsekvenser, at socialrådgiverne må skære ned på fx hjemmebesøg og institutionsbesøg samt gøre mindre ud af referater fra møderne – det, Lise betegner som overlevelsesstrategier (Lise: 5, 13).

Økonomiske begrænsninger er imidlertid ikke noget, der blot skyldes, at kommunerne i dag er presset pga. forhold som fx den meget omtalte finanskrisen. Michael Lipsky, professor i politologi beskriver i bogen *Street-level Bureaucracy – Dilemmas of the Individual in Public Service* (1980), hvordan de såkaldte gadeplansbureaukrater eller markarbejdere, herunder socialrådgivere, administrerer den offentlige velfærd i den direkte kontakt med borgerne, står midt mellem de politiske strukturer og de enkelte individer (Lipsky 1980:4). Dette betyder bl.a., at de altid vil stå i en situation, hvor de aldrig vil have tilstrækkelige ressourcer til at kunne udføre deres arbejde ordentligt. Dette kommer bl.a. til udtryk ved, at socialrådgiverne altid vil have for mange sager til at de kan sætte sig tilstrækkeligt ind i hver sag, og ved at de skal bruge en stor del af deres tid på administrativt arbejde. Manglen på ressourcer er et grundlæggende vilkår for deres arbejde, fordi de midler, der skulle tilføres området hvis al service skulle udføres til den højeste kvalitet og omfatte alle de borgere, der havde brug for den, ville være så høje, at det ikke politisk ville være muligt (Lipsky 1980:38). Ressourcernes utilstrækkelighed bevirker, at socialrådgiverne ofte skal træffe store beslutninger på meget kort tid (Lipsky 1980:29-32).

At det administrative arbejde fylder meget, er også et vilkår for socialrådgiverne i denne undersøgelse. Det administrative arbejde er bl.a. steget som en konsekvens af øgede krav om dokumentation og kontrol, der er en konsekvens af forsøgene på at få området under økonomisk kontrol gennem standardisering af socialrådgivernes arbejde. Dette bevirker, at socialrådgivere oplever at bruge uforholdsmæssigt meget tid på ”kontorarbejde” i stedet for at bruge det på det sociale velfærdsarbejde med borgerne, som de er uddannet til – de oplever således en modsætning mellem det ideelle og det realistiske, og den gode indsats kommer i højere grad til at handle om kvantitativt at levere meget og hurtigt i stedet for kvalitativt at gøre en forskel for den enkelte borger (Nissen & Harder 2008:239).

I forhold til socialrådgivernes styringsstrategier, kan dette tidspres og det øgede fokus på, hvad de kan levere kvantitativt frem for kvalitativt, sandsynligvis bevirke, at socialrådgiverne som en overlevelses- eller

håndteringsstrategi i højere grad vil fokusere på at få forælderen til at samtykke til foranstaltningen, end på om det er det, forælderen ønsker, eller om der kunne være andre mulige veje at gå. Vi kunne således forestille os, at dette tidspres er med til at øge socialrådgivernes behov for en relation til forældrene, der er præget af konsensus frem for konflikt, fordi en situation, hvor forældrene yder modstand mod interventionen vil betyde, at socialrådgiveren skal bruge mere tid på den enkelte sag end hun har – på bekostning af de andre sager i bunken. Undertrykkelse af forældrenes modstand sker som tidligere beskrevet netop ved at trække på indirekte governmentality styringsstrategier, frem for mere direkte styringsstrategier, hvor der er større risiko for at forældrene yder modstand, fordi det er tydeligt, hvor denne modstand skal rettes hen. Som Charlottes udsagn om, at mange flere forældre ville yde modstand mod interventionen, hvis hun oplyste dem alle om deres rettigheder (Charlotte:25). En modstand, der ville være tidskrævende og besværlig for samfundet.

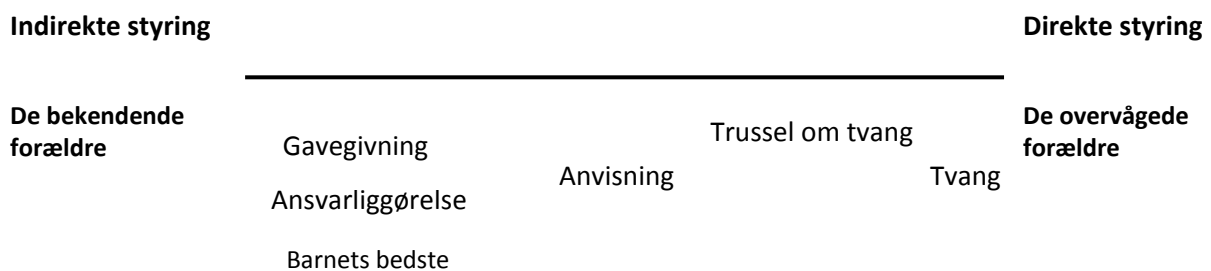
Konklusion

Vi har gennem dette speciale forsøgt at besvare problemstillingen:

Hvilke strategier anvender socialrådgivere i en kommunal familieafdeling til at styre forældre mod normalisering, og hvordan udspiller disse sig i mødet med forældrene?

Problemstillingen har vi besvaret gennem to delundersøgelser; en undersøgelse af hvilke styringsstrategier, socialrådgiverne selv oplever at bruge, der byggede interviews med otte socialrådgivere, og en undersøgelse af hvordan styringsstrategierne udspiller sig i praksis i socialrådgivernes interaktion med forældrene, der tog udgangspunkt i observation af syv møder mellem socialrådgivere og forældre (og i nogle tilfælde børn og andre fagpersoner). Dette blev gjort i en teoretisk ramme, der tog udgangspunkt i Foucaults forståelse af, at det moderne samfund er præget af bio-magt, hvor borgerne normaliseres og disciplineres gennem forskellige former for styring.

I Analyse 1 fandt vi frem til, at socialrådgiverne opererer med to kategorier af forældre hhv. *De bekendende*, der selv har henvendt sig til familieafdelingen for at få hjælp, og *De overvågede*, hvor andre har underrettet familieafdelingen. I forhold til, hvordan socialrådgiverne styrede disse to kategorier af forældre mod normalisering, identificerede vi seks forskellige styringsstrategier, som vi opstillede på et kontinuum mellem indirekte og direkte styring:

Figur 4 - Kontinuum over styringsstrategier

I forhold til de to kategorier fortalte socialrådgiverne, at den indirekte governmentality styring er målrettet De bekendende forældre, mens den direkte styring forekom i de tilfælde, hvor forælderen netop ikke ville eller kunne bekende og erkende; De overvågede. Dette fordi relationen til De bekendende forældre lægger op til et samarbejde, mens relationen til De overvågede forældre kan være præget af konflikt og uenigheder. *Indirekte styringsstrategier* er kendetegnet ved, at relationen mellem socialrådgiveren og forælderen italesættes som en ligeværdig samarbejdsrelation og ikke en konfliktrelation, og der sættes

således parentes om den iboende asymmetri, der eksisterer i relationen i kraft af, at socialrådgiveren sidder en i en magtfuld position. De tre indirekte styringsstrategier er hhv. Gavegivning, Ansvarliggørelse og Barnets Bedste. Hvor førstnævnte handler om at fremlægge interventionen som en gave, den næste om at tale til forældrene som ansvarlige forældre, der selv skal tage initiativ, og den sidste om at tale til forældrene som nogen der vil barnets bedste og derfor også vil samtykke til en intervention. I de *direkte styringsstrategier* i den modsatte ende af kontinuummet bliver relationen mellem socialrådgiveren og forælderen italesat som en styringsrelation, idet socialrådgiveren her ikke lægger op til, at forælderen skal lede sig selv, men i stedet at forælderen skal adlyde socialrådgiveren. Jo længere vi bevæger os mod højre, jo mere tydelig gøres den iboende asymmetri. De tre direkte styringsstrategier er hhv. Anvisning, hvor socialrådgiveren forsøger at få forælderen til at adlyde ved at italesætte sig som den der ved bedst og kender de rigtige beslutninger, Trussel om tvang, hvor socialrådgiveren forsøger at true forælderen til at adlyde, og Tvang, hvor forælderen direkte tvinges til at adlyde.

Jo længere vi bevæger os fra indirekte styring over mod direkte styring jo mindre bliver rummet for modstand fra forældrenes side. Tvang er den mest ekstreme, idet Tvang i Foucaults termer er identificeret ved at socialrådgiveren dominerer forælderen. Forælderen har her ikke mulighed for at yde en reel modstand mod styringen, der kan ændre den fastlåste asymmetriske relation. I alle de andre styringsstrategier, direkte som indirekte, er der tale om magt-over, og der er således rum for modstand, men der opstilles dog barrierer for den. I de indirekte styringsstrategier er barrieren for modstand, at relationen italesættes som et ligeværdigt samarbejde og forældrene som dem, der foretager styringen, idet det sløres hvad modstanden skal målrettes. I Anvisning er barrieren for modstand en tro på at socialrådgiveren som autoritet ved bedst. I Trussel om tvang er barrieren for modstand, forældrenes frygt for konsekvenserne af modstanden.

I Analyse 2 så vi tre af de seks styringsstrategier i anvendelse i interaktion med forældre. Gavegivning så vi i hhv. Opfølgning på familiekonsulent, hvor socialrådgiveren opnåede sine formål med strategien, og den kan fra dette synspunkt siges at være succesfuld, og Hjemmebesøget, hvor socialrådgiveren kun delvist fik opnået sine formål. Ansvarliggørelse og Anvisning så vi i hhv. Underretning fra politiet og Underretning fra skadestuen, i begge disse var strategierne også succesfulde. De resterende tre styringsstrategier; Barnets bedste, Trussel om Tvang og Tvang, så vi ikke i anvendelse i de møder, vi har fået adgang til at observere. Denne analysedel viser, at forældrene langt fra er passive objekter for styring, men netop er medskabere af interaktionen, idet de på flere forskellige måder yder modstand; enten modstand mod den position, der bliver fremlagt for dem, som eksempelvis skete i Opfølgning på familiekonsulent, hvor moren bliver fremlagt som en mor med samarbejdsvanskeligheder, eller modstand mod den intervention, de blev

tilbudt, som vi eksempelvis så i Hjemmebesøget, hvor moren ikke tager imod de gaver af foranstaltninger, som socialrådgiveren tilbyder. Det er således langt fra udelukkende socialrådgiveren, der er med til at definere situationen. Vi så også, hvordan der i nogle møder blev forhandlet om viden, og at noget viden var gyldigt og blev taget til efterretning, eksempelvis den viden om PPR, som moren i Underretning fra skadestuen fremlægger. Andet viden blev afvist som ugyldigt, som det fx kunne ses af moren i Opfølgning på familiekonsulent, der fortalte om ubehagelige oplevelser med et anbringelsessted, der med det samme blev afvist af socialrådgiveren. At den ene viden blev godtaget og den anden afvist, kan måske skyldes, at moren i Underretning fra skadestuen i forbindelse med, at hun fremlægger sin viden begrundes den med henvisning til, at hun har insider-viden om systemet, mens morens viden i Opfølgning på familiekonsulent fremstår uden henvisning til andre.

I Perspektiver på styringsstrategier, analyserer vi, hvordan socialrådgiverne tager afstand fra den myndighed, de er ansat til at udøve. De betragter myndighedsudøvelse som noget negativt, autoritært og nødtvunget, de må ty til i de situationer, hvor de indirekte styringsstrategier ikke har været succesfulde, eller over for de forældre, de ikke anser for at have potentiale til at bekende og erkende. En konsekvens af deres forståelse af myndighedsudøvelse kan være, at forældrenes rettigheder ikke italesættes i de situationer, hvor socialrådgiverne benytter sig af indirekte styring og sætter parentes om asymmetrien. En konsekvens af dette kan være, at forældrene samtykker til foranstaltninger, de reelt ikke ønsker, dvs. en form for ’frivillig tvang’, hvilket måske kan forstærkes i de tilfælde, hvor forældrene er resourcesvage, idet de ikke nødvendigvis i samme grad som andre er bekendt med deres rettigheder og deres rum for at yde modstand.

Det skal afslutningsvis pointeres, at vi ikke i dette speciale har forholdt os til, hvorvidt de seks styringsstrategier er positive eller negative, eftersom dette ikke er muligt med udgangspunkt i Foucault, der ikke forholder sig til dette i sit forfatterskab og ikke umiddelbart stiller normative redskaber til rådighed, der kan danne baggrund for en sådan vurdering. Derudover er det vigtigt at bemærke, at socialrådgivernes styringsstrategier er håndteringsstrategier i den forstand, at de netop er en konsekvens af de kontekster, socialrådgiverne og deres arbejde er indlejret i.

Konklusionens gyldighed og rækkevidde

Gyldigheden eller validiteten i vores konklusion vedrørende socialrådgivernes styringsstrategier styrkes først og fremmest af, at vi i dette speciale kombinerer to metoder og dermed ser fænomenet styringsstrategier fra to vinkler. Ved at observere styringsstrategierne udfoldes i praksis ser vi dem i deres ’naturlige’ kontekst, idet socialrådgiveres praksis som beskrevet indledningsvis er noget, der tilhører og skabes i nuet og ikke kan reduceres til lærebøger og refleksioner, og vi anser det derfor også som en

validitetsmæssig styrke, at vi har observeret møder mellem socialrådgivere og forældre. Derudover får vi gennem interviewene et indblik i socialrådgivernes refleksioner over brugen af styringsstrategierne samtidig med at vi får en bredere viden om deres arbejde, end det ville have været muligt gennem observationer. Dette giver os samtidig mulighed for at konkludere mere generelt på nogle ting, som eksempelvis socialrådgivernes underbetoning af den myndighedsmæssige del af relationen til forældrene, der kunne ses i nogle møder, idet socialrådgivere i interviewene fortalte, at de i flere tilfælde underbetonede forældrenes rettigheder over for dem.

Konklusionens *rækkevidde og generaliserbarhed* vil afhænge af flere forhold. Vi vil i det følgende ikke tage stilling til, hvorvidt generaliserbarheden samlet set er høj eller lav, men i stedet præsentere læseren for vores overvejelser om, hvilke forhold der kan spille ind på generaliserbarheden.

Et er, hvorvidt de socialrådgivere, der indgår i denne undersøgelse, er dækkende for socialrådgivere ansat i familieafdelinger generelt. Dette er sandsynligvis tilfældet i forhold til socialrådgivernes alder og erfaring, idet de spænder fra at være sidst i 20'erne og nyuddannede til at være midt i 50'erne med meget erfaring. Derudover har de organisatoriske kontekster, socialrådgiverne i de to kommuner er indlejret i betydning, idet styringsstrategierne som beskrevet er udtryk for håndteringsstrategier. Hvis vi ville ordentligt omkring dette forhold ville det være nødvendigt med en analyse af kommunernes og familieafdelingernes organisering i forhold til andre kommuner og familieafdelinger, hvilket vi af ressourcemæssige årsager ikke har prioriteret. Vi kan derfor blot konstatere, at de to familieafdelinger ligger i større byer i relativt store kommuner, hvilket kan bevirke, at der eventuelt kan være problemer med generaliserbarheden i forhold til fx mindre kommuner.

Et andet forhold er, hvordan de møder, vi har observeret, relaterer sig til de møder, der finder sted i familieafdelingens regi generelt. Der er ingen tvivl om, at der er typer af møder, vi ikke har haft mulighed for at observere i denne undersøgelse, idet vi hverken har tilfælde hvor socialrådgiveren benytter sig af tvang eller trusler om tvang. Disse strategier har vi således ikke haft mulighed for at se i praksis. Vi har formodning om, at fx forældrenes modstand vil udspille sig anderledes, når de trues med tvang og direkte domineres og konklusionerne omkring styringsstrategiernes udfoldelse i praksis kan således ikke generaliseres til disse styringsstrategier. Barnets Bedste så vi heller ikke i udfoldelse, men da denne er en indirekte styringsstrategi på linje med Gavegivning og Ansvarliggørelse, vil de konklusioner, der er fælles for disse to, sandsynligvis også kunne generaliseres til at gælde Barnets bedste. Derudover er det vigtigt at bemærke, at de socialrådgivere, der har inviteret os med til at overvære møder, har været de socialrådgivere, der i interviewene virkede meget åbne og imødekomende over for vores undersøgelse. Der kan således være grund til at tro, at de møder, vi har overværet, har været med socialrådgivere der er

reflekterende omkring deres arbejde og åbne omkring at få inputs og eventuel kritik, hvilket ikke nødvendigvis er gældende for alle socialrådgivere.

Abstract

Intervention in families deviating from contemporary social norms regarding 'The good childhood' has been organized in various forms in the Danish state through the past 100 years. This thesis concerns how social workers employed in a Danish 'family department' in the social services, who authorizes interventions in families, employ different strategies when attempting to govern parents towards the norm. The thesis is based on a social constructivist perspective as the theoretical foundation is Foucault's conceptions of government in modern society.

The basis of the study is a micro-level investigation of the governance strategies and a design composed of respectively interviews with eight social workers employed in Danish family departments and observation of seven meetings between social workers and parents. Where the first half of the research design is concerned with exploring which strategies the social workers experience to employ when trying to govern parents, the second is concerned with the strategies as they unfold in the interaction between social worker and parent.

The main conclusions reached in the thesis are the six different governance strategies the social workers experience to employ. Three of the strategies are indirect, governmentality strategies whose purpose is to govern the parents through conduct of conduct and three are direct as their purpose is to govern the parents through means of obedience. The three indirect strategies downplay the asymmetry inherent in the relation between the social worker, who represents the welfare state, and the parent/client. One strategy, *gift giving*, by articulating the intervention as a gift to the parents, the other, *accountability*, by articulating the parents as accountable for the family's problems and solutions, and the third, *the child's best*, by referring to the norms as the child's best interests and the parents as natural providers of that. The three direct strategies are respectively *direction* where the parent's obedience by the social worker is sought by articulating herself as an authority who knows best, *threat of enforcement*, where obedience is sought by threatening or intimidating the parent, e.g. with reference to use the act on involuntary enforcement. The third is *enforcement* where obedience is reached by the use of actual enforcement based on the act on involuntary enforcement

The strategies are apparently taken into use depending on a division of the deviant parents into two groups; *the confessing parents*, who themselves request the intervention and therefore already admit and acknowledge their deviance, and *the monitored parents* where the intervention is not a parent request and the parents therefore consider the intervention as a threat. The indirect strategies are usually targeted the

confessing parents and the direct strategies the monitored parents depending on how far away the parents are from acknowledging and confessing their deviance.

Three of the six strategies were observed in the meetings, respectively *gift giving*, *accountability* and *direction*. The study shows how parents are far from passive objects of the social workers' strategies and observes a range of different forms of resistance that affect both the success and the development of the strategy in practice. Parents can be highly active in the definition of the situation and in negotiating knowledge and their positions as e.g. knowledgeable, caring parents, victims, coping parents etc.

The study also analyses how the social workers prefer the indirect strategies and are ambivalent about carrying out the authority they hold though it is an inherent part of their position as social workers in a family department. The consequence is an overstatement of the relation as equal and informal and an understatement of the relation as a legal relation where the parents have certain rights when the social workers employ indirect strategies.

The study does not intend to judge whether the different strategies are positive or negative, as Foucault's conception of power does not provide a normative foundation for such assessments. Also the strategies are understood as coping strategies, as they are highly dependent of the different contexts in which the social workers are embedded on both macro and meso level.

Ansvarsliste

HELE SPECIALET ER UDARBEJDET I FÆLLESSKAB OG SAMARBEJDE. HERUNDER FØLGER DEN OBLIGATORISKE ANSVARSLISTE.

- INDRAMNING AF PROBLEMSTILLINGEN (BLOM)
- HVORFOR BLANDER SAMFUNDET SIG I FAMILIELIVET? (BREJNRØD)
- FAMILIENS KARAKTERISTIKA (BLOM)
- ORGANISERING AF INTERVENTIONEN (BREJNRØD)
- EN KOMPLEKS OPGAVE (BLOM)
- PROBLEMSTILLING (BREJNRØD)
- DESIGN (BLOM)
- GENSTANDSFELT (BREJNRØD)
- FORSKNINGSSTRATEGI (BLOM)
- DATAINDSAMLINGEN (BREJNRØD)
- "HUL IGennem TIL ET PRESSET FELT" (BLOM)
- INDHENTNING AF DATA (BREJNRØD)
- EN TEORETISK RAMME(BLOM)
- EN ASYMMETRISK RELATION (BREJNRØD)
- MICHEL FOUCAULT - MAGT OG STYRING (BLOM)
- DISCIPLINERING (BREJNRØD)
- MAGT OG STYRING I DET MODERNE SAMFUND (BLOM)
- OPSAMLING (BREJNRØD)
- ANALYSENS OVERORDNEDE OPBYGNING (BLOM)
- ANALYSE 1 – SOCIALRÅDGIVERNES STYRINGSSTRATEGIER (BREJNRØD)
- TI UDGANGSPUNKTER FOR DISCIPLINERING (BLOM)
- SEKS STYRINGSSTRATEGIER (BREJNRØD)
- INDIREKTE STYRINGSSTRATEGIER (BLOM)
- OPSAMLING (BREJNRØD)
- DIREKTE STYRINGSSTRATEGIER (BLOM)
- DELKONKLUSION (BREJNRØD)
- ANALYSE 2 – STYRINGEN I PRAKSIS (BLOM)
- EN INTERAKTIONISTISK TILGANG TIL MØDERNE (BREJNRØD)
- INSTITUTIONELLE MØDER (BLOM)
- ANALYSENS FOKUSPUNKTER (BREJNRØD)
- NÅR SOCIALRÅDGIVERE OG FORÆLDRE MØDES (BLOM)
- OPFØLGNING PÅ FAMILIEKONSULENT (BREJNRØD)
- OPSTART AF TERAPIFORLØB (BLOM)
- HJEMMEBESØG (BREJNRØD)
- UNDERRETNING FRA POLITIET (BLOM)
- UNDERRETNING FRA SKADESTUEN (BREJNRØD)
- DELKONKLUSION (BLOM)
- PERSPEKTIVER PÅ SOCIALRÅDGIVERNES STYRINGSSTRATEGIER (BREJNRØD)
- "SÅ BLIVER JEG MYNDIGHEDSPERSON" (BLOM)
- POSITIV STYRING OG NEGATIV STYRING (BREJNRØD)
- STYRINGSSTRATEGIER SOM HÅNDBERINGSSTRATEGIER (BLOM)
- DEN SAMFUNDSMÆSSIGE KONTEKST (BREJNRØD)
- DEN ORGANISATORISKE KONTEKST (BLOM)
- KONKLUSION (BREJNRØD)
- KONKLUSIONENS GYLDIGHED OG RÆKKEVIDDE (BLOM)

Litteraturliste

- Andersen, Charlotte M. X (1998): *Familiebehandling i forvaltningen – nytter det noget?* 1. Udgave, 1. Oplag. Dansk psykologisk Forlag.
- Andersen, Niels Åkerstrøm (2009): *Hvem er Yum-yum? Tegneseriestaten i svøb i Dansk Sociologi nr.2/2009*
- Ankestyrelsen (2009): *Praksisundersøgelse om anbringelse af børn og unge. Ankestyrelsens praksisundersøgelser*
- Ankestyrelsen (2010): *Børn og unge anbragt uden for hjemmet – kommunale afgørelser, årsstatistik 2009.*
- Antoft, Rasmus & Salomonsen, Heidi Houlberg (2007): "Det kvalitative casestudium – introduktion til en forskningsstrategi" i Antoft, Rasmus; Jacobsen, Michael Hviid; Jørgensen, Anja og Kristiansen, Søren (red.) *Håndværk og horisonter – tradition og nytænkning i kvalitativ metode. 1. udgave, 1. oplag.* Syddansk Universitetsforlag
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1966/1996): *Den samfundsskabte virkelighed – en videnssociologisk afhandling.* 2. udgave. 2. oplag. Lindhart og Ringghof
- Bourdieu, Pierre (1994/2003): "De symbolske goders økonomi" i *Af praktiske grunde – omkring teorien om menneskelig handlen.* 1. Udgave, 3. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Brejnrod, Marie (2009): *Forældre til anbragte børn. 9. Semester, Aalborg Universitet*
- Breumlund, Anne & Hansen, Inger Bruun (2010): *Alkoholmisbrug og social indsats.* 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Bryderup, Inge (2005): *Børnelove og socialpædagogik gennem 100 år.* 1. udgave, 1. Oplag. Forlaget KLIM
- Christensen, Else (1998): *Anbringelser af børn – en kvalitativ analyse af processen.* SFI 98:2
- Christoffersen, Mogens Nygaard (2003): *Risikofaktorer i barndommen og social arv – særligt med henblik på mishandling og vanrøgt.* SFI
- Dansk socialrådgiverforening (2000): *Etikvejledningen* <http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=1009> d. 12.12.2010
- Dean, Michell (2006): *Governmentality - magt og styring i det moderne samfund.* 1. udgave. 1. oplag. Forlaget Sociologi

- Dingwall, R; Eekelaar, J & Murray, T (1983): *The Protection of Children: State Intervention and Family Life*. Basil Blackwell
- Ebsen, Frank & Guldager, Jens (2005): "Kommunal klassificering af langtidsarbejdsløse" i Järvinen, Margaretha; Larsen, Jørgen Elm & Mortensen, Nils (red.): *Det magtfulde møde mellem system og klient*. 1. udgave, 3. oplag. Aarhus Universitetsforlag
- Egelund, Tine (1997): *Beskyttelse af barndommen – Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb*. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Egelund, Tine (2007): "Socialt arbejde" i Larsen, Jørgen Elm; Møller, Iver Hornemann (red.) *Socialpolitik*. 1. e-bogsudgave. 1. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Egelund, Tine; Andersen, Dines; Hestbæk, Anne-Dorthe; Lausten, Mette; Knudsen Lajla; Olsen, Rikke Fuglsang; Gerstoft, Frederik (2008): *Anbragte børns udvikling og vilkår – resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995*. SFI 08:23.
- Ejrnæs, Morten (2007): "Socialpolitikens virkninger: integration, differentiering, selvbestemmelse og disciplinering?" i Larsen, Jørgen Elm; Møller, Iver Hornemann (red.) *Socialpolitik*. 1. e-bogsudgave. 1. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Eskelinen, Leena; Søren Peter Olesen & Dorte Caswell (2008): *Potentialer i socialt arbejde. Et konstruktivt blik på faglig praksis*. 1. Udgave, 1. Oplag. Hans Reitzels Forlag
- Fallov, Mia Arp; Nissen, Maria Appel (2010): *relationel magt – omforholdet mellem professionel og borger* i Hansen, Steen Juul (red.) *Professionelle i velfærdsstaten*. 1. Udgave. 1. Oplag. Hans Reitzels Forlag
- Forældreansvarsloven: www.retsinfo.dk <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=32014> d. 12.12.2010
- Foucault, Michel (1976/1980a): "Lecture one: 7 January 1976" i Michel Foucault (Colin Gordon (red.)): *Power/Knowledge – Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. Pearson Education Limited
- Foucault, Michel (1976/1980b): "Lecture two" i Michel Foucault (Colin Gordon (red.)): *Power/Knowledge – Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. Pearson Education Limited
- Foucault, Michel (1976/1994): *Viljen til viden – Seksualitetens historie I*. 1. udgave, 2. oplag. DET lille FORLAG

Foucault, Michel (1980): "Power and Strategies" I i Michel Foucault (Colin Gordon (red.)): Power/Knowledge – Selected Interviews and Other Writings 1972-1977. Pearson Education Limited

Hall, Christopher & Slembrouck, Stef (2001): "Parent participation in social work meetings: The case of child protection conferences" i European Journal of Social Work, 4(2)

Hall, Christopher; Slembrouck, Stef & Sarangi, Srikant (red.) 2006: Language Practices in Social Work – Categorisation and accountability in child welfare. Routledge

Harder, Margit (2006): Anerkendelsesstrategier - som de udøves af foreninger til støtte for forældre til anbragte børn. Ph.d. afhandling. Institut for Sociologi, Socialt arbejde og Organisation, Aalborg Universitet

Harder, Margit (2009): Legal tvang og dens begrundelser – I forhold til udsatte børnefamilier igennem 100 år. FoSo Arbejdspapir, nr. 8, 2009, Aalborg Universitet

Harste, Gorm & Mortensen, Nils (2005): "Sociale samhandlingsteorier" i i Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) Klassisk og moderne samfundsteori. 3. Udgave. 2. Oplag. Hans Reitzels Forlag

Henrichsen, Carsten (2006): Offentlig forvaltning. 2. udgave. 1. oplag. Forlaget Thomson

Henriksen, Lars Skov og Prieur, Annick (2004): Et nyt perspektiv på magt i det sociale arbejde. Bogkommentar i Dansk Sociologi nr. 3 årg. 2004.

Heritage, John (1997): Conversation analyzis and Institutional talk: Analysing data i Silverman, D (red.) Qualitative Research. Theory, Method and Practice. Sage. Trykt i kompendie til kursus i Diskurs- og narrativanalytiske tilgange til socialt arbejde på Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde ved AAU forår 2010.

Honneth, Axel (1992/2006): Kamp om anerkendelse. Sociale konflikters moralske grammatik. 1. udgave. 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Højbjerg, Henriette (2004): "Hermeneutik" i Fuglsang, Lars & Olsen, Poul Bitsch (red.): Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – På tværs af fagkulturer og paradigmer. 2. udgave, 2. oplag. Roskilde Universitetsforlag

Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2005): Kommunalreformen – Kort fortalt. 1. udgave, 1. oplag. Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Information (2009): "Børnesamtale forsømmes i hver tredje anbringelsessag". Information 5. november 2009

- Jacobsen, Michael Hviid & Kristiansen, Søren (2001): Farligt feltarbejde - etik og etnografi i sociologien. 1. udgave. 1. oplag. Aalborg universitets forlag*
- Jakobsen, Gitte (2003): Forældre til anbragte børn – en del af vidensindsamlingen i KABU projektets første fase 2002-2003. KABU.*
- Jakobsen, Michael Hviid (2005): Etnometodologi og det absurdes sociologi – hverdagslivets laboratorium i*
Jakobsen, Michael Hviid og Kristiansen, Søren (red.) Hverdagslivet – sociologier om det upåagtede. 1. udgave. 1. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Järvinen & Mortensen (2005): "Det magtfulde møde mellem system og klient – Teoretiske perspektiver" i*
Järvinen, Margaretha; Larsen, Jørgen Elm & Mortensen, Nils (red.): Det magtfulde møde mellem system og klient. 1. udgave, 3. oplag. Aarhus Universitetsforlag
- Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2005a): "Indledning" i Kvalitative metoder i et interaktionstisk perspektiv" i*
Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.): Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. 1. udgave, 3. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2005b): "Observationer i en interaktionistisk begrebsramme" i*
Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.): Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. 1. udgave, 3. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, Margaretha (2002): "Hjælpens univers – et magtperspektiv på mødet mellem klient og system" i*
Meeuwisse, Anna; Swärd, Hans (red.) Perspektiver på sociale problemer. 1. udgave. 3. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, Margaretha, Mik-Meyer, Nanna (2003): At skabe en klient – institutionelle identiteter i Socialt arbejde. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag Stax*
- Järvinen, Margaretha; Larsen, Jørgen Elm & Mortensen, Nils (2005.): Det magtfulde møde mellem system og klient. 1. udgave, 3. oplag. Aarhus Universitetsforlag*
- Kommunernes Landsforening (2009): 8 gyldne regler om udgiftsstyring af udsatte børn og unge*
- Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen & Socialministeriet (2003): Rapport om kulegravning af særlig støtte-området for børn og unge. 1. Udgave, 1. Oplag.*

Kristiansen, Søren (2007): "Etik og feltarbejde – udfordringer og dilemmaer i sociologisk praksis" i Antoft, Rasmus; Jacobsen, Michael Hviid; Jørgensen, Anja og Kristiansen, Søren (red.) Håndværk og horisonter – tradition og nytænkning i kvalitativ metode. 1. udgave, 1. oplag. Syddansk Universitetsforlag

Krogstrup, Hanne Kathrine (2002): "Når socialt arbejde bliver "standardvare" i Nordisk Sosialt Arbeid, nr. 3

Krogstrup, Hanne Kathrine (2007): Evalueringsmodeller. 2. udgave 2. oplag. Forlaget Academica

Kuschel, Rolf & Zand, Faezeh (2007): Fordomme og stereotyper. 1. udgave, 1. oplag. Frydenlund

Larsen, Jørgen Elm; Mortensen, Nils & Thomsen, Jens Peter Frølund (2005): "Magtens mange facetter i mødet mellem system og klient" i Järvinen, Margaretha; Larsen, Jørgen Elm & Mortensen, Nils (red.): Det magtfulde møde mellem system og klient. 1. udgave, 3. oplag. Aarhus Universitetsforlag

Lindgren, Sven-Åke (2005): "Michel Foucault" i Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) Klassisk og moderne samfundsteori. 3. Udgave. 2. Oplag. Hans Reitzels Forlag

Lipsky, Michael (1980): Street-level Bureaucracy – Dilemmas of the Individual in Public Services. Russel Sage Foundation

Lundström, Tommy & Sunesson, Sune: "Socialt arbejde udføres i organisationer" i i Meeuwisse, Anna; Swärd, Hans & Sunesson, Sune (red.): Socialt arbejde – En grundbog. 2. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Malmgren, Marianne og Hansen, Finn Kenneth (2001): Anbringelser af børn - svigt og misbrug i familier i Vestsjællands Amt. Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA)

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2007): "Hvad er socialt arbejde?" i Meeuwisse, Anna; Swärd, Hans & Sunesson, Sune (red.): Socialt arbejde – En grundbog. 2. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Mik-Meyer, Nanna & Villadsen, Kaspar (2008): Magtens former – Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren. 1. e-bogsudgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Nielsen, Birthe (2006): Når børn anbringes – hvad med forældrene? En mor og bedstemor fortæller. 1. udgave. 1. oplag. Forlaget Falki

Nielsen, Mie Femø og Nilsen, Søren Beck (2005): Samtaleanalyse. 1. udgave. 1. oplag. Forlaget Samfundslitteratur

Nissen, Maria Appel & Harder, Margit (2008): "Forandringer i det sociale velfærdsarbejde – om oplevelsen af styring og socialrådgivernes strategier" i *Nordisk Socialt Arbeid*, nr. 3-4 2008

Nissen, Maria Appel (2010): *Nye horisonter i socialt arbejde – en refleksionsteori*. 1. udgave, 1. oplag Akademisk Forlag

Olesen, Søren Peter (2005): *Samtaleanalyse – hverdagslivets kategorisering og sekventialitet* i Jakobsen, Michael Hviid og Kristiansen, Søren (red.) *Hverdagslivet – sociologier om det upåagtede*. 1. udgave. 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Parton, N; Thorpe, D & Wattam, C (1997): *Child Protection: Risk and the Moral Order*. Macmillan

Patton, Paul (1998): "Foucault's Subject of Power" i , Jeremy (red.): *The Later Foucault*. 1. Udgave, 1. Oplag. Sage Publications

Paulsen, Susan (2009): *Tvang og staf skader børnene*. *Socialrådgiveren* nr. 4 februar 2009.

Politiken (1996): *Retskrivnings- og Betydningsordbog*. 2. udgave 1. oplag. Politikens Forlag

Politiken (1998): *Politikens store nye nudansk ordbog*. 1. udgave. 3. oplag

Politiken (2010): *Nudansk Ordbog med etymologi*. 1. oplag. 4. udgave. Politikens Forlag

Rasborg, Klaus (2004): "Socialkonstruktivismen i klassisk og moderne sociologi" i Fuglsang, Lars & Olsen, Poul Bitsch (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – På tværs af fagkulturer og paradigmer*. 2. udgave, 2. oplag. Roskilde Universitetsforlag

Ritzer, George & Goodman, Douglas J. (2003): *Sociological Theory*. Sixth edition. McGrawHill

Rostila, Ilmari (2001): *Social Work or Bureaucracy?* i Seltzer, Michael; Kullberg, Christian; Olesen, Søren Peter; Rostila, Ilmari (red.) *Listening to the Welfare State*. 1. udgave. 1. oplag Ashgate

Servicebogen: Lov om Social Service på www.retsinfo.dk:
<https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=133043> d. 9.12.2010

Servicestyrelsen (2007): *Håndbog om anbringelsehåndbogen*. 1. oplag. 2. udgave

Socialministeriet (2005): *Få borgerens medvirken i sagsbehandlingen til at lykkes – Inspiration til ledelse, mellemledere og sagsbehandlere om borgernes medvirken og rettigheder i sagsbehandlingen på det sociale område*. 1. udgave, 1. oplag. Socialministeriet

Stax, Tobias Børner (2003): "Fordi ingen er ens – ellers...? En analyse af tre hjemløse klienters strategier på et lokalcenter" i Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.): *At skabe en klient – Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Stax, Tobias Børner (2005): *Duetter fra anden sal på slottet – et interaktionelt perspektiv på samtaler mellem hjemløse og socialarbejdere*. Ph.d.- afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet og Socialforskningsinstituttet.

Stax, Tobias Børner (2005b): "Samtaler i detaljer, detaljer i samtaler: Etnometodologisk konversationsanalyse" i Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. 1. udgave, 3. oplag. Hans Reitzels Forlag

Steenstrup, Johanne (2002): *Familie-erfaringer – 3. delrapport i evaluering af den forebyggende indsats overfor børn og unge*. SFI 6:2002

Sørensen, Torben Berg (1995): *Den sociale samtale – mellem klienter og sagsbehandlere*. 1. udgave. 1. oplag. Forlaget Gestus

Uggerhøj, Lars (2005): "Menneskelighed i mødet mellem socialarbejder og klient – ideal eller realitet?" i Järvinen, Margaretha; Larsen, Jørgen Elm & Mortensen, Nils (red.): *Det magtfulde møde mellem system og klient*. 1. udgave, 3. oplag. Aarhus Universitetsforlag

Uggerhøj, Lars (2005): *Menneskelighed i mødet mellem socialarbejder og klient – ideal eller realitet?* i Järvinen, Margaretha; Larsen, Jørgen Elm; Mortensen, Nils (red.) *Det magtfulde møde mellem system og klient*. 1. udgave. 3. oplag. Aarhus Universitetsforlag

Uggerhøj, Lars (2008): "Hvad er socialt arbejde? – indkredsning af et mangfoldigt og komplekst felt" i Jacobsen, Michael Hviid og Pringle, Keith (red.) *At forstå det sociale – sociologi og socialt arbejde*. 1. udgave, 1. oplag. Akademisk Forlag

Ulsøe, Lisbeth (2005): *Duften ændrede sig – følelser og oplevelser hos forældre til anbragte børn og unge*. 1. udgave. 1. oplag. Forlaget Northlander.

Vejledning 3 til Serviceloven (2006): *Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier*

Vejledning 73 (2006): *Om retssikkerhed og administration*

Villadsen, Kaspar (2004): *Det sociale arbejdes genealogi. Om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Wegler, Bibi og Warming, Hanne (1996): Barnet mellem to familier – en undersøgelse af samarbejdet mellem forældre og plejeforældre. 1. udgave. 1. oplag. Dafolo forlag

www.borger.dk: <https://www.borger.dk/Emner/samfund-og-rettigheder/politik-og-valgsystem/styreform/stat-regioner-og-kommuner/Sider/kommunernes-opgaver.aspx> d. 12.12.2010

www.im.dk: kommunernes organisering: <http://www.im.dk/Indenrigs/Kommuner-og-regioners-styrelse/Kommunernes-styrelse.aspx> d. 12.12.2010

www.sm.dk: Børn og unge-udvalg: <http://www.sm.dk/Temaer/social-omraader/Boern-unge-og-familie/udsatte-boern-og-unge/Anbragte-boern-og-unge/Tvangsanbringelse/Sider/Start.aspx>

www.sm.dk: Kommunens opgaver: <http://www.sm.dk/Temaer/komm-region/Kommunalreformen/Documents/Nye%20opgaver.pdf>

Bilag - Resumeer af de syv møder

I de følgende syv bilag vil vi kort præsentere de møder, vi har observeret og som danner baggrund for analyse 2. Formålet er som tidligere nævnt at give læseren et overblik over, hvad der er på spil i de forskellige møder, samt at vise hvor forskellige møderne er. Hvert resume indledes med oplysninger om mødets længde og de tilstedeværende i mødet. Herefter følger et overblik over, hvad der er foregået i mødet og hvilke emner der har været på banen. Det er ikke i forbindelse med alle observationer, at vi har haft mulighed for at tale med socialrådgiveren enten inden eller efter mødet, men i de tilfælde hvor vi har haft muligheden herfor vil det fremgå i store træk hvad socialrådgiveren har fortalt om sagen. Resumeerne er et udtryk for den umiddelbare fortolkning af møderne, som vi har lavet efter en indledende gennemlytning af optagelserne og gennemlæsning af transskriptionerne af møderne.

Bilag 1 – Opstart af terapiforløb	134
Bilag 2 – Underretning fra skadestuen	135
Bilag 3 - Hjemmebesøg	137
Bilag 4 – Opstart af familiekonsulent	139
Bilag 5 – Underretning fra politiet	140
Bilag 6 – Opfølgning på handleplan	141
Bilag 7 – Opfølgning på familiekonsulent	142

Bilag 1 – Opstart af terapiforløb

Dette møde ca. 40 minutters opstartsmøde af et terapiforløb, som foregår på socialrådgiverens kontor. Med til mødet er faren Lars, familierapeut Hans samt socialrådgiveren. Socialrådgiveren fortæller inden mødet, at faren selv har henvendt sig til kommunen og bedt om hjælp, og at han er blevet visiteret til en familiekonsulent, men at ventetiden til denne foranstaltning har været meget lang, hvilket socialrådgiveren er frustreret over. Dette møde er imidlertid som nævnt et opstartsmøde af et terapiforløb, som faren er blevet visiteret til et par måneder forinden, fordi han har problemer med at kontrollere sin vrede over for sine børn. Socialrådgiveren fortæller efter mødet, at hun har stor sympati for faren, fordi han er blevet stillet i en svær situation. Han har tre børn; to på syv år og én på ni år, fra et tidligere ægteskab og har fungeret som 'weekendfar' indtil det viser sig, at moren ikke er i stand til at tage sig af dem (det fremgår ikke hvorfor eller hvad, der er sket), og de derfor permanent skal bo hos faren. Et par måneder efter de tre børn er flyttet ind hos ham og hans nuværende kone, bliver hun gravid og de har således nu i alt fire børn i hjemmet. Socialrådgiveren fortæller, at hendes sympati for faren både bunder i den svære situation, han er blevet stillet i, og at han selv har bedt om hjælp til at tackle det.

Det er socialrådgiveren der byder mødedeltagerne velkommen, og hun præsenterer kort parterne for hinanden; hun har ikke selv mødt familierapeuten før. Det virker til, at der er lidt forvirring over hvem der skal styre mødets gang. Socialrådgiveren lægger flere gange op til, at familierapeuten skal tage over og spørge ind til de emner, som han finder relevante, for at han kan opstarte et terapiforløb med faren. Familierapeuten derimod giver en kort introduktion til sig selv, men herefter går der ca. syv minutter, hvor han ikke siger noget. I denne tid er det socialrådgiveren og faren der taler om, hvordan faren oplever sin hverdag med fire børn, og hvilke problemer, han har, bl.a. hans iltre temperament, som går ud over børnene samt hvordan konen Lotte har det. Faren svarer på de spørgsmål som han stilles, men han tager ikke selv initiativ til nye emner.

Efter faren har fortalt, at han har problemer med sit temperament, spørger familierapeuten mere indgående ind til emnet, hvor faren bl.a. fortæller, at han en gang har taget hårdt fat i sin søn, så han fik blå mærker. De taler også om farens barndom og opvækst samt hans forhold til børnenes biologiske mor. Omkring 25 minutter inde i mødet samler socialrådgiveren lidt op på det de har talt om og fortæller, at hun vil udarbejde en handleplan, som de skal følge op på ca. tre måneder senere, samt hvilke emner der er i fokus i terapiforløbet; farens temperament, farens opvækst og forhold til sin far, samt at Lotte skal medinddrages i forløbet, når det vurderes relevant. I denne opsamling fra socialrådgiveren bliver det igen tydeligt, at hun gerne vil have at familierapeuten involverer sig mere i samtalen i forhold til at aftale et tidspunkt med faren om, hvornår de skal mødes og om hvordan det skal foregå. Familierapeuten ridser op hvad han forventer af forløbet, og faren og ham aftaler tid og sted for første møde. Familierapeuten gør det også klart, at faren har taget det første svære skridt ved selv at bede om hjælp, og at resten bliver "piece of cake", her er socialrådgiveren og familierapeuten tydeligt enige. Mødet slutter med, at der er lidt diskussion om, hvornår de skal lave opfølgingsmøde, derefter runder socialrådgiveren af, spørger om faren har spørgsmål, samt hvordan han har oplevet mødet. Faren virker lettet og fortæller, at han er klar til at arbejde med sine problemer. Familierapeuten siger ikke noget i slutningen af mødet, da socialrådgiveren runder af. Socialrådgiveren siger tak for i dag.

Bilag 2 – Underretning fra skadestuen

Med til mødet er moren, Trine, og socialrådgiveren, det finder sted på socialrådgiverens kontor og varer en lille times tid. Baggrunden for mødet er, at familieafdelingen har modtaget en underretning fra skadestuen, om at moren har været til behandling efter have været udsat for vold fra sin mand. Socialrådgiveren fortæller inden mødet, at hendes opgave er at finde ud af, om morens to børn, Astrid på seks år og Markus på tre år, har brug for støtte fra familieafdelingen. Ved mødet kommer det frem, at moren har været på krisecenter samt at manden ikke længere bor hos dem og at hun netop har vidnet imod ham i retten i forbindelse med den anmeldte voldsepisode. Det kommer også frem, at datteren har overværet den seneste voldsepisode, hvor hun fysisk har forsvaret sin mor. Socialrådgiveren fortæller efter mødet, at hun ikke fornemmer, at moren er i akut krise og at hun ikke er meget bekymret for børnene – det bliver under mødet aftalt, at socialrådgiveren indhenter udtalelser fra skole og daginstitution, men socialrådgiveren fortæller, at hun ikke umiddelbart regner med, at det bliver til en sag i familieafdelingen.

I mødet er det primært socialrådgiveren der stiller moren spørgsmål omkring hvordan situationen er og har været i hjemmet. Det viser sig, at der for et år siden har været en lignende voldsepisode, samt at faren i hverdagen generelt har været meget dominerende i hjemmet – det fremgår dog ikke tydeligt, om der er tale om daglig vold mod moren, eller om det er vredesudbrud i form af råben og skrigen. Det er dog tydeligt, at det hverken har været rart for moren eller børnene at være i huset. De taler om den nuværende situation hvor moren har ”smidt” manden ud af huset, og nu bor alene i det fælles hus med børnene, hvilket ifølge moren har resulteret i en del vrede fra farens side, hvor han bl.a. truer moren med at tage børnene fra hende, hvis hun flytter fra huset. De taler også om den netop overståede retssag, om bodeling og om farens arbejde og nuværende bopæl hos sine forældre. Moren fortæller, at faren kommer på besøg hos dem en gang i mellem, hvor de fx spiser aftensmad sammen, men at det ikke fungerer så godt, fordi børnene er nervøse og bange, når de er omkring deres far. Socialrådgiveren gør det to gange gennem mødet klart for moren, at hun ikke mener, at dette er en optimal løsning af hensyn til børnene. Moren fortæller, at hun har indsendt deres papirer til Statsforvaltningen og forventer, at de kan være behjælpelige med at finde den rette samværsordning i forhold til faren. Generelt virker det til, at moren er bekymret for farens reaktioner, idet hun også af hensyn til ham har valgt ikke at fortælle om deres problemer i børnenes institutioner, hun fortæller, at hun er nervøs for, at det kan skade hans samarbejde med institutionen, hvis de er vidende om hans vold mod hende. Yderligere siger hun, at de bor i et lille samfund ”hvor alle kender alle”, og hun derfor er nervøs for om alle får kendskab til deres historie.

Socialrådgiveren spørger ind til hvordan børnene trives, og moren fortæller, at den ældste, datteren, er meget indadvendt og hun er en stille pige. Umiddelbart viser hun ifølge moren ikke de store reaktioner i forhold til, at hun har været vidne til farens vold mod moren, men hun har talt om den anmeldte voldsepisode med moren et par gange, og moren fortæller, at hun virker forvirret over det der er sket. Drengen derimod reagerer ved at græde, når han skal adskilles fra sin mor, fx når han skal afleveres i børnehaven, eller når han skal sove. Socialrådgiveren råder moren til, at tage kontakt til hhv. pædagogerne i sønnens børnehave og klasselæreren i datterens skole, så de kan hjælpe med at være opmærksomme på børnenes adfærd.

Ind i mellem bringer også moren emner på banen. Moren fortæller bl.a. flere gange om, at hun finder det vanskeligt at navigere i det offentlige system, samt at hun ikke kan forstå, hvorfor hun, som voldsoffer bliver tilbudt meget hjælp, mens hendes børn ingen hjælp får tilbudt. Socialrådgiveren virker forstående

overfor morens frustration over systemet. Mødet ender med at socialrådgiveren vejleder mor i hvordan hun kan tale med skolen og børnehaven, samt at hun synes moren selv skal prøve at tage kontakt til PPR, selvom socialrådgiveren ikke har de store forventninger til at hun kan få hjælp. Næste skridt i sagen er, at socialrådgiveren indhenter oplysninger fra børnenes institutioner med henblik på at vurdere hvorvidt der skal påbegyndes en § 50-undersøgelse.

Bilag 3 - Hjemmebesøg

Dette møde er et hjemmebesøg hos moren, Lene, og hendes tiårige datter, Olivia. Hjemmebesøget varer en times tid og indledes og afsluttes med at mor, datter og socialrådgiver sidder i stuen og snakker. Midtvejs har socialrådgiveren en børnesamtale med datteren på hendes værelse i godt 20 minutter.

Hjemmebesøget er socialrådgiverens andet møde med familien, det er en sag som rådgiveren overtaget fra en kollega. Sagen er ifølge socialrådgiveren oprettet, fordi familieafdelingen har fået en underretning fra datterens tidligere skole, om at datteren ikke møder til tiden og nogen gange helt udebliver, at datteren går i for småt tøj og tøj, der ikke passer til årstiden, samt at hun er overvægtig. Socialrådgiveren fortæller, at hendes forrige møde med familien også var et hjemmebesøg, hvor de snakkede om sengetider, datterens hygiejne, køb af nyt tøj og datterens kost. Mødet karakteriseres af socialrådgiveren som en afdækkende samtale, idet formålet er at indhente oplysninger til den § 50-undersøgelse, hun er i gang med at udarbejde, hun fortæller også, at hun inden mødet har lavet en foreløbig konklusion på undersøgelsen, og hun anbefaler enten kontaktperson til datteren eller familierådslagning. Socialrådgiveren kender familien så godt og fortæller inden mødet, at hun er lidt usikker på sagen, idet hun ikke ved, hvad moren vil gå med til og er bange for, der ikke vil komme gennembrud i sagen ved hjemmebesøget. Hun beskriver sagen som en sag, hvor fokus er på de forebyggende foranstaltninger, fordi datteren klarer sig fint fagligt og socialt i skolen, men er forsømt på nogle områder; der er ifølge socialrådgiveren bekymring, men ikke alarmerende problemer.

De emner, der fylder mest i mødet er forhold omkring datteren. Størstedelen af samtalen er mellem socialrådgiveren og moren, men datteren bliver nogle gange inddraget gennem spørgsmål rettet mod hende. Det er socialrådgiveren, der initierer størstedelen af de emner, der bliver talt om. Der bliver talt om datterens problemer med at komme op om morgenen, hvordan hun kommer i skole, om at det på forrige møde blev aftalt, at datteren skulle i bad om aftenen og hvordan det går med det, samt lektielæsning og hvor datteren får hjælp til dette. Den første halvdel af mødet indledes med, at de uformelt snakker lidt om at moderen er blevet mormor, hvorefter socialrådgiveren kort opsummerer hvad de snakkede om ved forrige møde og hvad formålet med dagens møde er. Socialrådgiveren spørger ind til forældremyndighed og familiens netværk, som hun mangler at få afklaret i forhold til § 50-undersøgelsen, der blev opstartet ved forrige møde. Resten af den første halvdel af mødet handler mest om hvordan det går med at komme op om morgenen, datterens bad om aftenen samt lektielæsning. Strukturen er generelt præget af, at socialrådgiveren spørger ind til, hvordan det går, og at moren herefter forsøger at retfærdiggøre, at det ikke er problemfrit, men at de klarer sig, og at der ikke er ”nogen råben og skrigen” mellem hende og datteren.

Derefter har socialrådgiveren en samtale med datteren på hendes værelse. Her snakker de om det med at komme op om morgenen, om hendes tøj, om at de ikke har så mange penge. Socialrådgiveren spørger hvad hun laver efter skole, og de taler kort om de problemer som storebroren har haft, og som datteren ikke kender meget til. De taler også om fritidsinteresser, og datteren fortæller at hun godt kunne tænke sig at gå til ridning.

Den sidste halvdel af mødet er generelt præget af hvilke foranstaltninger, socialrådgiveren mener, vil være hensigtsmæssige i familien – hun foreslår et møde med skolen, kontaktperson til datteren og familierådslagning. Moren forsøger at retfærdiggøre, at det ikke er nødvendigt med foranstaltninger ved at

forklare, at de klarer sig og at det fx går langt bedre med at komme til tiden efter datteren er startet på en ny skole. Moren bringer nogle af de emner på banen, der kom frem i forbindelse med børnesamtalen som fx datterens ønske om at gå til ridning – døren stod åben ind til værelset under børnesamtalen, og moren har kunnet høre hvad der er blevet talt om. Socialrådgiveren forsøger at overbevise moren om, at familierådslagning vil kunne hjælpe, moren giver udtryk for at hun ikke mener, det er nødvendigt, og det ender med at socialrådgiveren foreslår, at hun sender nogle papirer, som moren kan læse, så hun derefter kan tænke over, om det ville være en mulighed, dette indvilliger moren i. Mødet afrundes med at socialrådgiveren fortæller, at hun vil skrive et referat af mødet og derefter sende en kopi til moren, samt at der skal afholdes et opfølgende møde med skolen omkring hvad skolen kan hjælpe med.

Bilag 4 – Opstart af familiekonsulent

Mødet er et opstartsmøde på socialrådgiverens kontor, hvor en mor og hendes 13-årige datter skal opstarte et forløb med en familiekonsulent. Til stede ved mødet er moren Hanne, datteren Maria, familiekonsulenten Hanne og socialrådgiveren, og det varer knap 40 minutter. Socialrådgiveren kender ikke på forhånd familiekonsulenten. Socialrådgiveren fortæller inden mødet, at sagen er startet op, fordi PPR har taget kontakt med familieafdelingen som følge af at datteren til tider ikke kommer i skole og har gået sammen med en gruppe unge, der er kendt af PPR som ’problembørn’. Familiekonsulenten er blevet tildelt 3-4 uger inden dette opstartsmøde. Socialrådgiveren fortæller også, at hun har overtaget sagen fra en tidligere socialrådgiver og at moren tidligere gennem mange år har levet i et voldeligt forhold med datterens far, samt at moren også har to ældre sønner (en på 18 år, der bor hjemme, og en, der er flyttet hjemmefra), men at sagen hovedsageligt omhandler datterens problemer. Socialrådgiveren fortæller, at datteren har nogle konflikter i hjemmet med moren og storebroren, at hun er ked af en manglende kontakt til sin far og at hun socialt har det svært i skolen.

Hele mødet handler om at familien skal opstarte forløbet med familiekonsulenten. Mødet introduceres med, at socialrådgiveren fortæller om hvordan et forløb med en familiekonsulent ”plejer” at være, hvorefter familiekonsulenten på opfordring fra socialrådgiveren fortæller hvad hendes rolle er og hvordan relationen mellem familien, familiekonsulenten og socialrådgiveren vil være. Mødet skifter generelt mellem emner som fx storebroren, faren, de problemer familien har brug for hjælp til, datterens problemer og oplevelser i skolen og mere praktiske emner som frekvensen i familiekonsulentens besøg, hvor møderne skal foregå og planlægning af datoer og tidspunkter.

Det er socialrådgiveren og familiekonsulenten der styrer mødet, men i den anden halvdel af mødet bringer moren flere emner på banen, der også tages op. Datteren er gennem mødet meget stille og svarer flere gange ikke med ord på de spørgsmål, der stilles, men bryder andre gange ind og diskuterer fx lidt med moren om, hvornår hun begyndte på den nye skole, og ved planlægningen af det første møde med familiekonsulenten samt i forhold til det obligatoriske opfølgingsmøde, hvor der er flere datoer og tidspunkter, datteren ikke kan, hvilket de andre retter ind efter.

Mødet afsluttes efter moren har initieret et emne omkring hvorvidt datterens nye skole skal betale for transporten eller ej. Socialrådgiveren fortæller, at det ikke er hendes bord, men hun er imødekommende over for at det er en relevant problemstilling for moren, hvorefter hun runder mødet af og spørger til om moren og datteren har oplevet ventetiden som lang.

Bilag 5 – Underretning fra politiet

Mødet, som varer ca. 45 min., foregår på familieafdelingen i et mødelokale, til stede er socialrådgiveren og moren, Mia. Årsagen til mødet er, at familieafdelingen har modtaget en underretning fra politiet, som skriver, at sønnen, Andreas, under samvær med faren, har opholdt sig i et hus som politiet vurderer, er uegnet for børn, samt at faren virkede påvirket. Faren, som moren er skilt fra, er også indbudt til mødet, men han er ikke kommet. Der er lidt forvirring om hvorvidt han har meldt afbud eller ej, moren siger, at han skulle have indtalt en besked på rådgiverens telefonsvarer, men socialrådgiveren virker overrasket over, at faren ikke er med til mødet.

Socialrådgiveren fortæller, at familiens forhistorie i forhold til familieafdelingen er, at moren selv for ca. et år siden har henvendt sig til kommunens anonyme familierådgivning, fordi hendes søn ikke trivedes. Ved det tilfælde er hun blevet visiteret videre til familieafdelingen, hvor en anden socialrådgiver oprindeligt har været på sagen. Den nuværende socialrådgiver er dog hende, der har udført § 50 undersøgelsen, som konkluderer, at familien har behov for familierådslagning. Der er inden mødet afholdt to familierådslagninger, og den tredje er planlagt inden for den kommende måned.

Socialrådgiveren fortæller efter mødet, at det har været en sag, hvor det har været vanskeligt at finde ud af, hvad barnet har behov for, fordi drengen ikke har store problemer, men at problematikken i stedet handler om, at forældrene har svært ved at kommunikere og finde en fælles retning for, hvordan drengen skal opdrages. Hun fortæller også, at hvis faren havde været til stede til mødet, ville mødet have været anderledes, idet fokus ville have været på politirapporten og ikke så meget på den kommende familierådslagning, som var dominerende ved mødet. Derudover fortæller hun, at sagen er "pærelet" for hende, og hun tilføjer, at hun forventer at familien skal have max fem familierådslagninger i alt, fordi de i familieafdelingen ikke kan forsvare at arbejde med relationen mellem forældrene længere, når barnet har det godt, og ingen usunde tegn viser.

Mødet indledes med, at socialrådgiveren læser op fra politirapporten hvorefter de taler om sønnens samvær med faren og hvilke fordele og ulemper, der er ved det. De emner, der bringes på banen handler mest om faren og om hans samvær med sønnen og hvordan de kan sikre at det kommer til at fungere. Socialrådgiveren bringer mange gange gennem mødet den kommende familierådslagning på banen og ridser op hvordan den kan være med til at løse de problemer, der er, samt hvilke emner de kan tage op til den og hvordan de kan tage dem op. Moren siger, at hun gerne vil løse det gennem familierådslagningen i stedet for gennem statsforvaltningen, men forholder sig flere gange skeptisk til, om familierådslagningen vil gøre en forskel.

Socialrådgiveren bringer langt de fleste emner på banen, og er mødet igennem meget spørgende i forhold til moren. Socialrådgiveren spørger ind til hvordan moren har det med de forskellige ting, der kommer på banen, og ridser flere gange op hvad det er, moren skal overveje og tage stilling til og hvilke muligheder hun har i forskellige situationer. Moren kommer med flere lange svar, og holder forholdsvis mange pauser mens hun taler.

Bilag 6 – Opfølgning på handleplan

Mødet afholdes på en døgninstitution for adfærdsvanskelige unge, hvor pigen, Sabrina er anbragt, Det er et handleplansopfølgingsmøde, hvor pigen, socialrådgiveren, pigens mor og far, som er skilt samt to ansatte fra institutionen, hhv. pigens kontaktperson og lederen af stedet, er til stede. Mødet varer lidt over en time.

Inden mødet fortæller socialrådgiveren, at pigen bl.a. er diagnosticeret med ADHD og tidligere har haft problemer med stoffer. Derudover har hun nogle sociale problematikker, som ikke omtales nærmere i mødet. Socialrådgiveren fortæller, at pigen tidligere har været anbragt på en anden institution, men at hun er blevet overflyttet til det nuværende sted, fordi hun ikke trivedes på den tidligere døgninstitution. Socialrådgiveren fortæller også, at der har været en episode på stedet, som gør at pigen ikke har været så glad for at være der, og socialrådgiveren forventer derfor bl.a. at denne episode skal diskuteres på mødet. De ansatte på opholdsstedet snakker kort sammen inden mødet, inden socialrådgiveren kommer, hvor de siger, at de ikke synes handleplanen, som de har, er særlig indholdsrig, og de finder det noget tyndt det der står i den. Det har ikke været muligt for os at tale med socialrådgiveren efter mødet, derfor ved vi ikke meget mere om hvordan hun forholder sig til sagen, og hvordan hun oplevede mødet.

Mødet er præget af en løs struktur i den forstand, at der mødet igennem er forholdsvis meget uformel snak og det ene emne ofte glider over i det næste og ikke klart præsenteres. I begyndelsen er de emner, der tages op, datterens samvær i weekenderne (med forældre og et par hun netop er begyndt at have samvær med), og hvordan datteren har det på institutionen. Længere henne i mødet bliver gennemgangen af handleplanen den overordnede struktur ved at socialrådgiveren læser op og det diskuteres, om det er sådan det skal stå (mor og datter er flere gange uenige i det, der står i handleplanen) og om der er mere der skal skrives til. Disse emner er fx datterens sociale relationer og emner omkring hendes sundhed (hun har haft ondt i maven og ryggen og skal måske have briller eller kontaktlinser, samt hendes ADHD-diagnose, der diskuteres meget). Episoden som socialrådgiveren forventede, der skulle tales om, bliver bragt på banen flere gange, det er en voldsom episode, hvor datteren har overværet at en af pædagogerne på institutionen, er blevet truet af en beboer og politiet blev tilkaldt.

Datteren er generelt meget på banen i mødet og er flere gange uenig i det, der bliver sagt, og diskuterer flere gange med forældrene og kontaktpersonen. Moren meget aktiv i mødet, og bringer flere emner på banen og er med i diskussionerne, mens faren forholder sig mere tilbagetrukket. Socialrådgiveren har en forholdsvis tilbagetrukket rolle i mødet, og der er flere passager, hvor hun ikke bidrager til diskussionerne. Moren er flere gange uenig med socialrådgiveren og siger klart sin mening, fx i forbindelse med at datteren ikke er blevet informeret om observatørens tilstedeværelse i mødet, og da det viser sig at den rigtige handleplan ikke er blevet sendt ud. Mødet afsluttes med, at der aftales en ny tid for næste opfølgning.

Bilag 7 – Opfølgning på familiekonsulent

Dette møde afholdes på familieafdelingen på socialrådgiverens kontor og varer ca. tre kvarter. Til stede er socialrådgiveren, moren Lone og familiekonsulenten Marianne. Mødet skulle have været afholdt i foråret, men er blevet udskudt til oktober måned pga. afbud; det fremgår ikke tydeligt af mødet, hvem der har meldt afbud. Formålet med mødet er at gennemgå en opfølgingsrapport på et familiekonsulentforløb. Mødet omhandler imidlertid også den nuværende situation, som moren står i, hvor hendes søn, Thomas, er på 12 dages "prøveophold" på en døgninstitution, idet det skal vurderes, om det kan blive et permanent anbringelsessted for ham. Forhistorien bag er ifølge socialrådgiveren, at sønnen tidligere har været frivilligt anbragt, men at moren hjemtog sønnen, idet hun ikke mente, at han trivedes på stedet. Socialrådgiveren fortæller efter mødet, at det er meget væsentligt for sagen, at der nu er fundet et opholdssted til drengen, fordi det er hvad moren har ventet på, og hun fortæller også, at hun formoder, at det ville have været et noget anderledes møde, hvis der ikke var fundet et sted til ham, idet mødet i så fald ville have omhandlet morens frustrationer over ventetid i systemet.

Mødet er delvist struktureret efter familiekonsulentens oplæsning af rapporten (som er skrevet flere måneder inden, fordi mødet er blevet udskudt), moren er inden mødet bekendt med indholdet i denne, og der forekommer ikke mange diskussioner om indholdet. Familiekonsulenten og moren diskuterer dog kort en episode mellem Thomas og moren, som er refereret i rapporten, og som de har forskellige opfattelser af. Det bringer dem også over i en snak om generelle konflikter i hjemmet, som bl.a. omhandler morens forhold til datteren, Trine. De taler også om emner som sønnens sukkersyge, problemer på de tidligere institutioner hvor sønnen har opholdt sig, moren frustration over ventetid i systemet, sønnens udvikling, fordele ved opholdsstedet hvor sønnen er "på prøve" og morens holdning til opholdsstedet. Generelt virker Socialrådgiveren og familiekonsulenten meget enige, idet de flere gange overfor moren omtaler, at det må være hårdt for hende at have sønnen hjemme, idet han har både fysiske og sociale problemer, ligesom de siger, at hun må være træt og "brugt op", og derfor godt kan forstå hvis hun har behov for at andre tager sig af Thomas. Moren synes også selv, at det kan være vanskeligt, men hun vil nu helst selv tage vare på sin søn, idet hun mener, det er hendes ansvar. Et af de punkter, som familiekonsulenten læser op fra rapporten, omhandler, at moren forsat skal have en form for støtte selvom sønnen bliver anbragt uden for hjemmet. Af mødet fremgår det, at moren tidligere har haft konflikter med anbringelsessteder, hvilket socialrådgiveren og familiekonsulenten i dette tilfælde vil forsøge at undgå ved at moren har en at snakke med om de tanker og evt. frustrationer hun kan opleve i forbindelse med at sønnen er anbragt. Det fremgår også af mødet, at socialrådgiveren og familiekonsulenten har diskuteret dette emne inden mødet, og er blevet enige om, at det er det mest hensigtsmæssige. Moren er i første omgang ikke enig heri, da hun helst selv vil tage kontakt til institutionen, hvis hun mener, der er behov for det.

De taler også om hvilke følelser og reaktioner sønnen kan have i forbindelse med at skulle anbringes igen, ligesom de taler om hvilke følelser moren kan opleve, når sønnen ikke længere er i hendes varetægt, de prøver så at sige at forberede moren på anbringelsesforløbet.